

Univerzita Palackého v Olomouci
Přírodovědecká fakulta
Katedra ekologie a životního prostředí

Velké šelmy v CHKO Beskydy z pohledu místních obyvatel a návštěvníků

Leona Machalová

Diplomová práce
předložená
na Katedře ekologie a životního prostředí
Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

jako součást požadavků
na získání titulu Mgr. v oboru
Ochrana a tvorba životního prostředí

Vedoucí práce: RNDr. Vlastimil Kostkan, Ph.D.

Olomouc 2011

Machalová, L: Velké šelmy v CHKO Beskydy z pohledu místních obyvatel a návštěvníků. Diplomová práce, Katedra ekologie a ŽP PřF UP v Olomouci, 122 s., 33 příloh, česky.

Abstrakt

V posledních desetiletích dochází díky přirozené migraci ze Slovenska k opětovnému osidlování Chráněné krajinné oblasti Beskydy rysem ostrovidem (*Lynx lynx*), vlkem obecným (*Canis lupus*) i medvědem hnědým (*Ursus arctos*). Vytvoření stabilních populací s potenciálem šíření do dalších oblastí však brání především ilegální lov, podporovaný negativními postoji obyvatel podhorských obcí. Proto již přes deset let probíhají osvětové aktivity a práce s veřejností je významným opatřením v připravovaném programu péče o tyto druhy. V platnosti je také zákon č. 115/2000 umožňující vyplatit náhrady škod způsobených mimo jiné velkými šelmami. Chybí však exaktní informace o tom, jak obyvatelé v současnosti přítomnost šelem v Beskydech vnímají. Cílem mé práce proto bylo zjistit postoje, názory a vnímané problémy týkající se velkých šelem jednak u místních obyvatel, jednak u návštěvníků Beskyd. Informace byly získány pomocí dotazníku, vyplňovaného formou řízeného rozhovoru.

Z výsledků vyplývá, že většina respondentů v obou cílových skupinách má neutrální nebo pozitivní postoj k výskytu velkých šelem v Beskydech. Avšak třetina místních obyvatel považuje vlka za škodlivého, rysa a medvěda mnohem méně. Vlk podle 67 % místních a 44 % návštěvníků způsobuje mnoho škod na dobytku; ve skutečnosti počet vlkem usmrceného dobytka v posledních šesti letech jen jednou přesáhl 20 kusů za rok. Více jak šedesát procent dotázaných považovalo setkání s vlkem za nebezpečné (s rysem a medvědem pak 37–54 %, resp. 87–91 %). Respondenti, kteří měli z šelem strach, a také ti s vyšším věkem nebo nižším vzděláním k nim měli celkově negativnější postoje a byli tolerantnější k pytláctví. Velmi málo respondentů má reálnou představu o počtech velkých šelem v ČR, především vlků. Proti pytláctví se častěji stavěli návštěvníci, ochota ohlásit čin úřadům však byla dosti nízká. O možnosti získat náhradu škody věděla větší část dotázaných, avšak toto řešení bylo považováno jen za částečné. Návštěvníci projevíli mnohem častěji než místní obyvatelé ke všem třem druhům celkově pozitivnější postoje. Z výsledků vyplývá nutnost vyvrátit představu vlka a rysa jako člověku nebezpečných zvířat, a také se zaměřit na podporu prevence napadení hospodářských zvířat i předcházení střetu člověka s medvědem.

Klíčová slova: rys, vlk, medvěd, chovatel hospodářských zvířat, náhrady škod, práce s veřejností, pytláctví, strach ze šelem

Machalová, L.: Attitudes of local people and tourists towards large carnivores in protected landscape area Beskydy, Department of Ecology and Environmental Sciences, Faculty of Science, Palacky University of Olomouc, 122 p. , in Czech.

Abstract

Eurasian lynx (*Lynx lynx*), gray wolf (*Canis lupus*) and brown bear (*Ursus arctos*) have been reestablishing their populations in protected landscape area Beskydy in last decades. Large carnivores have returned by natural migration from Slovakian Carpathians, but their populations suffer from illegal hunting, supported by negative attitudes of local people. For that reason, education activities started more than 10 years ago and public awareness is important compartment of prepared management plan. Damages on livestock caused by large carnivores are compensated according the Act No. 115/2000. However, exact information about the perception of the controversial animals by people in the Beskydy Mts. is still missing. The goal of my study was to find out and to describe the attitudes and opinions towards large carnivores of two major groups: local people and tourists. Data were collected by the questionnaire filled during face-to-face on-sites interviews.

Results showed most respondents in both target groups have neutral or positive attitudes toward large carnivore occurrence in the Beskydy Mts. One third of local people regards wolf as pest, lynx and bear was rated much better. Wolves cause “many damages on livestock” by 67 % of local people and by 44 % of tourists; in fact the number of killed livestock has only once exceeded 20 animals per year in last six years. 61–76 % respondents consider wolves as dangerous to people (for lynx and bear 37–54 % and 87-91 %, respectively). Respondents fearful large carnivores, older people and those with lower education have overall more negative attitudes and were more tolerant towards illegal hunting. Low number of respondents have realistic awareness of large carnivores’ numbers in the Czech Republic, especially concerning wolves. Tourists oppose illegal hunting more often, but the willingness to report these cases to responsible authorities was very low. Most of respondents knows about the possibility damage compensation, but it was regarded as only partly solution for livestock breeders. Tourists were overall significantly more positive towards all three species of large carnivores than local people. Results implies the need of disproving the perception of wolf and lynx as dangerous beasts, to focus on damage prevention measures and prevention of human-bear conflicts and encounters.

Key words: wolf, lynx, bear, livestock breeder, damage compensation, public awareness, poaching, fear of carnivores

V zájmu úspory papíru a ochrany lesů je práce vytištěna oboustranně na recyklovaném papíře.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením RNDr.
Vlastimila Kostkana, Ph.D. a jen s použitím citovaných literárních pramenů.

Ve Skalici 22. dubna 2011

podpis

Obsah

SEZNAM TABULEK	IX
SEZNAM OBRÁZKŮ	XI
SEZNAM ZKRATEK.....	XI
PODĚKOVÁNÍ.....	XII
1. ÚVOD.....	1
2. CÍLE PRÁCE	3
3. SOUČASNÉ ROZŠÍŘENÍ A POČETNOST VELKÝCH ŠELEM V ČESKÉ REPUBLICE	4
3.1. RYS OSTROVID	4
3.2. VLK OBECNÝ	4
3.3. MEDVĚD HNĚDÝ	6
4. PŘÍČINY OHROŽENÍ VELKÝCH ŠELEM.....	7
4. 1. ODMÍTAVÝ POSTOJ VEŘEJNOSTI.....	7
4.1.1. Zdroje konfliktů a negativního vnímání vlka lidmi v Beskydech.....	8
4.1.2. Zdroje konfliktů a negativního vnímání medvěda lidmi.....	11
4.1.3. Zdroje konfliktů a negativního vnímání rysa lidmi	12
4.2. ILEGÁLNÍ LOV.....	13
4.2.1. Důvody nelegálního lovu velkých šelem	16
5. VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ O VELKÝCH ŠELMÁCH A VÝZNAM PRÁCE S VEŘEJNOSTÍ.....	19
6. ŠKODY ZPŮSOBENÉ VELKÝMI ŠELMAMI NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH A ZÁKON O POSKYTOVÁNÍ NÁHRAD ŠKOD.....	23
7. METODIKA	26
7.1. OBLAST VÝZKUMU	26
7.2. CÍLOVÉ SKUPINY VÝZKUMU	26
7.3. TVORBA DOTAZNÍKU	27
7.4. VLASTNÍ SBĚR DAT.....	28
7.5. ZPRACOVÁNÍ DAT.....	28
8. VÝSLEDKY.....	30
8.1. ROZDĚLENÍ ZÍSKANÉHO SOUBORU RESPONDENTŮ	30
8.2. POVĚDOMÍ O VÝSKYTU VELKÝCH ŠELEM V BESKYDECH	31
8.3. POSTOJ K VÝSKYTU RYSA, VLKA A MEDVĚDA V REGIONU BESKYD	31
8.4. NÁZOR NA PŮSOBNÍ VELKÝCH ŠELEM PŘÍRODĚ	33
8.5. PATŘÍ RYS, VLK A MEDVĚD DO ZDEJŠÍ (BESKYDSKÉ) PŘÍRODY?	35
8.6. JE NUTNÉ RYSY, VLKY A MEDVĚDY REGULOVAT LOVEM, ABY SE NEPŘEMNOŽILI?	36
8.7. ZPŮSOBUJE RYS, VLK A MEDVĚD MNOHO ŠKOD NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH?	37
8.8. ZPŮSOBUJE RYS, VLK A MEDVĚD MNOHO ŠKOD NA LESNÍ ZVĚŘI?	38
8.9. JE RYS, VLK A MEDVĚD DŮLEŽITÝ PRO REGULACI POČTU ZVÍŘAT V LESE?	39
8.10. JE RYS, VLK A MEDVĚD PLACHÁ ŠELMA, KTERÁ SE LIDEM VĚTŠINOU VYHÝBÁ?	40
8.11. NEBEZPEČNOST SETKÁNÍ S RYSEM, VLKEM A MEDVĚDEM.....	41
8.12. STRACH KVŮLI VÝSKYTU VELKÝCH ŠELEM V BESKYDECH.....	43
8.12.1. Strach chodit do lesa	43
8.12.2. Strach chodit lesem po setmění.....	44
8.12.3. Strach pouštět děti samotné do lesa.....	44
8.12.4. Strach z útoku na hospodářská zvířata	45
8.13. ODHAD POČETNOSTI ŠELEM ŽIJÍCÍCH V ČESKÉ REPUBLICE	46
8.14. NEBEZPEČÍ PRO VELKÉ ŠELMY ŽIJÍCÍ V BESKYDECH.....	47
8.15. ZDROJ INFORMACÍ O VELKÝCH ŠELMÁCH	49
8.16. ZÁJEM O VÍCE INFORMACÍ O ŠELMÁCH	51
8.17. PREFEROVANÉ ZPŮSOBY ZÍSKÁVÁNÍ INFORMACÍ O VELKÝCH ŠELMÁCH.....	53
8.18. POZOROVÁNÍ ŠELEM V PŘÍRODĚ	54
8.19. POZOROVÁNÍ POBYTOVÝCH ZNAKŮ VELKÝCH ŠELEM	56

8.20. ZÁJEM O POZOROVÁNÍ RYSA, VLKA A MEDVĚDA	57
8.21. ZÁJEM VIDĚT POBYTOVÉ ZNAKY VELKÝCH ŠELEM.....	57
8.22. REAKCE NA NELEGÁLNÍ LOV	57
8.23. TOLERANCE ROZŠÍŘOVÁNÍ OBLASTÍ VÝSKYTU VELKÝCH ŠELEM.....	59
8.24. ZPŮSOBY OCHRANY HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT PŘED ÚTOKY ŠELEM	61
8.25. POVĚDOMÍ O VYPLÁCENÍ NÁHRAD ŠKOD A POSTUPU PŘI ZJIŠTĚNÍ ŠKODY	63
8.26. NÁZOR NA ŘEŠENÍ PROBLÉMU ŠKOD ZPŮSOBOVANÝCH ŠELMAMI NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH FORMOU VYPLÁCENÍ NÁHRAD.....	64
8.27. NÁZOR CHOVATELŮ NA VHODNÉ ŘEŠENÍ PROBLÉMU OBČASNÝCH ŠKOD NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH	65
8.28. OCHOTA POMOCI S OCHRANOU VELKÝCH ŠELEM	66
8.29. KOMENTÁŘE K VÝSKYTU ŠELEM V BESKYDECH	67
9. DISKUSE.....	69
9.1. POSTOJ K VÝSKYTU RYSA, VLKA A MEDVĚDA V REGIONU BESKYD.....	69
9.2. NÁZOR NA PŮSOBNÍ VELKÝCH ŠELEM PŘÍRODĚ	71
9.3. PATŘÍ RYS, VLK A MEDVĚD DO ZDEJŠÍ (BESKYDSKÉ) PŘÍRODY?	74
9.4. JE NUTNÉ RYSY, VLKY A MEDVĚDY REGULOVAT LOVEM, ABY SE NEPŘEMNOŽILI?	75
9.5. ZPŮSOBUJE RYS, VLK A MEDVĚD MNOHO ŠKOD NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH?	77
9.6. JE RYS, VLK A MEDVĚD PLACHÁ ŠELMA, KTERÁ SE LIDEM VĚTŠINOU VYHÝBÁ?	79
9.7. NEBEZPEČNOST SETKÁNÍ S RYSEM, VLKEM A MEDVĚDEM	79
9.8. STRACH KVŮLI VÝSKYTU VELKÝCH ŠELEM V BESKYDECH	82
9.9. ODHAD POČETNOSTI ŠELEM ŽIJÍCÍCH V ČESKÉ REPUBLICE	84
9.10. NEBEZPEČÍ PRO VELKÉ ŠELMY ŽIJÍCÍ V BESKYDECH	85
9.11. ZDROJ INFORMACÍ O VELKÝCH ŠELMÁCH.....	87
9.12. ZÁJEM O VÍCE INFORMACÍ O ŠELMÁCH.....	88
9.13. POZOROVÁNÍ ŠELEM A POBYTOVÝCH ZNAKŮ V PŘÍRODĚ	89
9.14. REAKCE NA NELEGÁLNÍ LOV	90
9.15. TOLERANCE ROZŠÍŘOVÁNÍ OBLASTÍ VÝSKYTU VELKÝCH ŠELEM.....	91
9.16. ZPŮSOBY OCHRANY HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT PŘED ÚTOKY ŠELEM	92
9.17. POVĚDOMÍ O VYPLÁCENÍ NÁHRAD ŠKOD A POSTUPU PŘI ZJIŠTĚNÍ ŠKODY	93
9.18. NÁZOR NA ŘEŠENÍ PROBLÉMU VZNIKLYCH ŠKOD ŠELMAMI NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH FORMOU VYPLÁCENÍ NÁHRAD.....	94
9.19. NÁZOR CHOVATELŮ NA VHODNÉ ŘEŠENÍ PROBLÉMU OBČASNÝCH ŠKOD NA DOBYTKU.....	95
9.20. SROVNÁNÍ ZJIŠTĚNÝCH VÝSLEDKŮ S PRŮZKUMEM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ Z ROKU 2000	97
9.20.1. <i>Postoj k výskytu šelem</i>	97
9.20.2. <i>Strach kvůli výskytu vlka</i>	98
9.20.3. <i>Nebezpečnost setkání s šelmami</i>	98
9.20.4. <i>Možnosti prevence útoků na dobytek</i>	99
9.20.5 <i>Reakce na pytláctví</i>	99
9.20.6. <i>Ochota pomoci s ochranou šelem</i>	99
9.20.7. <i>Zdroj informací</i>	100
9.20.8. <i>Shrnutí srovnání výsledků výzkumů postojů obyvatel Beskyd</i>	100
10. DOPORUČENÍ PRO PRÁCI S VEŘEJNOSTÍ.....	101
11. ZÁVĚR	105
12. SOUHRN	107
10. REFERENCE.....	111
SEZNAM PŘÍLOH	121

Seznam tabulek

Tab. 4.1. Příčiny ohrožení velkých šelem v České republice a jejich významnost pro jednotlivé druhy.	7
Tab. 6.1. Škody způsobené vlkem, rysem a medvědem v Moravskoslezském a Zlínském kraji za období 2006–2010 a počet podaných žádostí o náhradu škody dle zákona č. 115/2000 Sb.	24
Tab. 6.2. Druh a počet velkými šelmami usmrcených zvířat v letech 2000–2005 v CHKO Beskydy a blízkém okolí.....	25
Tab. 8.11. Procentuální podíl jednotlivých odpovědí na otázku, zda je setkání člověka s šelmou nebezpečné, pouze u respondentů, kteří někdy danou šelmu viděli (u nás či v zahraničí).....	43
Tab. 8.12.1. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda se respondenti kvůli výskytu šelem bojí chodit do lesa a chodit do lesa po setmění.....	44
Tab. 8.12.2. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda by se obávali kvůli výskytu šelem pustit děti samotné do lesa a zda mají strach z útoku šelem na jejich hospodářská zvířata.....	46
Tab. 8.13. Početnost velkých šelem v ČR odhadovaná respondenty; číselné údaje vyjadřují, kolik procent respondentů spadá svou odpovědí do dané kategorie.....	46
Tab. 8.14. Procentuální podíly odpovědí na otázku co představuje největší nebezpečí pro velké šelmy, které žijí v Beskydech	48
Tab. 8.15.1. Procentuální podíly odpovědí na otázku odkud dotázaný získává informace o velkých šelmách.	49
Tab. 8.15.2. Odpovědi respondentů k možnosti „jiné“ u otázky, odkud získávají informace o velkých šelmách.....	50
Tab. 8.15.3. Procentuální podíly odpovědí na otázku, který zdroj je pro dotázaného nejvýznamnější pro získávání informací o velkých šelmách.....	51
Tab. 8.16.1. Procentuální podíly odpovědí na otázku zda by se chtěli dozvídat více informací o velkých šelmách v ČR	51
Tab. 8.16.2. Jaké informace by se respondenti nejraději chtěli o velkých šelmách dovědět; procentuální vyjádření výskytu dané informace v odpovědích se vztahuje jen k té části respondentů, kteří vybrali jednu z kladných odpovědí.	52
Tab. 8.17.1. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, které způsoby preferují pro získávání informací o šelmách. Hodnoty se vztahují jen k těm respondentům, kteří projevíli zájem o více informací v předešlé otázce.....	54
Tab. 8.17.2. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, jaký způsob respondenti nejvíce preferují pro získávání informací o šelmách.....	55

Tab. 8.18. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda někdy dotázaný viděl rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.	55
Tab. 8.19. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda někdy dotázaný viděl pobytové znaky rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.	56
Tab. 8.20. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda by dotázaný chtěl pozorovat rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.	57
Tab. 8.21. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda by dotázaný chtěl vidět pobytové znaky rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.	58
Tab. 8.22. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku „Představte si, že se dozvíte o člověku z vašeho okolí, že nelegálně zastřelil rysa, vlka nebo medvěda. Jak byste reagoval/a?“.....	59
Tab. 8.23. Nejdůležitější důvody, proč by respondentům vadilo další samovolné šíření velkých šelem.....	60
Tab. 8.24.1. Proporce respondentů podle toho, kolik dokázali vyjmenovat způsobů ochrany hospodářských zvířat před šelmami	61
Tab. 8.24.2. Respondenty uváděné způsoby, kterými lze účinně ochránit hospodářská zvířata před šelmami a procentuální podíly těchto odpovědí u jednotlivých skupin vzhledem k celkovému počtu dotázaných v dané skupině	62
Tab. 8.25. Na koho by se respondenti obrátili v případě škody na hospodářských zvířatech. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí se vztahují jen k tomu počtu respondentů, kteří uvedli, že o náhradě škody vědí	63
Tab. 8.27.1. Procentuální podíl a počet chovatelů, kteří vybrali danou odpověď na otázku, jak by měl být dle jejich názoru řešen problém škod způsobovaných šelmami na dobytku.....	66
Tab. 8.27.2. Procentuální podíl a počet chovatelů, kteří zvolili danou kombinaci odpovědí či jednotlivou odpověď na otázku, jak by měl být dle jejich názoru řešen problém škod způsobovaných šelmami na dobytku.	67
Tab. 8.28. Procentuální podíl jednotlivých odpovědí na otázku, zda by byli respondenti ochotni pomoci s ochranou velkých šelem.	68

Seznam obrázků

Obr. 8.3. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, jaký je respondentův postoj k výskytu velkých šelem v Beskydech.....	32
Obr. 8.4. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda je dle názoru respondenta rys, vlk a medvěd v naší přírodě užitečný, zbytečný, škodlivý nebo neví, protože nemá dostatek informací.	34
Obr. 8.5. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda rys, vlk a medvěd patří do přírody Beskyd.....	35
Obr. 8.6. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda je nutné šelmy regulovat lovem, aby se nepřemnožily.....	36
Obr. 8.7. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku zda šelmy způsobují mnoho škod na hospodářských zvířatech.....	38
Obr. 8.8. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda šelmy způsobují mnoho škod na lesní zvěři.....	39
Obr. 8.9. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda jsou šelmy důležité pro regulaci zvířat v lese	40
Obr. 8.10. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku zda je rys, vlk a medvěd plachá šelma, která se lidem většinou vyhýbá.....	41
Obr. 8.11. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda je setkání s velkými šelmami v přírodě pro člověka nebezpečné.....	42
Obr. 8.23. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda by respondentům vadilo další samovolné šíření velkých šelem v ČR.	60

Seznam zkratk

CHKO - Chráněná krajinná oblast

El. příloha – elektronická příloha (pouze na CD)

Poděkování

Moje poděkování za vedení práce, metodické pokyny a rady patří především RNDr. Vlastimilu Kostkanovi, Ph.D. Dále velmi děkuji prof. MUDr. Emilu Tkadlecovi za laskavou pomoc a umožnění statistického hodnocení mých dat. Poděkovat bych chtěla také svému příteli Miroslavu Kutalovi za neustálou podporu, množství odborných a konstruktivních rad a pomoc při tvorbě práce. Stejně tak děkuji RNDr. Daně Bartošové, Janě Bezděkové, Jiřímu Pavelkovi, Františku Šulganovi a dalším kontaktovaným lidem za ochotné vyhovění žádosti o poskytnutí informací. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem osloveným respondentům, kteří si našli čas na vyplňování mého dotazníku a umožnili mi tak získat podklady pro tvorbu této práce.

V Olomouci 20. dubna 2011

1. Úvod

V minulosti byli rys ostrovid (*Lynx lynx*), vlk obecný (*Canis lupus*) i medvěd hnědý (*Ursus arctos*) rozšířeni na většině území Evropy a ještě na začátku středověku tvořili běžnou součást naší fauny. V důsledku klesající lesnatosti, změn ve skladbě lesů, ale především přímým pronásledováním člověkem došlo v průběhu 18. a 19. století k jejich úplnému vyhubení na našem území (Červený et al. 2005a). V posledních desetiletích se populace těchto tří druhů velkých šelem díky zákonné ochraně i narůstající ploše lesa opět šíří v celé řadě evropských států (Stýblo 2005) a za poslední století pravděpodobně nežilo v Evropě tolik velkých šelem jako dnes (Linnell a Ericson 2009).

Se zvyšováním početnosti populací velkých šelem a jejich zpětným rozšiřováním do území, kde byly kdysi vyhubeny, se však na hustě zalidněném evropském kontinentu objevily specifické problémy, vnímané ze strany obyvatel. Pro mnoho lidí představuje výskyt velkých šelem v moderní Evropě nepříjemný problém. Základem tohoto vnímání jsou především tři skutečnosti:

- 1) občasné útoky šelem na dobytek, především v oblastech, kde šelmy nebyly dlouhou dobu přítomny a po jejich návratu se mohou setkat s nechráněnými stády hospodářských zvířat;
- 2) šelmy jako vrcholoví predátoři zasahují do populací divokých kopytníků, což je lidmi, kteří mají také zájem na jejich lovu (především myslivci), vnímáno jako konkurenční působení a
- 3) vliv předsudků a pověstí velkých šelem jako obávaných a nenáviděných zvířat, jež mají základ v mytologii, nedostatku znalostí nebo prostém strachu z neznámého (Lopez 1995; Boitani 2000; Bisi et al. 2007; Linnell a Ericson 2009).

Z těchto důvodů byly velké šelmy v minulosti hubeny, a také dnes jsou proto pronásledovány a postoj části veřejnosti k jejich přítomnosti je negativní (Salvatori a Linnell 2005). Přetrvávající odpor obyvatel především v podhorských obcích pak může vyústit až v pytláctví (Červený et al. 2005a). Právě nelegální lov představuje nejvýznamnější přímé ohrožení velkých šelem u nás (Kunc a Bartošová 2005, Uhlíková et al. 2008). Hlavní překážkou stabilizace populací velkých šelem nejen v ČR, ale i v celé střední Evropě je tak především hluboce zakořeněný strach, averze a špatná informovanost obyvatel (Stýblo 2005).

Velké šelmy se díky své přizpůsobivosti mohou vyskytovat i v krajině, kterou člověk běžně obývá a využívá. Úspěšné přežívání velkých šelem v naší přírodě pak závisí na tom, zda vztah veřejnosti k nim bude pozitivní či nikoli (Červený et al. 2005a) a znalost postojů místních obyvatel je proto velmi důležitá (Linnell a Ericson 2009). V tomto duchu se vyjádřil také John Linnell z Norského institutu pro výzkum přírody: „Nerad to jako ekolog přiznávám, ale ty nejnaléhavější otázky bytí či nebytí velkých šelem souvisejí se sociologií“ (Enserink a Vogel 2006).

Základem pro práci na zlepšení veřejného mínění o velkých šelmách je zjistit, jaké postoje a názory na tato divoká zvířata obyvatelé vlastně mají. V České republice proběhl zřejmě první a jediný průzkum veřejného mínění (mezi obyvateli podhorských obcí v Beskydech) ve vztahu k velkým šelmám před deseti lety (Bartošová a Genda 2001). Postoje veřejnosti k velkým šelmám nejsou stabilní, ale mohou se relativně rychle měnit (Majić 2007), především v reakci na některé události či nové skutečnosti (útoky na dobytek, napadení člověka) (Ericsson et al. 2004). Práce s veřejností je jednou z důležitých aktivit, zahrnutých v již dlouho připravovaném programu péče pro rysa, vlka a medvěda v ČR (Červený et al. nepubl.). Aby byla plánovaná informační kampaň efektivní, je potřeba na základě nového průzkumu stanovit, s jakými skupinami obyvatel bude vhodné pracovat a především jaké informace jim předávat. K zajištění těchto podkladů tedy moje snaha směřovala.

2. Cíle práce

Cílem práce bylo zjistit názory a postoje trvalých obyvatel a návštěvníků Beskyd k výskytu velkých šelem v této oblasti popř. v ČR. Dílčími cíli, do nichž je tento hlavní cíl dále rozvinut, je zjistit:

- postoj k výskytu velkých šelem v regionu
- názor na působení šelem v přírodě
- podporu pro regulaci stavů šelem lovem
- vnímání výše škod působených šelmami
- nakolik jsou tato zvířata považovaná za člověku nebezpečná a jak časté jsou obavy z nich
- povědomí o počtech šelem u nás a jejich ohrožení
- zdroje informací a zájem o více informací o šelmách
- postoj k pytláctví velkých šelem
- toleranci k možnému šíření šelem do dalších částí ČR
- povědomí o možnostech ochrany dobytka
- povědomí možnosti náhrady škod a názor na dostatečnost tohoto řešení
- názor chovatelů na vhodné řešení problému škod na dobytku
- závislost odpovědí na jednotlivých stanovených proměnných pomocí statistických analýz, především zda se liší postoje místních a návštěvníků

Na základě zjištěných poznatků a faktů dále identifikovat hlavní problémové oblasti vnímání velkých šelem lidmi, na které je třeba se zaměřit zejména při osvětové práci při ochraně velkých šelem a řešení konfliktů šelem s chovy domácích zvířat. Ve výsledku pak navrhnout nejdůležitější body jako podklad pro vznik plánované informační osvětové kampaně s cílem posunout veřejné mínění směrem k větší toleranci a náklonnosti k těmto chráněným živočichům.

3 . Současné rozšíření a početnost velkých šelem v České republice

3.1. Rys ostrovid

Území v současnosti obývané rysem můžeme rozdělit do tří hlavních izolovaných oblastí. Nejpočetnější populace je v jihozápadních Čechách (Český les, Šumava, Blanský les, Novohradské hory, Třeboňsko), kde žije zhruba 60–75 jedinců, avšak kvůli nelegálnímu lovu početnost klesá (Uhlíková et al. 2008). Druhá populace se nachází na Severovýchodní Moravě (Moravskoslezské Beskydy, Javorníky, Vsetínské vrchy a okolní pohoří), kde je díky návaznosti na Slovensko a probíhající migraci zvířat vcelku stabilizovaná (Uhlíková et al. 2008). V roce 2007 byla v CHKO Beskydy zjištěna přítomnost asi 15 rysů (Bartošová 2008b) a počet těchto šelem odhadovaný na základě nejnovějších dostupných zoologických pozorování se pohybuje kolem 13 rysů (včetně slovenského pomezí) (Bartošová 2010).

Třetí je oblast Jeseníků, kde však někdejší menší lokální populace s možností migrace z Polska mizí z důvodu nelegálního lovu a v současnosti jsou zde odhadováni jen 0–2 rysy. Občasný výskyt rysa je zaznamenáván také v Labských pískovcích, v oblasti Brd (0–2 jedinci) a výjimečně je přechodný výskyt rysa zaznamenáván i v dalších částech ČR (Uhlíková et al. 2008).

Nejvyšších novodobých početních stavů dosáhla rysí populace mezi lety 1996–1997, kdy bylo v celé ČR odhadováno až 150 jedinců. Stabilní populace se v tomto období vyskytovaly na Šumavě a v Beskydech, ale i v Hrubém a Nízkém Jeseníku, Labských pískovcích, zaznamenání byli rysové také v Rychlebských horách, Českém lese a dalších oblastech (Červený et al. 1996; Koubek a Červený 1997). V následujícím období do roku 2003 však došlo k poklesu na asi 70–120 rysů. Toto snížení početnosti téměř o třetinu je přičítáno především nelegálnímu lovu. Současná populace rysů v ČR, odhadovaná maximálně na 90–100 jedinců, je považována za stabilizovanou, ale stále ji ohrožuje především zmiňovaný nelegální lov (Červený et al. 2006b; Uhlíková et al. 2008).

3.2. Vlk obecný

Populace vlka v ČR zatím pouze pomalu vzniká a je zcela závislá na migraci jedinců ze sousedních států, především ze Slovenska a Polska (Kunc 1998a; Kunc a Bartošová 2005). Díky neustálému nárůstu počtu vlků v německé Lužici, kde se v současnosti

vyskytuje již 6 smeček a dva samostatné páry (Reinhardt et al. 2011) je možné, že k nám budou vlci migrovat i z této oblasti.

V roce 1994 byl pozorován a prokázán návrat vlků do Beskyd. Pronikli sem zřejmě jako migrující jedinci ze slovenských Karpat, ale není vyloučeno, že se zde vyskytovali již dříve, avšak unikali pozornosti. Nejdříve byli odhadováni dva až tři vlci, v roce 1995 pak pět vlků trvaleji se vyskytujících v Beskydech a následujícího roku pak bylo navíc zjištěno i šest vlčat. Od roku 1997 se však počet vlků radikálně snižoval až opět na ojedinělý výskyt, což bylo způsobeno pravděpodobně nelegálním lovem (Bartošová 1998). V následujících letech bylo opět zjištěno několik jedinců a postupně se šířili do dalších částí CHKO Beskydy. V roce 2004 se nejméně jedna smečka pohybovala ve Vsetínských vrších a Javorníkách, ale i mimo CHKO Beskydy v Hostýnských vrších (Bartošová 2005) a celková početnost vlků v ČR byla odhadována až na 17 jedinců (Anděra et al. 2004). Dle sčítání na jaře roku 2007 se v Beskydech pohybovaly 2–3 smečky (odhadem 11 vlků) (Bartošová 2007), výsledky mapování výskytu velkých šelem na konci zimy v roce 2008 nasvědčovaly výskytu 7 vlků (Bartošová 2008c). Podle novějších dostupných údajů z celoplošného mapování a dalších pozorování se Beskydech (včetně slovenského pohraničí a Hostýnsko-Vsetínské hornatiny) vyskytuje minimálně 5 vlků (Bartošová 2010). Kutal (2011) však na základě intenzivního monitoringu nepovažuje současný výskyt vlčích smeček za pravděpodobný. Příčinou stagnace či poklesu vlčí populace je pravděpodobně nelegální lov po obou stranách česko-slovenské hranice (Koubek 1998; Bartošová 2008b; Kunc 2000). Kutal (2011) se domnívá, že další příčinou může být prodloužení doby lovu a zvýšení počtu odlovených vlků na Slovensku, kde je od podzimu roku 2009 možno vlky legálně lovit v období od 1. října do 31. ledna (v předchozích letech od 1. listopadu do 15. ledna) a kvóta pro odlov je stanovena na 150 jedinců.

Výjimečně se osamocení jedinci zatoulají do Jeseníků a snad i některá pozorování výskytu vlků na Šumavě se zřejmě týkají také migrantů z Karpat (Červený et al. 2005b). V průběhu 90. let byla v okolí Šumavy nalezena dvě mrtvá zvířata, která byla podle morfometrického vyšetření určena jako vlci; analýzy DNA však scházejí (Bufka et al. 2005). Může však jít i o jedince ze zajetí (případ úniku 8 vlků ze zoo v Národním parku Bavorský les v zimě 1975/1976). Vzhledem k možné záměně se zdivočelými psy či kříženci je potřeba k údajům o současném pravidelném pozorování vlků na Šumavě (včetně její části za hranicemi) přistupovat obezřetně (Červený et al. 2005b).

3.3. Medvěd hnědý

Moravskoslezské Beskydy se asi od roku 1977 staly oblastí se stálou přítomností několika medvědů, přibližně o rok později pak i navazující Javorníky a Vsetínské vrchy. V některých letech byl počet pozorovaných medvědů nižší než v jiných letech, což je vysvětlováno „pulzováním“ areálu medvěda na Slovensku, odkud medvědi do Beskyd přicházejí (Bartošová 2004a). Většinou se jedná o mladé neteritoriální medvědy, kteří byli nuceni si hledat nová území po naplnění kapacit slovenských pohoří a migrují k nám přes Javorníky a přes Těšínské Beskydy (Kunc a Bartošová 2005).

Všichni jedinci, kteří se dosud v Beskydech vyskytli, žili velmi skrytě a ačkoli se pohybovali někdy i dosti obydlenou krajinou, dařilo se jim unikat pozornosti a vůči lidem se chovali velmi plaše. Jedinou výjimkou byl mladý medvěd, který v létě roku 2000 chodil přímo do vesnic v bočních údolích Vsetínské Bečvy, kde zabil množství hospodářských zvířat, často se dokonce dobýval do chlévů, nebál se lidí a nakonec byl pro podezření, že jde o medvěda uniklého ze zajetí, odchycen (Kunc 2001a; Bartošová 2004a). Kromě tohoto jedince bylo v roce 2000 hlášeno pozorování ještě dalších několika medvědů či jejich pobytových znaků v jižní i severní části CHKO. V následujícím roce se podle odhadů Správy CHKO Beskydy pohybovalo po území CHKO Beskydy minimálně 5 medvědů. Jeden z nich se dokonce přes Veřovické vrchy dostal až k obcím Zubří a Krhová, kde způsobil několikrát škody na včelínech. Výskyt medvědů byl pravidelně zjišťován i v dalších letech (dle trusu, drápanců na stromě, nalezených stop či hlášených přímých pozorování) (Bartošová 2004b; Kunc a Bartošová 2005), jejich odhadovaná početnost se ustálila na počtu okolo 2 až 5 medvědů (Bartošová 2005; Červený a Koubek 2006). Novější poznatky z terénního sledování potvrzují výskyt minimálně 2 jedinců, z toho jeden byl zaznamenán na severu Bílých Karpat (Bartošová 2010), kde je jeho přítomnost evidována pravidelně (Kutal et al. 2010). Beskydy a navazující pohoří jsou tedy nyní jedinými oblastmi v ČR s pravidelným výskytem tohoto druhu a jedná se tak o nejzápadnější okraj rozšíření karpatské populace (Červený a Koubek 2006).

4. Příčiny ohrožení velkých šelem

V celé Evropě působí na velké šelmy podobné negativní jevy, avšak v různých oblastech Evropy mohou být jednotlivé příčiny ohrožení různě významné. Za hlavní vlivy, negativně působící na evropské populace vlka, rysa a medvěda, lze považovat nelegální (případně nadměrný) odstřel, úmrtnost šelem na dopravních komunikacích, odmítavý postoj veřejnosti a sdělovacích prostředků, genetickou izolovanost subpopulací, fragmentaci biotopů vlivem budování dálnic a rychlostních komunikací či urbanizací prostředí. Dalšími negativními vlivy jsou také přímé vyrušování, změny prostředí (především možné opětovné odlesnění krajiny), hybridizace a existence ferálních populací (pouze u vlků), nedostatek potravy, resp. kořisti a onemocnění (Červený et al. 2005a). Pět nejdříve jmenovaných vlivů je nejdůležitější příčinou ohrožení populací velkých šelem v České republice (tab. 4.1).

Tab. 4.1. Příčiny ohrožení velkých šelem v České republice a jejich významnost pro jednotlivé druhy; převzato od Červeného a Vaňka (2005).

Příčina ohrožení	Důležitost příčiny ohrožení		
	Medvěd hnědý	Vlk obecný	Rys ostrovid
Nelegální odstřel	vysoká	vysoká	vysoká
Úmrtnost na dopravních komunikacích	střední	střední	střední
Odmítavý postoj veřejnosti	nízká	vysoká	střední
Genetická izolovanost	střední	střední	střední
Fragmentace biotopu	střední	střední	střední
Vyrušování	střední	nízká	nízká
Změny prostředí	střední	nízká	nízká
Hybridizace	–	střední až nízká	–
Snížení početnosti kořisti	velmi nízká	velmi nízká	velmi nízká
Choroby	neznámá	neznámá	neznámá

Dále se budu zabývat pouze těmi příčinami ohrožení, které mají souvislost s tématem mé práce, tzn. odmítavým postojem veřejnosti a též nelegálním odstřelem, neboť většina činů pytláctví na šelmách zřejmě vychází právě z averze části místních obyvatel, z jejichž řad také pytláci s největší pravděpodobností pocházejí.

4. 1. Odmítavý postoj veřejnosti

Velké šelmy mají z kulturní historie pověst nenáviděných a obávaných zvířat (Linnell a Ericson 2009) a tento pohled je v myslích lidí už od dětství živen pohádkami, historkami, filmy a novinovými články, v nichž šelmy (především vlci) vystupují

v negativní roli (Skrbinšek a Bath 2004; Wechselberger et al. 2005). Proto je nahlížení široké veřejnosti na šelmy stále z velké části založeno spíše na mýtech a legendách než na biologických a ekologických vědomostech a tyto přetrvávající předsudky podkopávají objektivní přístup k těmto třem druhům (Lopez 1995; Zibordi 2009).

Návrat velkých šelem na naše území byl proto provázen jednak pozitivními ohlasy a nadšením v kruzích profesionálních i laických ochránců přírody a zoologů, ale též rozpaky i strachem u místních obyvatel v podhorských obcích (Červený et al. nepubl.). Mnoho lidí stále ještě vnímá velké šelmy jako nebezpečí nebo má před nimi značný respekt (Červený et al. 2005a). Dle Find'a (1998) je strach obyvatel z napadení šelmami hluboce zakořeněný společenský jev, jehož intenzita závisí na tom, zda jsou tito obyvatelé ve stálém kontaktu s vlky (či jinými šelmami) nebo zda jde o lidi, kteří po generace nebyli se šelmami ve styku a nejsou na ně tedy navyknutí. Lidé z Beskyd v důsledku téměř stoleté nepřítomnosti těchto predátorů v krajině zapomněli, co pro ně návrat šelem v důsledku znamená a jaká z toho vyplývají opravdu reálná nebezpečí. Zjednodušeně řečeno se báli neznámého. Je proto pochopitelné, že návrat velkých šelem do jimi obydlených oblastí přijímali s obavami či nelibostí, a to i jiné skupiny než jsou chovatelé hospodářských zvířat či myslivci (Červený et al. nepubl.).

4.1.1. Zdroje konfliktů a negativního vnímání vlka lidmi

Vlk je nejvíce kontroverzní predátor v Evropě, lidmi je vnímán jako konfliktní zvíře, které je současně oslavováno i nenáviděno (Salvatori a Linnell 2005). Postoje obyvatel k vlkům jsou ovlivněny jednak aktuálními problémy (škodami na dobytku, dopadem na divokou zvěř a obavou z vlků), a také symbolickým významem připisovaným vlkům. Pokud v dané zemi žije vlků jen málo, může mít posledně jmenovaný faktor i větší důležitost (Caluori 1999). Přes tisíciletou koexistenci má většina lidí v Evropě chybné představy o biologii vlka, který je jim znám spíše z legend a předsudků (Boitani 2000). Vlk má ze všech našich šelem nejhorší pověst a je veřejností nejméně pozitivně přijímán (Červený et al. 2005a). Proto se zřejmě také stal nejproblémovější šelmou, která se vrátila do České republiky (Kunc a Bartošová 2005). Aby bylo možné pochopit příčiny a kořeny tohoto stavu konkrétně v Beskydech, považuji za vhodné se seznámit s tím, jak probíhal a čím byl provázen návrat vlků do Beskyd a jaké byly reakce místních obyvatel na tehdejší události.

O přítomnosti vlků v Beskydech svědčily už údaje z roku 1994 (stržená jelení zvěř) a v pastevní sezóně v létě roku 1995 začaly být z mnoha oblastí hlášeny ovce stržené

pravděpodobně vlky. Na horských pastvinách prakticky v celé CHKO se totiž pásala nestřežená nebo jen nedostatečně zabezpečená stáda ovcí i jiného dobytka, protože chovatelé ani kdokoli jiný zde s výskytem vlků nepočítali. Vlci dokázali díky své vysoké inteligenci této situaci rychle využít, protože nehlídaná stáda se pro ně stala snadno získatelnou a tudíž neodolatelnou kořistí (Kunc 1996). K nejrozsáhlejším škodám na ovcích, které byly přičítány vlkům, došlo v oblasti Gruně na majetku zemědělského družstva Staré Hamry a soukromého chovatele Ing. Šimečka. Celkově měli vlci v této oblasti zadávit více jak 100 ovcí, jejich stáda napadat a rozhánět i za bílého dne (Sajdl 2000), ovce měli napadat dokonce poblíž školy a být při tom viděni více lidmi. Vzhledem k těmto skutečnostem se odborníci domnívali, že minimálně část těchto útoků mají na svědomí toulaví psi či kříženci vlků se psy (Kunc 1996). Tento závěr byl potvrzen i výsledkem šetření rozhodčí komise ustanovené Okresním úřadem Frýdek-Místek pro posouzení škod a určení jejich původce. Zároveň však bylo českými i slovenskými odborníky, zabývajícími se terénním průzkumem, potvrzeno, že se v Moravskoslezských Beskydech skutečně pohybují asi 3–4 vlci ve smečce (Kunc 1996; Janík 1997; Lukáč 1998; Sajdl 2000) a 1 vlk samotář – pravděpodobně vlk kanadský uniklý ze zajetí (Kunc 1996).

V důsledku velkého počtu usmrčených ovcí vznikla mezi místními obyvateli averze vůči navracejícím se vlkům. Tyto negativní nálady byly navíc ještě podporovány a rozdmýchávány sdělovacími prostředky (především televize a regionální tisk) (Bartošová 1998), které tyto události podávaly v duchu hysterie a vlky líčily jako nebezpečná zvířata. V obyvatelích Beskyd, po dlouhé roky žijících bez přítomnosti vlků, vyvolaly takto podávané zprávy hrůzu a strach z možného napadení vlky a zejména obyvatelé samot a vzdálených enkláv se dokonce báli pouštět děti samotné do školy (Sajdl 2000; Červený et al. 2005a). Tyto obavy místních lidí z možného útoku vlků byly podporovány i poměrně častým pozorováním zvířat, jež byly vzhledem velmi podobné vlkům, v blízkosti vesnic (Bartošová 1998). Dokonce se objevily i záměrně šířené poplašné zprávy (smyšlený text o dětech sežraných vlky) vylepované na zastávkách autobusu některými obyvateli (Sajdl 2000; Jirát 2003). Novinové články typu „Vlčí hody v Beskydech neberou stále konce“ a senzační reportáže v televizi zřejmě dovedly hysterii obyvatel z výskytu vlků k vrcholu a občané Starých Hamer dokonce sepsali petici za povolení odstřelu vlků, kterou zaslali na Ministerstvo životního prostředí. Povolení vydáno nebylo, což vedlo k další vlně protestů chovatelů i některých obcí. Jeden z poškozených chovatelů dokonce vypsal za zastřelení vlků

odměnu 55 tisíc Kč. Ze začátku totiž nebylo jasné, zda dostanou poškození chovatelé za stržené ovce náhradu či nikoli, protože speciální zákon k tomu neexistoval a ne všechny škody měli na svědomí opravdu vlci (Kunc 1996; Sajdl 2000).

Ovce roztrhané v období 1994–1995 pak nakonec alespoň z části uhradil chovatelům Okresní úřad Frýdek-Místek, protože výskyt vlků v Beskydech byl skutečně potvrzen. Ovšem v dalších letech až do vydání zákona č. 115/2000 Sb. nebylo možno chovatelům škody na hospodářských zvířatech způsobené vlky (ani jinými velkými šelmami) ze státních prostředků hradit, protože vydáním nové prováděcí vyhlášky č. 134/96 k zákonu o myslivosti přešla tato povinnost z Ministerstva zemědělství na Ministerstvo životního prostředí. To připravilo v roce 1996 návrh zákona o náhradách škod způsobených zvláště chráněnými živočichy (Bartošová 1998), který však vešel v platnost až v roce 2000. Protože však vlci způsobili nejvíce škod v polovině devadesátých let, kdy ještě zákon neexistoval, mnoho chovatelů ovcí nebylo odškodněno a stali se tak zapříisáhlými nepřáteli vlků (Kunc 1998b). I mezi ostatními beskydskými obyvateli se těmito událostmi zakořenila „protivlčí nálada“, na jejímž vzniku měla velký podíl média (Kunc 1996; Find’o 1998) a taky již zmíněné zveřejňování dezinformované zprávy o útoku vlků na děti jedním z občanů (Sajdl 2000; Jirát 2003). Jeho záměrem bylo pravděpodobně vyvolat v lidech obraz šelem jako zákeřných a člověku nebezpečných zvířat, opodstatnit tím jejich lov a získat k tomu podporu u místních (Genda 2002). Myslivci v té době dokonce organizovali společné výpravy „na vlky“ (Smolíková 2004b; Červený et al. 2005a).

Ačkoli tedy v Beskydech nebyl zaznamenán žádný útok vlka na člověka a stejně tak na Slovensku nejsou v tomto ohledu s vlky problémy (případ napadení člověka zdravým vlkem není znám) (Find’o 1998; Bartošová 1998), byli vlci v podvědomí místních obyvatel zapsáni jako potenciálně nebezpečné šelmy, které zabíjejí množství jejich dobytka. Někteří chovatelé a odpůrci vlků dokonce tvrdili, že vlci jsou hlavní příčinou vymizení ovcí z beskydských pastvin. Návrat vlků v devadesátých letech však ve skutečnosti přišel až poté, co mnoho chovatelů včetně velkokapacitních ovčínů většinu stád (až 90 %) zrušilo kvůli nerentabilitě jejich chovu po roce 1989 (Bartošová 1998).

Útoky vlků na nehlídaná stáda pokračovaly v menším rozsahu (několik desítek ovcí) i v dalších letech a ve většině případů byly obětmi ovce ponechané v noci volně na pastvinách. Po radikálním snížení počtu chovaných ovcí totiž v Beskydech zbyli především drobní chovatelé, vlastníci jen několik málo ovcí, kterým se nevyplatí

pořizovat si doporučená zabezpečovací opatření (elektrické ohradníky, speciální pasteveční psi). Často šlo také o škody u chovatelů z okrajových oblastí Beskyd, kteří zřejmě nepočítali s tím, že by vlci mohli zaběhnout až k nim do podhůří (útoky vlků v Komorní Lhotce, Gutech, Dolní Lomné aj.) (Bartošová 1998) nebo stále odmítali vzít přítomnost vlků v Beskydech v potaz (Kunc 1998b).

Na základě pozorování z terénu i některých sdělení místních obyvatel se odborníci domnívali, že smečka vlků včetně mláďat narozených v Beskydech byla koncem roku 1997 zlikvidována nezákonným odstřelem (Bartošová 1998; Kunc 1998a). Za tehdejší averze obyvatel obcí k vlkům a dočasného legislativního chaosu se podobné vyhocení situace dalo očekávat a potvrdila se tak skutečnost, že ochranu vlků (či rysů a medvědů) nelze prakticky zajistit za situace, kdy společnost na jejich návrat do přírody není dostatečně připravená a stále je považuje za postrach a nežádoucí součást naší fauny (Kunc 1998a).

4.1.2. Zdroje konfliktů a negativního vnímání medvěda lidmi

Červený et al. (2005a) se domnívají, že medvěd je z našich velkých šelem veřejností nejvíce tolerován. Přesto je to právě medvěd, který způsobuje při soužití s lidmi v krajině největší problémy, protože může napadnout i člověka. Kromě toho jsou medvědi např. na Slovensku každoročně původci škod na asi dvou stovkách ovcí, několika kusech hovězího dobytka, velkém množství úlů a ovocných stromů (Hell 2006). Také v Beskydech medvědi způsobovali místním obyvatelům občasné škody na ovcích a též včelínech. V 80. letech 20. století těchto případů přibývalo a byly příčinou stížností obyvatel a požadavků na odstřel problémových jedinců. Mezi veřejností vznikly dokonce obavy z případné agresivity medvědů vůči lidem a Správa CHKO Beskydy proto reagovala poskytnutím informací a instrukcí k výskytu medvěda místním samosprávám i sdělovacím prostředkům. Medvědem způsobené škody na ovcích a včelstvech se pak znovu objevily až v roce 1994 v severovýchodní části CHKO. Stejně jako v případě vlků místní tisk opět sehrál negativní roli, neboť vyznění zveřejňovaných zpráv bylo emotivně zaměřeno proti medvědům (Bartošová 1995a).

Posledním případem medvěda, který svým chováním vzbudil velkou pozornost médií a veřejnosti, byl „vsetínský medvěd“, nazývaný též „Míša z Brodské“, který se v létě roku 2000 pohyboval ve Vsetínských vrších a Javorníkách. Kromě toho, že si zvykl téměř denně chodit ke stavením a zabíjet ovce, králíky, drůbež, ničit včelíny a ploty, vážnější byla skutečnost, že se ani nebál lidí a tím působil rozruch při setkání

s místními lidmi (Bartošová 2004a). Razance jeho útoků se stupňovala, zabíjel mnohem více zvířat, než mohl sežrat a mnohdy své oběti ani nenačal. Takové případy byly největším trnem v oku místním obyvatelům. Ačkoli medvěd vykazoval i některé znaky chování divokého medvěda (Kunc 2001a), odborníci se nakonec shodli na nutnosti jeho odchytu. Přestože nikdy člověka nenapadl, jeho abnormální chování vzniku podobného konfliktu významně nahrávalo a kvůli narůstajícím vzniklým škodám bylo vyhodnoceno jako neúnosné a na divokého medvěda velmi nezvyklé. Po jeho odchycení do klece, ke kterému došlo ještě v tom samém roce, medvědovo klidné chování potvrdilo domněnku odborníků, že vyrůstal v zajetí, z něhož utekl (či byl vypuštěn) do volné přírody (Kunc 2001a; Bartošová 2004a). Za svou dvouměsíční přítomnost na Vsetínsku způsobil místním obyvatelům dohromady škody za téměř 200 000 Kč (Bartošová 2004a). Ostatní medvědi, kteří se ten rok také v oblasti Beskyd pohybovali, nezpůsobovali žádné škody, vůči lidem se chovali velmi plaše a jen náhodně byli spatřeni některými místními lidmi (Kunc et al. 2001; Pavelka 2001).

4.1.3. Zdroje konfliktů a negativního vnímání rysa lidmi

Rys je méně známou šelmou než vlk a medvěd. Proto je možná jeho obraz v myšlení lidí více mytický a má pověst dravého a nemilosrdného lovce. Přesto je rys vnímán jako nejméně problémový ze všech velkých predátorů, ačkoli široká veřejnost nemá na rysa obecně jasný názor (Breitenmoser et al. 2000). Většina lidí se ho však přímo nebojí a je tak v podvědomí lidí zapsán o něco lépe než vlk a medvěd (Červený et al. 2005a). Z celoevropského pohledu je negativní postoj části veřejnosti k rysovi dnes způsoben konflikty s lovci a s chovateli dobytka (Breitenmoser et al. 2000). Tyto problémy se projevy také u nás. V druhé polovině devadesátých let 20. stol., kdy se rysí populace v celé ČR úspěšně rozrůstala a odhad její početnosti dosahoval historického maxima 150 jedinců (největší část populace na Šumavě), však se stoupajícím počtem rysů narůstal i počet konfliktních situací. Stále častěji se stávalo, že rysové útočili na ovce či drůbež v blízkosti lidských obydlí, přičemž však náhradu vzniklých škod podle tehdejší právní úpravy nebylo možné vyplatit (Koubek a Červený 1997). V Beskydech však rysí dosud způsobují na hospodářských zvířatech jen minimální škody, nejméně ze všech tří druhů šelem (Kunc 2001b; Bartošová 2008a).

Závažnější byla situace kvůli skutečnosti, že rys se z velké části živí lovnou zvěří. V oblastech nově obsazených rysem docházelo k dočasnému výraznému snížení početních stavů srnčí zvěře, protože tato nebyla schopna se okamžitě na přítomnost rysa

adaptovat (Koubek a Červený 1997; Koubek a Červený 2003a; Červený 2006). Rys proto není tolerován hlavně myslivci (Koubek a Červený 2003b) a to především v oblastech, kam byli rysy reintrodukováni (Breitenmoser et al. 2000). Protože výše nájmu honiteb bývá stanovena podle početních stavů užitkové lovné zvěře na základě tzv. normovaných stavů, které však většinou bývají neúměrně vysoké, jsou vysoké také částky za pronájem honiteb. Pokud je pak prodej zvěřiny jediným finančním zdrojem k úhradě nájemného, je zřejmé, že nájemci honiteb budou s rysem jen velmi obtížně vycházet bez problémů (Koubek a Červený 1997).

Tyto popsané konflikty zřejmě v důsledku vedly k tomu, že rok od roku stoupal počet ilegálně ulovených rysů (Koubek a Červený 1997; Kunc 2001c) a následně byl zaznamenán i výrazný pokles početnosti rysí populace v ČR (kolem roku 2000–2001), způsobený nelegálním lovem (Červený et al. 2002). Jak ukázali Koubek a Červený (2003a) na příkladu jedné z pošumavských honiteb, je podíl rysa na mortalitě srnčí zvěře přeceňován. Přesto, že si uživatelé honiteb stěžovali na „řádění rysů“ kvůli nalezeným zbytkům rysem stržených zvířat, neklesly počty srnčí zvěře pod normované jarní kmenové stavy. Stížnosti myslivců na údajné přemnožení rysů a jimi způsobované velké škody na srnčí zvěři se objevují i v Beskydech (Bartošová 1995b). Tyto stížnosti však myslivci často nejsou schopni podložit konkrétními údaji o zvěři průkazně stržené rysy ani přesněji uvést počet těchto případů (Kutal in verb.).

4.2. Ilegální lov

Ačkoli se ilegální lov nejeví jako velký problém ve všech částech Evropy (Swenson et al. 2000; Linnell a Ericson 2009), v mnoha zemích jde o široce rozšířený problém – např. u vlka (Salvatori a Linnell 2005). U nás představuje pytláctví nejvážnější přímé ohrožení všech velkých šelem, protože je hlavním faktorem decimujícím populaci rysa a bránícím stabilizaci populací vlka a medvěda (Genda 2002; Koubek a Červený 2003c; Kunc a Bartošová 2005). Vzhledem k tomu, že se velké šelmy jako vrcholoví predátoři vyskytují na rozsáhlém území velmi řídce, je ztráta každého jedince citelná. Především v málo početných okrajových populacích (např. Beskydy) k jejich opětovnému vyhubení může dojít vinou několika málo pytláků. Nelegální lov je zásadním problémem, jehož přetrvávání bude ztěžovat až znemožňovat udržení a šíření těchto druhů u nás (Bartošová 2005, 2008a).

Za nepřímé důkazy probíhajícího ilegálního lovu lze považovat zjištěný pokles početnosti populace rysa jak v oblasti Šumavy (Červený et al. 2002a), tak v Beskydech

(Kunc 2000, 2005), přestože očekáván byl naopak další nárůst početnosti jeho populace a zvětšování areálu výskytu (Koubek a Červený 1997). Několik informací o případech nezákonně ulovených rysů, vlků i medvědů na území Beskyd obdržela Správa CHKO, avšak nikdy nebylo možno tyto informace ověřit (Bartošová 1995b, 2008a).

Doložené údaje o upytlačení rysů existují ze všech oblastí jeho výskytu (Červený et al. nepubl.). Za přímé důkazy probíhajícího nelegálního lovu se dají považovat nálezy rysů zastřelených či uhynulých pravděpodobně v důsledku zranění střelnou zbraní. V Beskydech byli nalezeni nejméně tři takto zabíjení rysů (Bartošová 2003), na Šumavě bylo dokonce zjištěno nelegální usmrcení telemetricky sledovaných rysů (7 jedinců označených vysílačkou, což byla polovina z do té doby označených zvířat) (Koubek a Červený 2003a). Přitom je nutno brát v úvahu, že tyto známé případy jsou jen pověstnou špičkou ledovce, protože většina zástřelů šelem s největší pravděpodobností zůstala neodhalena (Koubek a Červený 2003b). O probíhajícím nelegálním lovu svědčí také fakt, že pro potřeby výzkumu (ke kraniometrickému vyšetření) bylo bez větších potíží anonymně získáno celkem 69 lebek rysů upytlačených v ČR (Koubek a Červený 2003b).

Dle Kunce a Bartošové (2005) je nepochybné, že v Beskydech (ale i v Jeseníkách) dochází také k pytláctví na vlčích a že jich už větší počet (cca 20) byl zastřelen (Sajdl 2000). Nezákonným odstřelem byla dle údajů z konce roku 1997 zlikvidována i první „minipopulace“ vlků na moravskoslovenském pomezí vzniklá v letech 1995–1996 (Bartošová 1998; Kunc 1998a). Ačkoli se vlci od té doby objevují v Beskydech každoročně, jedná se stále jen o několik málo jedinců a nezdá se, že by se jejich počet vyvíjel progresivně (Bartošová 2004b, 2005, 2010), přestože by v Beskydech měli vlci nejprůzračnější podmínky k životu ze všech tří druhů šelem (Bartošová 2008b). Protože pro existenci vlků v Beskydech má klíčový význam jejich ochrana na Slovensku (Kunc 1998a, 2002; Bartošová 2005), je nutno brát v úvahu i vliv legálního lovu vlka, který je tam povolen od roku 1999 (a jeho prodloužení na 4 měsíce ustanovené v roce 2009), avšak zároveň dochází i k nelegálnímu lovu na obou stranách hranice (Kunc 2000; Bartošová a Genda 2001; Bartošová 2008b). Obojí může mít na vznikající moravskou populaci vlka dlouhodobě likvidační vliv, protože v Beskydech jde v podstatě o slovenské migranty. Stejní jedinci se pohybují jak na českém, tak na slovenském území, protože v podstatě neustále přecházejí státní hranici (Bartošová 2004b). Trvale se vlci v Beskydech usídlí jen pokud jimi bude území na Slovensku „nasyceno“ (Kunc

1998a). Protože jsou však vytvořené smečky neustále decimovány lovem na moravsko-slovenském pomezí, vlci tak nemají možnost volná teritoria v Beskydech trvale osídlit (Bartošová 1998). Děje se tak přesto, že od roku 2002 je vlk (i medvěd) v severní části Kysuc (část okresu Čadca) celoročně chráněn, aby jim byla dána možnost nerušené migrace k nám (Bartošová 2008b). Existují také údaje o nelegálních zástřelech vlků v důsledku záměny s toulavým psem (např. Mlčoušek 1993), v některých případech je však podezření, že šlo pouze o střelcovu výmluvu (Kunc a Bartošová 2005).

O pytlacení medvědů mnoho údajů z ČR není. Známý jsou pouze neprokázané starší případy z Javorníků (oblast Makyty) a z Jeseníků (Červený et al. nepubl). Silně medializovaný byl případ nálezu ostatků medvědího těla u řeky Ostravice v Pržně v roce 2009, který potvrdil, že ilegální lov medvědů u nás probíhá, protože s největší pravděpodobností šlo o oběť pytláka (Kutal a Bartošová 2009). Ačkoli tento přímý důkaz pytláctví byl ojedinělý, některé údaje a podklady svědčí o tom, že silný tlak nelegálních lovců je v Beskydech hlavní příčinou toho, proč zde medvědi dosud nejsou hojnější (Bartošová 2004a).

Žádný ze zjištěných případů pytláctví nebyl v ČR zatím potrestán, protože se nepodařilo získat dostatečný důkazní materiál (Kunc 2002; Bartošová 2005; Červený et al. nepubl). Výhodou nelegálních střelců je totiž kromě stále kvalitnější techniky i anonymita jejich činu, spáchaného nejčastěji v noci v odlehlé oblasti a beze svědků (Koubek a Červený 2003b; Bartošová 2005). Některé informace o konkrétních činech pytláctví se objevují až s několikaletým zpožděním a jsou většinou neúplné, protože mezi myslivci existuje jakási nepsaná zásada mlčenlivosti. Pytlácké činy svých kolegů tak neohlásí (z obavy z „vyloučení“ ze společnosti ostatních), případně jsou přesné informace zamlčovány ze strachu z možné pomsty (Bartošová in verb.; Smolíková 2004a). Popsané skutečnosti se projevíly konkrétně v případě nezákonně ulovených vlků v letech 1996–1998, několika nalezených upytlačených rysů, a také medvěda v oblasti Beskyd (Bartošová in verb.). Pytláctví tedy bývá záměrně kryto, tolerováno nebo dokonce odměňováno uznáním (Červený et al. 2005a).

Kromě zpřísnění sankcí za pytláctví je nezbytnou součástí razantnějšího postupu proti nelegálním lovcům především změna společenského hodnocení a pohledu na velké šelmy. Dokud bude v lidech zůstat zakořeněný negativní vztah k těmto predátorům, budou tito živočichové v neustálém ohrožení (Kunc a Bartošová 2005). Výrazné omezení odstřelu tedy může přinést v dlouhodobém výhledu pouze změna postojů

obyvatel v oblastech jejich výskytu tak, aby se ilegální lov dostal mimo toleranci veřejného mínění (Bartošová a Genda 2001).

4.2.1. Důvody nelegálního lovu velkých šelem

Pokusím se zde také shrnout, jaké mají pytláci vlastně motivy k lovu velkých šelem. V době, kdy nebylo možné hradit škody způsobené šelmami na domácím zvířectvu, byly jedním ze silných motivů především občasné útoky šelem na nedostatečně zabezpečená stáda. Poškození chovatelé mohli mít snahu „vzít spravedlnost do vlastních rukou“ a šelmy pronásledovat nebo podporovat jejich protiprávní likvidaci někým ze svého okolí (Kunc 1998b). Vydáním zákona o náhradách škod tento motiv z velké části zřejmě odpadnul, avšak nadále může jako důvod pro nezákonný odstřel šelem přetrvávat strach obyvatel z nich (Genda 2002). Vzrůstá také zájem o zisk kožešiny šelem jako trofeje (Kunc 2001c, 2009), kdy zkušenosti především ze slovenského prostředí dokumentují touhu místních lovců po tom, mít doma kůži rysa a pochlubit se jeho „skolením“ před ostatními (Smolíková 2004a). Také Hell et al.(2004) potvrzují, že nelegální zabíjení rysů je podporováno cenností rysí kožešiny. Kromě zisku atraktivní trofeje může u některých pytláků hrát roli také touha po loveckém zážitku (Bartošová 2005).

Zřejmě nejsilnějším a nejčastějším motivem pro nelegální odstřel velkých šelem je averze k predátorům kvůli jejich predáčnímu vlivu na divoké kopytníky a další živočichy. Jak již bylo zmiňováno výše (kap. 4.1.3.), především u nás nejvíce rozšířený rys je myslivci považován za vetřelce a konkurenta, kterého pronásledují, aby se s ním nemuseli dělit o „lovnou zvěř“ (Červený et al. 2005a; Kunc a Bartošová 2005; Bartošová 2008a).

Že myslivci působení rysa takto opravdu vnímají, potvrdili Koubek a Červený (2003b), když zjišťovali, jaké jsou skutečné názory myslivců na výskyt šelem v ČR. Formou anonymní ankety pořádané Ústavem biologie obratlovců Akademie věd ČR získali odpovědi 204 myslivců z oblastí výskytu šelem, 133 studentů myslivosti na středních lesnických školách a 78 vysokoškolských studentů lesnických fakult v Brně a Praze. Výsledky ukázaly, že postoje myslivců jsou nejvyhrocenější, vysokoškolští studenti naopak nejtolerantnější. Na otázku „z jakého důvodu dochází k nelegálnímu lovu rysů“ vybralo 74 % myslivců odpověď „škody na zvěři, úbytek zvěře“ (téměř 24 % také zvolilo „trofej, lovecký zážitek“). Z odpovědí na další otázky dále vyplynulo např., že deset procent myslivců si myslí, že rys do přírody v ČR nepatří, podle názoru třetiny

myslivců rys působí v přírodě jen negativně, téměř 60 % je přesvědčeno, že ohrožuje normované stavy srnčí zvěře, ve velkoplošných chráněných územích by rysa tolerovalo jen 43% myslivců a 10,3 % dotázaných myslivců se přiznalo k nelegálnímu ulovení rysa. Celkem výstižně pak pohled myslivců na rysa v honitbě a jejich pohnutky k pytláctví dokumentují názory, které ve zmiňované anketě mimo jiné zazněly: „člověk se také cítí být predátorem...; k nelegálnímu lovu rysů dochází, protože někteří myslivci jsou přesvědčeni, že maso patří na talíř pouze jim...; rys do přírody volně nepatří...; znám přes 20 konkrétních případů nelegálního lovu rysa v ČR...; sám jsem rysa ulovil, ale svědomí mám čisté, když nepomůže stát, pomůže si občan...; rysa jsem slovil omylem, myslel jsem, že střílím na sousedova psa, protože nás se sousedkou v lese neustále vyrušoval...; znám případ myslivce z Prachaticka, který rysa ulovil vyloženě na kšeft, prvního má doma nad krbem, druhého nechal celého vypreparovat a vyměnil ho do Německa za ojetou terénní Toyotu...; nelegální lov rysa je morální satisfakce za vzniklé škody“ (Červený et al. 2006b).

S podobnými názory u svých mysliveckých kolegů v Beskydech se setkal také Lipowski (2008), který uvádí, že část myslivecké veřejnosti stále považuje rysa, vlka i medvěda za škodnou, která v českých lesích nemá místo a nejraději by byli, kdyby šelmy u nás zůstaly vyhynulými druhy. Nejvíce jim vadí právě fakt, že šelmy „loví za ně“, čímž jim berou požitky z lovu, někteří se dokonce obávají úplné likvidace zvěře šelmami a mnoho myslivců také absolutně odmítá uznat kladný vliv šelem při zdravotní selekci zvěře (Lipowski 2008). Stejně tak na Slovensku stále mnoho myslivců vidí ve velkých šelmách pouze své konkurenty a jejich nelegální zabítí někdy dokonce jako hrdinství (Hell 2006). Lidé na venkově však obecně predátory (nejen velké šelmy), považují za nepřátele, na rozdíl od obyvatel měst (Breitenmoser et al. 2000; Červený et al. 2005a).

Za příčinu vysokého ilegálního odstřelu velkých šelem označují Koubek a Červený (2003c) naprosté nepochopení funkce šelem v ekosystému, stejně jako majetnický vztah myslivců k tomu, co jim ze zákona nepatří (zvěř). Dále tito autoři uvádějí, že zatímco chovatelé hospodářských zvířat mají vyhraněné názory na velké šelmy pouze v oblastech, kde tyto skutečně působí škody, tak nepřátelské postoje myslivců k šelmám obecně (nejen velkým) jsou téměř všude stejné, bez ohledu na to, zda se v jejich honitbě druh vyskytuje či ne. Dle názoru Find'a (1998) myslivec, který náhodou přistihne vlka při lovu, na něj ihned vystřelí bez ohledu na legislativu. Tradiční nenávisť k predátorům se projevuje dokonce v názorech přednášejících v kurzech myslivosti (Jirát 2003)

a pohled lovců na šelmy jako na konkurenty je také příčinou, proč se v některých zemích brání reintrodukci šelem do jimi obhospodařovaných území (Breitenmoser et al. 2000). Ke změně postoje těch myslivců, kteří dosud dělí zvěř na škodnou a užitkovou, však nedostačují ani přesvědčivé argumenty, získané dlouholetým výzkumem vědců, včetně těch z jejich oboru (Koubek a Červený 2003a).

Zajistit dodržování stanovené legislativní ochrany velkých šelem, jež jsou velmi pohyblivými a skrytě žijícími živočichy se špatnou pověstí u místních obyvatel, je proto v praxi velmi nesnadné. Spíše než na vůli státu je reálně ochrana velkých šelem závislá na postojích majitelů loveckých zbraní (především myslivců) a potažmo dalších lidí, kteří mohou chování lovců ovlivnit (Bartošová 1998). Cesta k potlačení nelegálního zabíjení velkých šelem proto vede jediné přes změnu postojů obyvatel v oblastech jejich výskytu tak, aby pytláctví vnímali jako nepřípustné (Bartošová a Genda 2001).

5. Veřejné mínění o velkých šelmách a význam práce s veřejností

Averze vůči velkým šelmám není jen záležitostí ČR, ale v podstatě v celé střední Evropě představují pro obyvatele tyto druhy asi nejproblémovější skupinu ze všech volně žijících živočichů. Obecně je tolerován spíše přirozený návrat šelem než jejich záměrná reintrodukce (Červený et al. 2005a). Vzhledem k určité přizpůsobivosti těchto druhů (především vlka a rysa) pro ně v rámci celé Evropy není problémem ani tak nedostatek vhodných biotopů, jako spíše přetrvávající odmítavé postoje veřejnosti vůči nim i v méně osídlených oblastech. To platí především v územích, kde byly šelmy v minulosti zcela vyhubeny a nyní se zde opět šíří, ať už spontánně či díky reintrodukci (Plesník 2000; Salvatori a Linnell 2005).

V mnoha zemích proto v posledním desetiletí proběhly různě rozsáhlé průzkumy zaměřené na zjištění postojů a názorů obyvatel na velké šelmy. V oblastech s tradičním chovem ovcí či jiných hospodářských zvířat jsou zjišťovány především konflikty s chovateli (Korenjak 1995; Egli 1998; Kvaalen 1998; Ueberschär 2000; Skrbinšek a Bath 2004; Arx et al. 2004; Majić 2007; Bisi et al. 2007 aj.). V některých státech přítomnost šelem znamená také střety s lovci (Ericsson a Heberlein 2003; Ericsson et al. 2004; Andersone a Ozoliņš 2004; Arx et al. 2004; Bisi et al. 2007) a patří mezi ně i Česká republika (Koubek a Červený 2003b). Jako faktory ovlivňující toleranci šelem obyvateli byly identifikovány nejčastěji věk, pohlaví, vzdělání, místo bydliště respondenta (město či vesnice), jeho informovanost a vlastnictví dobytka (Kleiven et al. 2004; Wechselberger et al. 2005; Røskaft et al. 2007; Majić a Bath 2009), i když ne vždy tyto proměnné měly vliv ve stejném směru. Významná se ukázala také vzdálenost bydliště respondenta od území osídleného vlky (Skrbinšek a Bath 2004; Karlsson a Sjöström 2007). Ačkoli výsledky průzkumů názorů místních obyvatel i dalších skupin ukazují převážně pozitivní či neutrální postoje k velkým šelmám, stále jsou zjišťovány rozšířené obavy o bezpečnost lidí a dobytka, které negativně ovlivňují postoj lidí především k medvědům (Korenjak 1995; Logar a Komac 1999; Szinowatz a Gossow 2001; Prosen 2001; Kaczensky et al. 2004; Wechselberger et al. 2005), vlkům (Korenjak 1995; Skrbinšek a Bath 2004; Bisi et al. 2007) i rysům (Bath 2008), nebo ke všem třem druhům velkých šelem (Balčiauskas 2001; Røskaft et al. 2003; Røskaft et al. 2007).

V letech 1999 a 2000 byl proveden průzkum veřejného mínění i u nás, a to na vzorku obyvatel podhorských obcí v Beskydech (Bartošová a Genda 2001). Jednalo se

o dvoufázový výzkum, na základě jehož výsledků byla následně modifikována osvětová kampaň realizovaná v rámci projektu Záchrana/návrat velkých predátorů v oblasti Západních Karpat. Ačkoli byl po proběhnutí této informační kampaně zaznamenán jistý posun veřejného mínění směrem k větší toleranci šelem, tak zjištěné postoje a názory občanů nebyly z pohledu zajištění ochrany velkých šelem zdaleka uspokojivé a ukazovaly na potřebu v osvětě pokračovat (Bartošová a Genda 2001).

Přežití velkých šelem v Evropě není ani tak otázkou vhodných ekologických podmínek v určitých chráněných územích, ale závisí především na tom, zda lidé akceptují jejich přítomnost i v ostatních částech dnešní krajiny. Žádný národní park v Evropě není sám o sobě schopen udržet ani zbytkové populace velkých šelem (Breitenmoser et al. 2000; Enserink a Vogel 2006). Aby byla takováto koexistence lidmi přijímána, je potřeba při rozhodování o managementu populací velkých šelem brát v úvahu i „lidský rozměr“ – priority a požadavky obyvatel (Breitenmoser et al. 2000; Majíček 2007). Především návrat a management vlků je více otázkou sociologickou než biologickou (Williams et al. 2002; Bisi et al. 2007; Majíček 2007). Výzkum veřejného mínění (zahrnující zkoumání aspektů tolerance, postoje k šelmám, strachu z nich a celkový pohled veřejnosti na problematiku) proto poskytuje nezbytné sociologické podklady pro efektivní ochranná opatření v managementových plánech pro velké šelmy (Majíček 2007). Názory veřejnosti jsou však hodně různorodé a navíc jejich postoje k šelmám často nejsou stabilní a v relativně krátké době se mohou měnit (Williams et al. 2002; Majíček 2007), a to především v reakci na zvýšení množství škod na dobytku nebo napadení člověka, kdy tyto případy bývají široce rozebírány v médiích (Kaczensky 2003). Zvyšování informovanosti veřejnosti je poměrně složité, protože o velké šelmy se mnoho lidí nezajímá a právě kvůli nedostatku informací a vzdělání pak mohou být ovlivněni negativními mediálními kampaněmi (Ericsson a Heberlein 2003). Podpora netolerantního až odmítavého postoje veřejnosti působením sdělovacích prostředků se projevila i u nás např. při návratu vlků do Beskyd (jak bylo zmíněno v kapitole 4.1.1.); negativní jednostranná mediální kampaň předcházela také radikálnímu poklesu početnosti rysů v oblasti Hrubého Jeseníku v roce 1989 (Koubek a Červený 1997). Média ve své snaze uveřejňovat především senzace často upřednostňují pouze negativní zprávy (zadávené ovce, útok medvěda na člověka...) a podané informace o velkých šelmách nepřiměřeně zjednodušují či zkreslují (Karlsson a Sjöström 2007; Červený et al. nepubl.). Pokud se lidé o šelmách dovídají především ve špatném světle, není překvapivé, že se to projeví v jejich postojích k nim (Baláž a D'Amicis 2010). Pravdivá

fakta o velkých šelmách je obtížné dostat trvale do veřejného povědomí, což představuje vážný problém pro získání podpory lidí pro jejich ochranu (Boitani 2000; Swenson et al. 2000).

Pro návrat a udržení populací velkých šelem je důležité, aby byli lidé seznámeni s důvody a souvislostmi ochrany těchto predátorů. Pokud lidé pochopí a přijmou tyto informace, povede to u nich k pocitu zodpovědnosti za dlouhodobé přežití původních divokých druhů v přírodě včetně velkých šelem. Zároveň by se měly zohledňovat specifické potřeby obyvatel (Breitenmoser et al. 2000). Pro ochranu populací velkých šelem je přitom důležitý především názor lidí, kteří žijí přímo v území s jejich výskytem, protože se jejich existence šelem a s ní spojené managementové kroky přímo dotýkají (Majić 2007). Ve skupině místních obyvatel oblastí výskytu šelem pak speciální pozornost vyžadují chovatelé hospodářských zvířat, protože šelmami způsobené škody jim přinášejí nejen ekonomickou, ale také emocionální, psychologickou újmu (Boitani 2000; Majić 2007). Ačkoli existuje potenciál pro postupnou změnu názoru veřejnosti k pozitivnějšímu, tyto dvě skupiny – obyvatelé venkova a vlastníci dobytka – jsou k této změně nejméně vnímavé. Mají s velkými šelmami přímé zkušenosti, které bývají být spíše negativní, navíc mohou šelmy vnímat jako symbol městské nadřazenosti, což může být příčinou hlubšího rozporu ve společnosti (Williams et al. 2002; Salvatori a Linnell 2005; Majić 2007).

Dokud však lidé žijící v oblastech (současného i možného) výskytu velkých šelem nebudou tato zvířata považovat za přirozenou a důležitou součást naší dnešní přírody, snahy o ochranu těchto predátorů budou stále neúčinné. Pytláctví, jako jeden z nejvýznamnějších ohrožujících faktorů, bude nadále probíhat, protože je mnohdy kryto či jen tolerováno právě lidmi z podhorských obcí. Lepší ochrany šelem tedy lze dosáhnout jen s významnou podporou a spoluúčastí místních lidí (Swenson et al. 2000; Boitani 2000; Červený et al. 2005a). Výzkumů veřejného mínění o šelmách v Evropě je však nedostatek k tomu, aby bylo možno připravit a uskutečnit účinný plán na informování a vzdělávání veřejnosti (Boitani 2000; Swenson et al. 2000).

Klíčem k ochraně velkých šelem je tedy především komunikace s obyvateli a trpělivá práce na zvýšení informovanosti široké veřejnosti. Povědomí o možném soužití lze u obyvatel rozšiřovat pouze vyvracením mylných názorů a zažitých pověr. Komunikační kampaně zaměřené na podporu akceptování rysů, vlků a medvědů pak směřují nejen k ochraně těchto druhů, ale také ke zvýšení povědomí o ochraně přírody v širších souvislostech (Zibordi 2009).

Připravovaný program péče pro velké šelmy v ČR označuje práci s veřejností za stěžejní opatření pro ochranu šelem (Červený et al. nepubl). Plán opatření obsahuje mimo jiné výchovnou a osvětovou kampaň na třech rozdílných úrovních (lokální, regionální a národní) s širokým spektrem navržených aktivit. Protože však program péče nebyl dosud schválen, realizována zatím byla pouze některá opatření v závislosti na možnostech jednotlivých subjektů, které se problematikou zabývají (Kutal 2008).

Pro další osud velkých šelem u nás je samozřejmě nejdůležitější získat pro jejich podporu v přírodě zájmovou skupinu myslivců jako v podstatě téměř jediných osob, které se v terénu pohybují ozbrojeny a mají největší šanci se s šelmami setkat (Koubek a Červený 2003b; Jirát 2003). Změna jejich obecně platného názoru na šelmy v přírodě je však za současné situace téměř nemožná, neboť by vyžadovala ochotu myslivců přijímat a prosazovat nové poznatky a zcela radikálně změnit zažitý názor (Koubek a Červený 2003c).

6. Škody způsobené velkými šelmami na hospodářských zvířatech a zákon o poskytování náhrad škod

Protože se velké šelmy u nás vyskytují i v krajině člověkem dosti pozměněné a stále využívané, mohou způsobovat ekonomické škody zabíjením hospodářských zvířat. Jako každá šelma totiž vyhledávají nejsnáze dostupnou kořist a nedostatečně zabezpečená hospodářská zvířata jim poskytují vhodnou příležitost (Kunc a Bartošová 2005; Kunc 2007). Pokud by jednotliví poškození chovatelé nedostali za stržená zvířata náhradu, cítili by se znevýhodnění a mohli by reagovat snahou původce problému protiprávně odstranit (Kunc 1998b, 2007; Červený et al. nepubl.). Významným krokem v ochraně velkých šelem proto bylo vydání zákona č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy (Bartošová 2008a).

Podle tohoto zákona je možné hradit škody způsobené rysem, vlkem nebo medvědem (a dalšími vybranými živočichy) na životě nebo zdraví fyzické osoby, vymezených domestikovaných zvířatech (těmi jsou pro účely tohoto zákona skot, prasata, ovce, kozy, hrabavá a vodní drůbež, koně, osli a jejich kříženci, králíci a kožešinová zvířata), dále na psech sloužících k hlídání vybraných domestikovaných zvířat, včelstvech a včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách, trvalých porostech, uzavřených objektech, nebo movitých věcech v uzavřených objektech za předpokladu splnění podmínek stanovených tímto zákonem. Těmi jsou umístění domestikovaných zvířat v době vzniku škody v uzavřeném objektu, elektrickém ohradníku anebo pod přímým dohledem fyzické osoby nebo pasteveckého psa. Pro uplatnění nároku na náhradu škody musí poškozený vzniklou škodu ohlásit do 48 hodin od jejího zjištění místně příslušnému orgánu ochrany přírody a do 10 dnů (resp. do 15 dnů při škodě na nesklizených polních plodinách, uzavřených objektech nebo movitých věcech v uzavřených objektech) písemně požádat o poskytnutí náhrady škody krajský úřad příslušný podle místa, kde ke škodě došlo (zákon č. 115/2000 Sb.). V oblastech, kde již vyplacení náhrady úspěšně proběhlo, dochází dle názoru Červeného et al. (nepubl.) ke zmírnění negativního postoje chovatelů hospodářských zvířat k velkým šelmám.

V různých oblastech Evropy způsobují medvědi ztráty hlavně na ovcích, méně pak na skotu, kozách a koních (0,01–0,11 % celkového počtu chovaných zvířat), u vlků to je 0,006–1,69 %; rysové napadají téměř výhradně ovce, výjimečně kozy a čerstvě narozený skot, způsobené ztráty jsou 0,01–0,22 % (Červený et al. 2005a). Dohromady tak velké šelmy usmrtí méně než 1 % celkových stavů chovaných zvířat, přitom např.

v Alpách jsou přirozené ztráty na ovcích chovaných pastevním způsobem okolo 4 % (Kaczensky 1996). V České republice byly např. za rok 2003 proplaceny nejvyšší náhrady za škody způsobené rysem (92 740 Kč), odhad ročních ztrát na šumavských ovcích (kde k většině škod došlo) byl však pouze 0,02 % jejich celkového početního stavu (Červený et al. 2005a).

Pro představu o šíři tohoto problému v zájmové oblasti (Beskydy) jsem získala z Krajských úřadů Moravskoslezského a Zlínského kraje údaje o škodách způsobovaných velkými šelmami a výši proplacených náhrad v letech 2006 až 2010 (tab. 6.1.). Starší údaje z let 2000 až 2005 pak pocházejí z evidence Správy CHKO Beskydy (tab. 6.2.). Rysi zde dosud způsobili na hospodářských zvířatech v podstatě zanedbatelné škody, nejvyšší náhrady jsou zde vypláceny za škody způsobené vlky. Všechna hospodářská zvířata usmrcená v roce 2000 medvědem měl na svědomí jediný mladý medvědí samec, který se v létě toho roku pohyboval na Vsetínsku v blízkosti usedlostí. Byl to dosud jediný medvěd, který se zaměřoval i na drobná zvířata, především králíky (Pavelka 2001). Skutečný počet hospodářských zvířat napadených šelmami je ještě o něco vyšší, protože ne všichni chovatelé škodu ohlásili (Kunc a Bartošová 2005; Bartošová in verb.). Vzhledem k celkovému počtu chovaného dobytka a ztrátám z jiných příčin jsou škody způsobené šelmami zanedbatelné, avšak pro jednotlivé poškozené chovatele jsou tyto škody velmi citelné a stresující (Bartošová 2005; Kunc a Bartošová 2005).

Pouhé proplácení náhrad škod se v západní Evropě ukázalo jako nedostatečně účinné a podstatně efektivnější bylo poskytovat chovatelům vyšší dotace na včasné za-

Tab. 6.1. Škody způsobené vlkem, rysem a medvědem v Moravskoslezském a Zlínském kraji za období 2006–2010 a počet podaných žádostí o náhradu škody dle zákona č. 115/2000 Sb.

Rok	Počet žádostí			Celková výše náhrady (Kč)			Druh a počet usmrcených zvířat		
	Vlk	Rys	Medvěd	Vlk	Rys	Medvěd	Vlk	Rys	Medvěd
2006	1	0	0	15000	0	0	5 ovcí	0	0
2007	4	0	0	33500	0	0	7 ovcí, 1 tele	0	0
2008	10	0	0	73300	0	0	12 ovcí, 5 jehňat, 3 kozy, 2 telata, 1 elektrický ohradník	0	0
2009	2	0	0	24500	0	0	7 ovcí	0	0
2010	2	0	0	12100	0	0	5 ovcí	0	0

řízení dobrých preventivních opatření (Jirát 2003). Prevence škod má obrovský význam nejen pro bezproblémový vztah majitelů dobytka k šelmám, ale i pro klid stáda a též pro předcházení návyku velkých šelem na snadno dostupný zdroj potravy (Kunc a Bartošová 2005). Zákon o náhradách škod tedy řeší problém konfliktu s hospodářskými zájmy člověka částečně, nikoli však dostatečně (Uhlíková et al. 2008).

Tab. 6.2. Druh a počet velkými šelmami usmrcených zvířat v letech 2000–2005 v CHKO Beskydy a blízkém okolí; údaje pocházejí z interní evidence strženeho dobytka Správy CHKO Beskydy (Bartošová nepubl.) a z údajů uvedených Pavelkou (2001).

Rok	Vlk	Rys	Medvěd
2000	4 ovce	0	27 ovcí, 7 včelstev, 239 králíků, 1 tele, 34 ks drůbeže
2001	44 ovcí, 2 telata	0	1 včelstvo
2002	14 ovcí, 2 telata	0	0
2003	17 ovcí	2 ovce	2 ovce
2004	55 ovcí, 3 kozy	1 ovce	0
2005	15 ovcí	0	0

7. Metodika

Pro sběr dat byla zvolena metoda dotazníkového šetření, kdy respondenti ve strukturovaném rozhovoru přímo odpovídali na pokládané otázky a jejich odpovědi byly zaznamenávány do dotazníkových archů. Výhodou individuálních rozhovorů je především vysoká návratnost, možnost upřesnit nejasné otázky, pokud je to nutné a získat informace, které nevyplývají přímo z dotazníku. Dobrá je zde i kontrola správného pořadí otázek. Jde o poměrně spolehlivý nástroj dotazování specifických částí populace (Průšová 1998).

7. 1. Oblast výzkumu

Jako výzkumná oblast pro provedení dotazníkového šetření byla vybrána Chráněná krajinná oblast Beskydy jako jediné území v ČR, kde se vyskytují všechny tři druhy velkých šelem. Díky své návaznosti na Slovensko je v Beskydách velký potenciál pro vytvoření stabilních populací těchto šelem, pokud tomu ovšem bude nakloněna laická i odborná (myslivecká) veřejnost. Na území CHKO Beskydy leží (či katastrálním územím zasahuje) 77 obcí, které byly očíslovány a náhodným losem vybírány konkrétní obce, kde bude výzkum proveden.

7.2. Cílové skupiny výzkumu

Dotazovány byly dvě specifické skupiny osob, u nichž se dá předpokládat přítomnost určitého vztahu k Beskydům i k velkým šelmám na tomto území:

- místní obyvatelé z obcí, ležících v CHKO
- návštěvníci CHKO (turisté, chataři, výletníci)

Příslušnost k jedné z těchto skupin pak byla použita jako hlavní vysvětlující proměnná v analýzách odpovědí a jejich závislostech na charakteristice respondenta.

Respondenti z cílové skupiny „místní obyvatelé“ pocházeli z 21 obcí:

Dolní Lomná, Halenkov, Horní Bečva, Horní Lomná, Huslenky, Janovice, Karolinka, Krásná, Lužná, Morávka, Nový Hrozenkov, Ostravice, Pražmo, Prostřední Bečva, Řeka, Smilovice, Staré Hamry, Valašská Bystřice, Valašská Polanka, Valašská Senice, Velké Karlovice

Respondenti z cílové skupiny „návštěvníci“ byli osloveni především na turisticky vyhledávaných místech na území CHKO Beskydy:

Gruň – Švarná Hanka, Kamenitý, Kohútka, Kotař, Lysá hora, Papajské sedlo, Portáš, Pulčiny, Pustevny, Smrk, Soláň, Sulov a Visalaje.

7.3. Tvorba dotazníku

Pro potřeby získání základních dat byl sestaven dotazník (příloha A), ve kterém byly využity částečně upravené otázky z předchozích průzkumů veřejného mínění týkajícího se vztahu k velkým šelmám (Bartošová a Genda 2001; Genda nepubl.; Wechselberger et al. 2005), dále z prací zabývajících se vnímáním vydry říční rybáři (Culková 2007) a bobra evropského veřejností (Šimková 2005). Některé otázky pak byly vytvořeny zcela nově.

Úvodní otázka zjišťovala základní údaj – zda dotazovaný ví o tom, že se v Beskydech rys, vlk a medvěd vyskytují. Následující otázka se ptala na respondentův postoj k výskytu těchto tří velkých šelem a v otázce 3. je řešen názor dotazovaného na velké šelmy v naší přírodě. Otázka 4. je konstruována pro zjištění míry souhlasu či nesouhlasu s tvrzeními o způsobovaných škodách, případné regulaci šelem, jejich významu v přírodě a plachosti. Otázka 5. a 6. se zaměřuje na zjištění strachu dotazovaného z šelem a jeho názoru na jejich nebezpečnost. V otázce 7. a 8. se soustřeďuji na zjištění znalostí o počtech a ohrožení velkých šelem. Následující dvě otázky a podotázky zjišťují informovanost a zájem o informace o velkých šelmách. Otázky 11. a 12. se týkají respondentova vlastního pozorování šelem a pobytových znaků, další pak jeho reakcí na informaci o nelegálním zastřelení rysa, vlka nebo medvěda. Otázka 14. se zabývá postojem respondenta k dalšímu šíření šelem na našem území. V otázkách 15., 16. a 17. je zjišťována informovanost dotazovaného o způsobech ochrany dobytka před útoky, možnosti získat náhradu škody a názor na efektivitu tohoto řešení. Posledním bodem dotazníku bylo ponechání prostoru pro volné vyjádření respondenta k tématu. Otázky byly většinou konstruovány tak, že dotazovaný vybíral z několika daných možností, případně mohl volně vyjádřit svůj názor, postoj či myšlenku.

Dále se při dotazování zjišťovaly osobní charakteristiky respondenta, nutné k získání výsledků, použitelných pro efektivní osvětovou práci s veřejností (věk, vzdělání, bydliště, vztah k myslivosti a chovu hospodářských zvířat aj.). Stejný dotazník byl použit pro obě cílové skupiny, aby bylo možno srovnat jejich postoje a názory na přítomnost velkých šelem a případné konflikty s nimi, protože předpokladem bylo, že by se jejich názory mohly lišit.

7.4. Vlastní sběr dat

Sběr dat probíhal v období od listopadu 2009 do října 2010. Místní obyvatelé byli dotazováni přímo v místě bydliště. Ve vylosované obci byly konkrétní domy pro oslovení obyvatel vybírány náhodně pomocí popisných čísel domu či jejich pořadí v ulici (vícestupňový výběr založený na metodě „náhodné procházky“, Pecáková et al. 1998). Návštěvníci Beskyd pro oslovení s dotazníkem byli vybíráni na turisticky vyhledávaných místech metodou „první který přijde“; v případě, že jich na místě bylo více, tak byl osloven první návštěvník nejvzdálenější od předešlého dotazovaného (aby nebyl ovlivněn jeho odpověďmi, které mohl zaslechnout). Sběr dat probíhal ve všední dny i o víkendech, aby bylo pokryto celé spektrum různě pracovníě vytížených obyvatel.

Otázky byly respondentovi předčítány a jeho odpovědi zaznamenávány do dotazníkového archu. U sedmi otázek dostali respondenti k dispozici kartičku s možnostmi odpovědí, ze kterých vybírali. Dialog s respondenty trval většinou 15–45 minut, v závislosti na rozhodnosti respondenta a případné diskusi a zodpovídání otázek respondentů po ukončení vlastního výzkumného dotazování. Rozhovory tedy netrvaly déle než je doporučovaná délka dotazování ve standardních výzkumech (Dubský 1998). Výhodou přímého dotazování při osobním setkání je, že lze zaznamenat i některé názory respondentů, které nebyly v otázkách přímo obsaženy, ale vyplynou z probíhající konverzace a často osvětlují postoje k šelmám přesněji než samotné odpovědi na otázky. Proto jsou ve výsledcích a přílohách uvedeny i některé komentáře, kterými respondenti doplňovali své výběry odpovědí.

7.5. Zpracování dat

Dotazníkovým šetřením v terénu bylo získáno 158 úplných dotazníků od cílové skupiny „místní obyvatelé“ a 156 dotazníků od skupiny „návštěvníci“, celkově tedy 314 respondentů. Shromážděná data byla nejprve z papírové podoby převedena do elektronické v programu MS Office Excel 2002, ve kterém byly následně provedeny i výpočty popisné statistiky. Vybrané slovní odpovědi byly nahrazeny číselnými kódy, volné odpovědi byly rozděleny do několika kategorií.

Statistické analýzy byly provedeny v programu JMP 5.0.1., kde bylo využito generalizovaného lineárního modelu s multinomickým rozdělením chyby (Likelihood Ratio test) pro zjišťování závislosti odpovědí respondentů na zvolených proměnných. Hlavním prediktorem byla příslušnost k cílové skupině, tzn. zda jde o místního obyvatele nebo návštěvníka Beskyd. Nulová hypotéza zněla, že příslušnost ke skupině

nemá na odpovědi vliv. Dalšími proměnnými, u kterých jsem zjišťovala vliv na odpovědi dotázaných, byly: pohlaví, věk, úroveň vzdělání (základní, vyučen, s maturitou, vysokoškolské), typ vzdělání (přírodovědné, humanitní, technické), počet obyvatel trvalého bydliště, délka trvalého pobytu v obci (místní), místo bydliště (zástavba obce, okraj obce, samota), vztah k myslivosti, vztah k chovu hospodářských zvířat a škoda, způsobená na hospodářských zvířatech respondenta či jeho rodiny. Testováno bylo také, zda existuje souvislost mezi odpověďmi respondenta na jednotlivé otázky.

Přesné hodnoty významných výsledků analýz u jednotlivých druhů šelem včetně interpretace zjištěného vlivu proměnných jsou vzhledem k velkému množství dat uvedeny v tabulkách v přílohách (část v tištěné, část pouze v elektronické formě). Jde pouze o výsledky, kde byl prokázán signifikantní vliv (alespoň u jedné z šelem), neboť při uvedení všech výsledků provedených analýz by se práce stala málo přehlednou. Hodnoceny totiž byly výsledky velkého počtu otázek, s množstvím kategorií a většinou zvlášť pro každý druh šelmy.

Pro přehlednější orientaci je v grafech používáno těchto zkratk:

R – M = rys – místní (odpovědi místních obyvatel k rysovi)

R – N = rys – návštěvníci

V – M = vlk – místní

V – N = vlk – návštěvníci

M – M = medvěd – místní

M – N = medvěd – návštěvníci

8. Výsledky

8.1. Rozdělení získaného souboru respondentů

Výběr respondentů probíhal náhodným oslovováním a proto zastoupení respondentů v jednotlivých věkových kategoriích není početně rovnoměrné, ale odráží spíše strukturu obyvatel obcí a návštěvníků hor (tab. 8.1). Ze 158 dotázaných místních obyvatel bylo 61 chovatelů hospodářských zvířat, nejčastěji chovaným druhem byla ovce (tab. 1 v příloze B). Mezi 156 dotázanými návštěvníky byli tři, kteří chovají zvířata jinde než v Beskydech a tři, kteří mají v Beskydech ovce. Kontakty s chovateli hospodářských zvířat byly častější u místních obyvatel, mezi nimiž jen 7 % nemělo žádnou vazbu na chovatele (tab. 2 v příloze B).

V celém vzorku 314 dotázaných bylo 6 myslivců, z toho 4 aktivně myslivost provozují, jeden už kvůli zdravotním problémům aktivní není a jeden má jen myslivecké zkoušky, ale protože „nesouhlasí se současnou myslivostí, tak toho nechal“. Častější vazby na myslivce byly zjištěny mezi místními obyvateli; návštěvníci pak častěji projeví k myslivcům negativní vztah (tab. 3 v příloze B). Úroveň dosaženého vzdělání byla celkově vyšší ve skupině návštěvníků, kde 40 % dotázaných uvedlo vysokoškolské vzdělání a téměř stejný počet středoškolské s maturitou, kdežto návštěvníci uváděli nejčastěji střední bez maturity (tab. 4 v příloze B). S počty obyvatel obce nebylo pracováno v kategoriích uvedených v dotazníku, neboť toto rozdělení se ukázalo jako nevyhovující (málo nebo příliš početné kategorie). Kategorizace proto byla nahrazena přesným počtem obyvatel obce uvedené respondenty jako trvalé bydliště, převzatým z údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ 2008) a tyto počty byly v analýzách brány jako kontinuální proměnná.

Tab. 8.1 Rozdělení získaného souboru respondentů do věkových kategorií a podle pohlaví, v procentech

Věk	Místní		Návštěvníci	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
15–19	1,3	2,5	1,9	2,6
20–26	11,4	5,1	9,0	9,6
27–35	8,2	8,2	10,9	12,8
36–50	12,0	16,5	16,7	14,1
51–65	11,4	12,7	8,3	11,5
66 a více	6,3	4,4	1,3	1,3
Celkem	50,6	49,4	48,1	51,9

8.2. Povědomí o výskytu velkých šelem v Beskydech

Výsledky první otázky mi ukázaly, jaké je mezi místními obyvateli a návštěvníky povědomí o výskytu velkých šelem v okolí místa, kde žijí, resp. se rekreují. Odpovědi jsou u jednotlivých šelem i obou cílových skupin poměrně vyrovnané, s tím, že více jak 80 % místních i návštěvníků vědělo o výskytu šelem v Beskydech. Nejvíce pochybují místní obyvatelé o výskytu vlka a návštěvníci o výskytu medvěda (tab. 8.2.). Přes 13 % respondentů ke kladné odpovědi k některé z šelem dodalo, že podle nich jde spíš o sporadický výskyt („občas tu projde; může tu zabloudit ze Slovenska; vzácně se sem zatoulá; výjimečně se tu pár jedinců ukáže; jen projdou, nejsou tu nastálo“ aj.). Názor, že velké šelmy byly do Beskyd uměle vysazeny, se objevil pouze u 3 respondentů (místních).

Názory místních a návštěvníků se významně nelišily u rysa ($\chi^2 = 3,2$; $P = 0,193$), vlka ($\chi^2 = 0,38$; $P = 0,826$) ani medvěda ($\chi^2 = 4,3$; $P = 0,111$). Prokázal se ale významný vliv vzdělání dotázaných na jejich výběr odpovědi u medvěda ($\chi^2 = 15,1$; $P = 0,018$), kdy vysokoškoláci častěji než ostatní odpovídali, že medvěd se v Beskydech nevyskytuje, kdežto středoškoláci naopak nejčastěji tvrdili, že ano. Dále byl zjištěn významný vliv věku respondenta na odpověď u rysa ($\chi^2 = 3,9$; $P = 0,046$). S vyšším věkem stoupá pravděpodobnost záporné a neutrální odpovědi. Ostatní proměnné neměly na odpovědi respondentů vliv.

8.3. Postoj k výskytu rysa, vlka a medvěda v regionu Beskyd

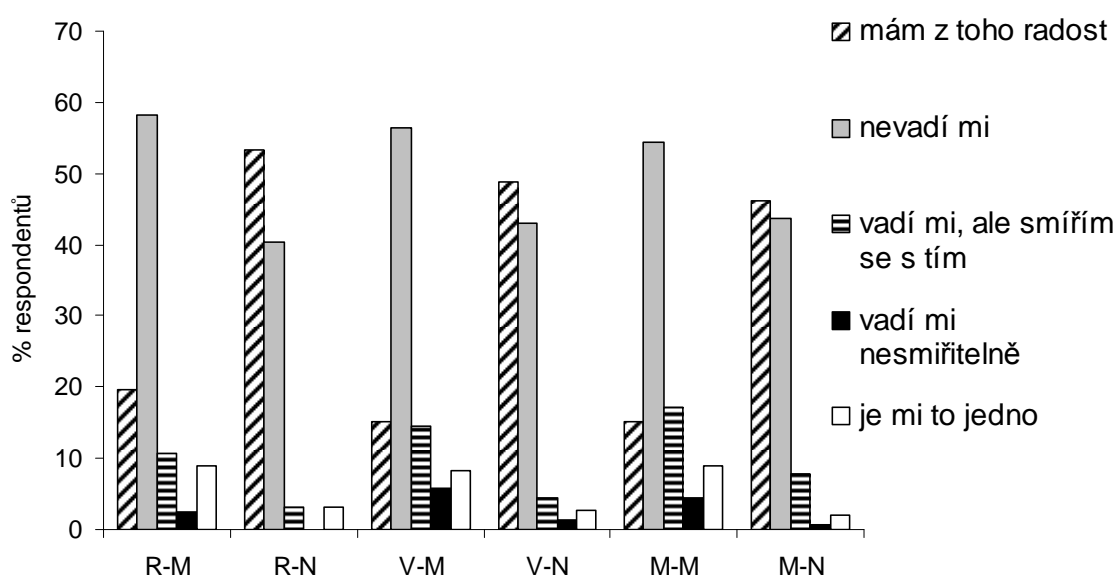
Pozitivní postoj k rysovi vyjádřila více jak polovina návštěvníků (53 %), ale jen necelých 20 % místních obyvatel. Ti většinou volili neutrální odpověď „nevadí mi“ (58 %), která byla druhou nejčastější odpovědí u návštěvníků (40 %). Přítomnost rysa v Beskydech vadí dohromady (smířitelně a nesmířitelně) 13 % obyvatel obcí, ale jen 3 % návštěvníků hor. Podobně odpovídali respondenti také u vlka, který více jak polovině místních (56 %) nevadí, 15 % z něj má radost a dohromady 20 % místních uvedlo, že jim jeho výskyt vadí. Návštěvníci u vlka nejčastěji (48 %) volili nejvíce pozi-

Tab. 8.2. Procentuální podíl jednotlivých odpovědí na otázku, zda si respondent myslí, že se v Beskydech vyskytuje rys, vlk a medvěd

Vybraná odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Ano	89,9	87,2	82,3	84,0	88,0	80,8
Ne	3,8	8,3	9,5	9,6	8,9	16,7
Nevím	6,3	4,5	8,2	6,4	3,2	2,6

tivní možnost („mám z toho radost“), a také odpověď „nevadí mi“ (43 %); pouze 6 % návštěvníků vlci v Beskydech vadí. Výskyt medvěda nadpoloviční většině místních (54 %) nevadí, přes 15 % jich má z přítomnosti medvěda radost, ale dohromady 21,5 % obyvatel uvedlo, že jim to vadí. Návštěvníci byli opět tolerantnější, největší část oslovených respondentů (46 %) má z výskytu medvědů v Beskydech radost, mnoha návštěvníkům medvěd nevadí (43 %) a jen 7 % jeho výskyt vadí (obr. 8.3.).

Signifikantní rozdíl ve výběru odpovědí mezi dvěma cílovými skupinami potvrdila statistická analýza. Návštěvníci významně častěji volili pozitivní odpovědi. Dále se prokázalo, že vliv na postoj k výskytu velkých šelem v Beskydech má i pohlaví, věk, vzdělání, počet obyvatel trvalého bydliště, jak dlouho dotázaný bydlí v Beskydech, místo bydliště (centrum, okraj obce či samota), vztah k myslivosti a k chovu hospodářských zvířat (výsledky analýz a interpretace v příloze C1). Křížovými analýzami s odpověďmi na další otázky byla dále zjištěna významná souvislost postoje respondenta k šelmám v Beskydech se všemi jeho odpověďmi v otázce č. 4 (viz kap. 8.5. až 8.10.), zájmem získávat o šelmách více informací, s jeho reakcí na pytláctví velkých šelem, tolerancí k šíření šelem na další území, názorem na náhrady škod a ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha C2 v elektronické formě; dále bude uváděno jako „el. forma“).

Obr. 8.3. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, jaký je respondentův postoj k výskytu velkých šelem v Beskydech. Pozn: R-M = rys – místní, R-N = rys – návštěvníci, V-M = vlk – místní, V-N = vlk – návštěvníci, M-M = medvěd – místní, M-N = medvěd – návštěvníci

Zaznamenány byly také průvodní komentáře k výběru odpovědí (příloha C3 v el. formě), protože často obsahovaly objasnění zvoleného postoje k šelmám. Návštěvníci vyjadřovali potěšení nad tím, že se k nám šelmy jako původní přirozené druhy vracejí. U respondentů s negativním, ale také s neutrálním postojem se objevovaly hlavně obavy ze setkání s velkým šelmami, především s medvědem.

8.4. Názor na působení velkých šelem přírodě

Z několika možností měli respondenti vybrat to tvrzení, které nejlépe odpovídá jejich názoru, zda považují rysa, vlka a medvěda v naší přírodě spíše za užitečného, zbytečného, škodlivého či neví, protože nemají dostatek informací. Zatímco rysa považuje za škodlivého jen 9,5 % místních a pouze jeden návštěvník, vlk je škodlivý podle necelé třetiny místních obyvatel a 15 % návštěvníků. Medvěda označilo za škodlivého 17 % místních a necelých 6 % návštěvníků. Jako užitečného vnímá rysa 60 % místních obyvatel a přes 80 % návštěvníků, vlk a medvěd je užitečný podle třetiny místních a 63 %, respektive 58 % návštěvníků. Mnoho respondentů, především z řad místních, dle jejich odpovědí nemá dostatek informací, aby se rozhodli pro některou ze tří prvních možností (obr. 8.4.).

Při výběru odpovědi „nevím“ (především u medvěda) někteří dotázaní nahlas uvažovali ve smyslu: „užitečný není, škodlivý taky ne a zbytečné v přírodě není nic“. Někteří nerozhodní respondenti zmiňovali určité problémy s medvědy (*„na Slovensku je jich moc, vybírají tam kontejnery, ničí úly, lidi se jich bojí, obyvatelé s nimi mají problémy, je to pořádná šelma a myslím, že v Beskydech by neměl co dělat“*), ale spíše než jako škodlivé je častěji označili za zbytečné, případně odpověděli, že neví, protože nemají dostatek informací.

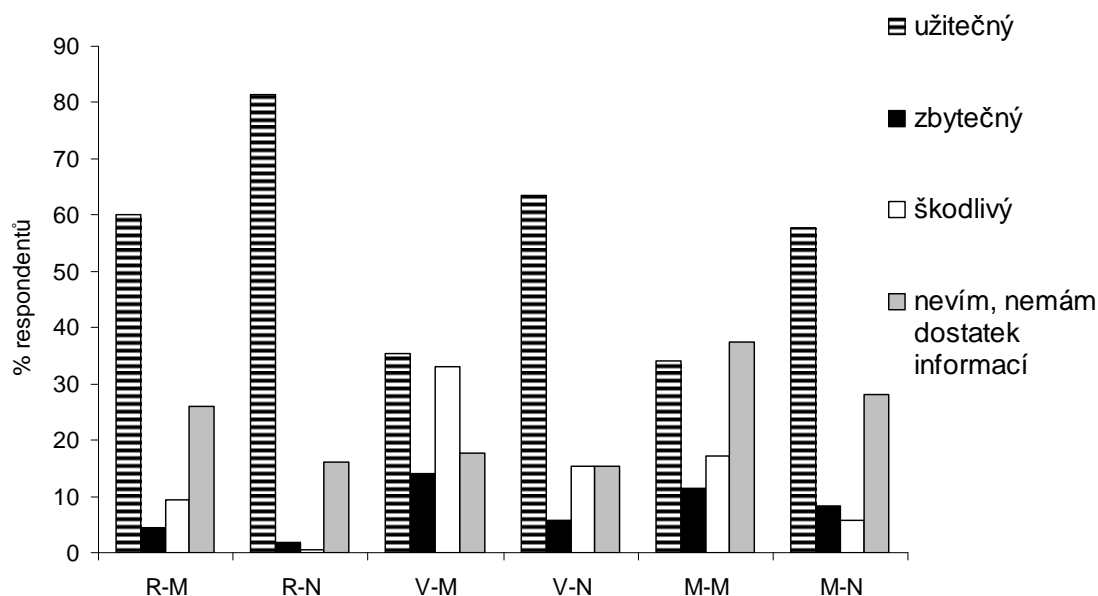
V této otázce měli respondenti k vybrané odpovědi vlastními slovy doplnit, proč ji zvolili. Volné odpovědi byly dodatečně rozděleny do kategorií, obsahujících odpovědi s podobným významem či odůvodněním (příloha D1). Nejčastějším důvodem pro označení rysa a vlka jako užitečného bylo to, že loví nemocná a slabá zvířata, reguluje jejich počty a udržuje rovnováhu v přírodě. V odůvodnění užitečnosti medvěda respondenti uváděli převážně obecný názor, že do přírody patří, že tu vždycky byl, a také, že je součástí potravního řetězce, kam šelmy patří. Zajímavé jsou však i další zaznamenané odpovědi, např. že medvěd a rys „zkrášlují přírodu“ aj.

Jako zbytečný byl rys, vlk i medvěd respondenty označován s odůvodněním, že nevidí žádnou užitečnost či potřebu tady tyto šelmy mít. Vlk byl jako zbytečný

v přírodě viděn také z důvodu napadání hospodářských zvířat; u medvěda byla nejčastěji uváděna jeho nebezpečnost pro lidi a také přesvědčení, že u nás nejsou pro něj vhodné podmínky.

Jako škodlivý byl rys vnímán především z důvodu vlivu na zvěř, vlk a medvěd pak hlavně kvůli útokům na dobytek. Několikrát nepřímo zaznělo, že vlk by v přírodě mohl být stejně užitečný jako rys, ale označili jej za škodlivého, protože „*tady je chovná oblast pro ovce a on je napadá; když se vlci dají do houfu, můžou tady v Beskydech zlikvidovat ovečky; s vlkem mají problém lidi co pěstují ovce, z pohledu toho je škodlivý; pro místní je škodlivý*“. Podle 5 % dotázaných je vlk škodlivý i kvůli jeho nebezpečnosti pro člověka (objevily se i komentáře typu: „*je hodně nebezpečný pro lidi; je více agresivnější než medvěd; napadá člověka, vnucuje se do lidských obydlí; napadá lidi*“).

Návštěvníci významně častěji považovali rysa, vlka i medvěda za užitečného a méně často za škodlivého než místní obyvatelé. Náзор na působení velkých šelem v přírodě se dále signifikantně lišil v závislosti na dosaženém vzdělání respondenta a jeho věku, počtu obyvatel bydliště, také na tom, jak dlouho dotázaný bydlí v Beskydech, na jeho vztahu k myslivcům a chovu hospodářských zvířat (příloha D2). Analýzy dále ukázaly, že zaznamenané názory respondentů na šelmy v přírodě významně souvisely s jejich postojem k šelmám v Beskydech, výběrem odpovědí na všechny podotázky v otázce č. 4, zájmem získávat o šelmách více informací, postojem

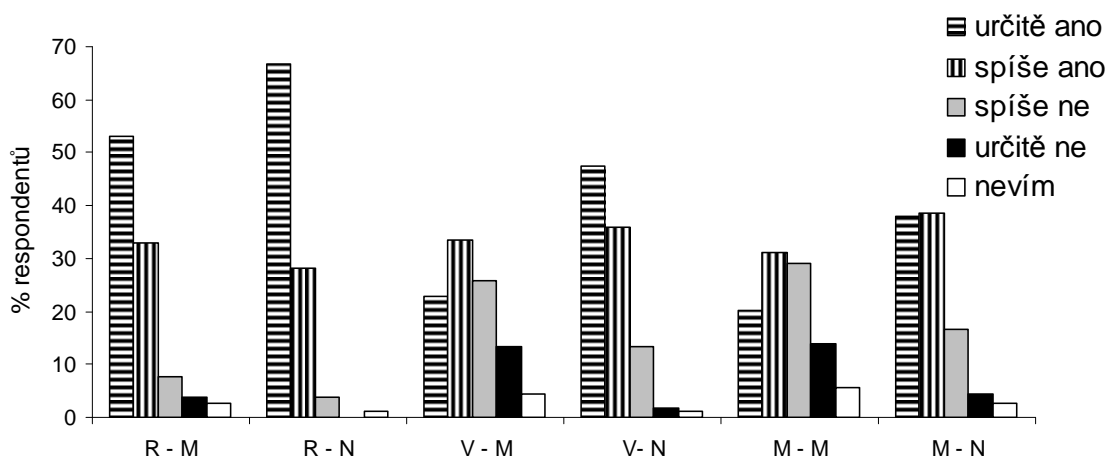
Obr. 8.4. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda je dle názoru respondenta rys, vlk a medvěd v naší přírodě užitečný, zbytečný, škodlivý nebo neví, protože nemá dostatek informací

k pytláctví, s tolerancí k případnému šíření šelem na další území, s jejich názorem na náhrady škod a ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha D3 v el. formě).

Dále je vyhodnoceno šest podotázek obsažených v dotazníku v otázce č. 4, na něž respondenti odpovídali pomocí nabízené škály odpovědí od „určitě ano“ po „určitě ne“. Při výběru odpovědi měli k dispozici tyto možnosti vypsane na kartičce.

8.5. Patří rys, vlk a medvěd do zdejší (beskydské) přírody?

Více jak polovina místních (53 %) a 67 % návštěvníků určitě souhlasila s názorem, že rys do zdejší přírody patří a třetina místních a 28 % návštěvníků s tím jen spíše souhlasilo. Určitě proti byly jen 4 % místních a ani jeden návštěvník. Vlka určitě považovalo za součást beskydské přírody jen 22 % místních a necelá polovina návštěvníků, „spíše ano“ odpověděla třetina místních a 36 % návštěvníků. Znatelný rozdíl mezi názory respondentů z těchto dvou skupin je ve frekvenci nejzápornější odpovědi, kde se určitě proti vlkům v přírodě Beskyd vyslovilo 13 % místních, ale jen necelá dvě procenta návštěvníků. O něco více návštěvníků bylo i zcela proti medvědům a tuto možnost vybralo také 14 % místních. Určitě souhlasí s tím, že medvěd patří do beskydské přírody, jen 20 % místních a 38 % návštěvníků (obr. 8.5.). U této otázky byly zaznamenány i komentáře některých respondentů k záporným odpovědím (příloha E1 v el. formě), protože mnohdy obsahovaly zdůvodnění výběru této odpovědi a mohou tak být zdrojem podnětů pro osvětovou práci s veřejností.

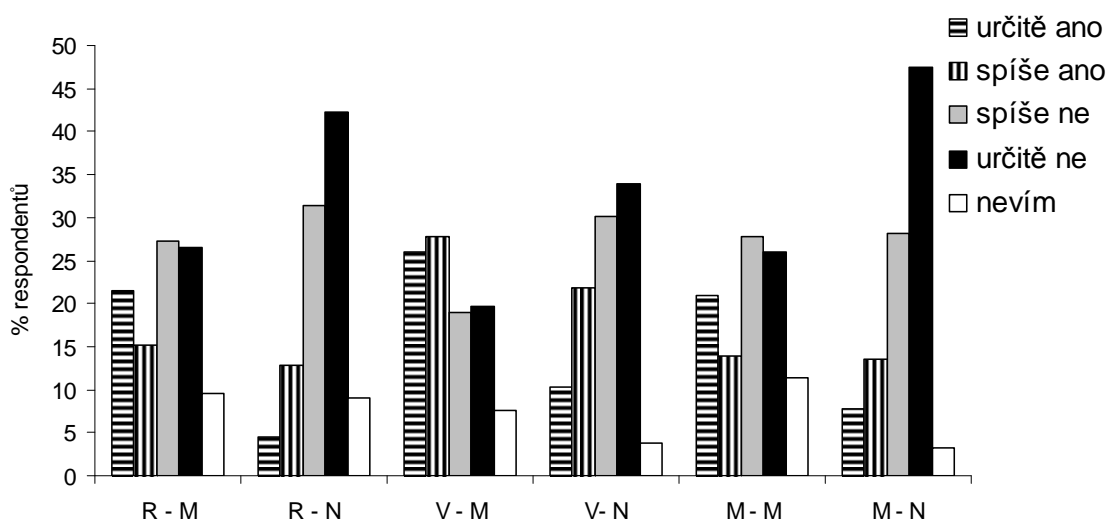

Obr. 8.5. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda rys, vlk a medvěd patří do přírody Beskyd

Místní obyvatelé volili záporné odpovědi u všech tří druhů významně častěji. Dále bylo analýzou vlivu proměnných na odpovědi zjištěno, že názory respondentů se významně liší také v závislosti na věku, úrovni a typu vzdělání, počtu obyvatel bydliště, délce bydliště v Beskydech, kontaktech s myslivci a chovateli hospodářských zvířat (příloha E2). Prokázala se také souvislost respondentova názoru projeveného v této otázce s jeho zájmem o více informací o velkých šelmách, reakcí na pytláctví, tolerancí dalšího šíření šelem v ČR a s jeho ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha E3 v el. formě).

8.6. Je nutné rysy, vlky a medvědy regulovat lovem, aby se nepřemnožili?

V odpovědích místních obyvatel pro rysa a medvěda převažovaly záporné odpovědi (spíše a určitě ne dohromady 54 %, resp. 53 %). Mnoho z nich se však také vyslovilo určitě pro regulaci obou druhů (u rysa i medvěda kolem 21 %). Pro regulaci počtu vlků byla dohromady více jak polovina respondentů žijících v Beskydech. Přes 70 % návštěvníků regulační lov rysů a medvědů nepovažovala za nutný, a také u vlka bylo dohromady 64 % proti lovu. Téměř třetina dotázaných návštěvníků by však chtěla spíše či určitě vlky lovem regulovat (obr. 8.6.). Nejméně 31 % respondentů, kteří se k nutnosti regulace šelem lovem vyjádřili záporně, však svůj výběr odpovědi doplňovali komentáři ve smyslu „zatím ne, teď jich tu tolik není, ale kdyby jich bylo moc, tak je potřeba je regulovat; nevylučuji možnost, že někdy by bylo třeba je regulovat; v současné době jich je málo, ale kdyby se přemnožili, tak určitě regulovat“ atd.

Obr. 8.6. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda je nutné šelmy regulovat lovem, aby se nepřemnožily

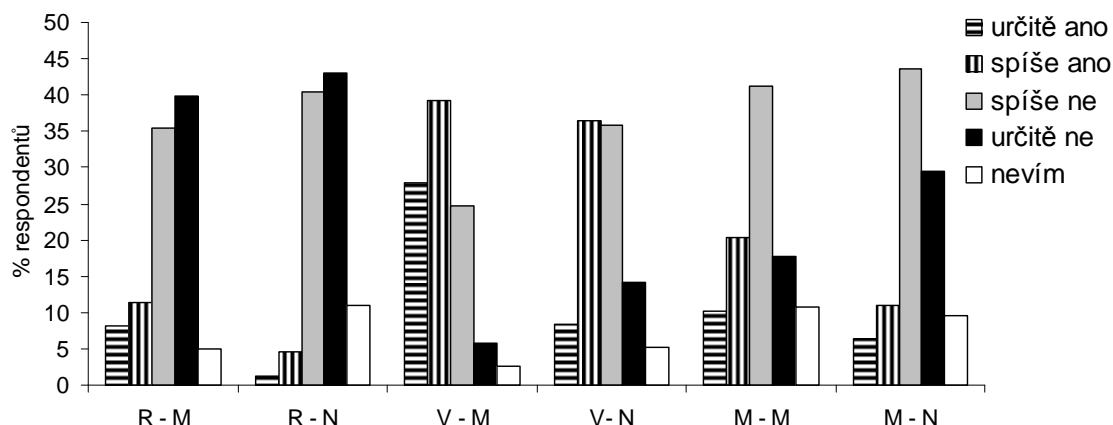
V komentářích k výběru kladné odpovědi respondenti uváděli jako důvod (kromě možných škod na dobytku) také obecné přesvědčení, že „*když se cokoli přemnoží, tak je to špatné*“ nebo „*nějaká regulace by měla být u všeho*“, „*aby toho nebylo moc*“ nebo také „*oni nemají přirozené nepřátele, takže je to potřeba*“. Výběr dalších zajímavých komentářů je v příloze F1 (v el. formě).

Rozdíl mezi výběrem odpovědí místních a návštěvníků je signifikantní (místní častěji zastávali potřebu regulace všech tří druhů), stejně jako vliv pohlaví, věku, úrovně a zaměření vzdělání a počtu obyvatel bydliště. Záviselo též na tom, zda dotázaným či jejich rodinám šelmy někdy způsobily škodu na dobytku, jak dlouho respondent bydlí v Beskydech a zda má kontakty s chovateli hospodářských zvířat a s myslivci (příloha F2). Prokázala se také souvislost respondentova přesvědčení o potřebě regulace stavů šelem s jeho zájmem o více informací o velkých šelmách, případnou reakcí na pytláctví, tolerancí dalšího šíření šelem v ČR a ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha F3 v el. formě).

8.7. Způsobuje rys, vlk a medvěd mnoho škod na hospodářských zvířatech?

Rysa jako původce mnoha škod na hospodářských zvířatech vnímá (určitě či spíše dohromady) necelých 20 % místních obyvatel, kdežto vlka takto označilo 67 % a medvěda 30 % místních. Velká většina návštěvníků (83 %) si myslí, že rys spíše nebo určitě mnoho škod na dobytku nedělá, stejně tak pro medvěda převažovaly v této cílové skupině záporné odpovědi (dohromady 73 %). U vlka 45 % návštěvníků vybralo některou z kladných odpovědí, zároveň však polovina odpověděla záporně (obr. 8.7.). Zcela kladná odpověď („určitě ano“) byla nejvíce volena místními respondenty pro vlka (28 %).

Místní obyvatelé vybírali kladné odpovědi u všech tří druhů signifikantně častěji než respondenti ze skupiny návštěvníků. Významný rozdíl ve výběru odpovědi byl prokázán také v závislosti na věku a vzdělání respondenta, jak dlouho bydlí v Beskydech, místě bydliště, kontaktech s myslivci a chovateli hospodářských zvířat (příloha G1). Analýzy odhalily také souvislost respondentova názoru na šelmy jako původce mnoha škod na dobytku s jeho zájmem o více informací o velkých šelmách, reakcí na pytláctví, tolerancí dalšího šíření šelem v ČR a ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha G2 v el. formě).

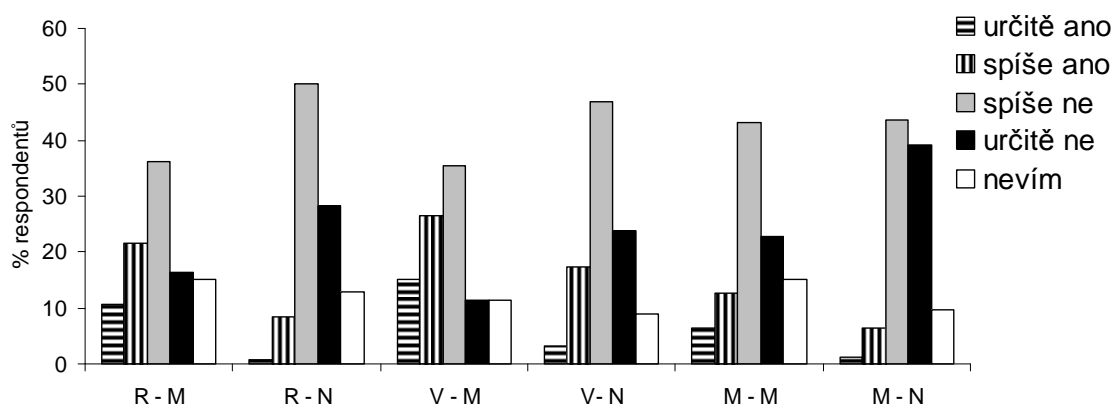
Obr. 8.7. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku zda šelmy způsobují mnoho škod na hospodářských zvířatech

Doplňující komentáře respondentů k tomuto problému se většinou týkaly případů, z nichž respondenti při hodnocení šelmami způsobovaných škod vycházeli (např. „vlk – je to záludný lovec, stalo se, že tu napadnul stádo; medvěd tady rozsápal úl komusi“ aj.). Další respondenti zmiňovali spíše okolnosti, za kterých dle jejich názoru šelmy mohou škody způsobovat („vlci když jsou ve smečce, tak dělají škody“). Další zaznamenané komentáře respondentů k tomuto jsou v příloze G3 (v el. formě).

8.8. Způsobuje rys, vlk a medvěd mnoho škod na lesní zvěři?

Nejvíce místních lidí vybralo u rysa (36 %), vlka (35 %) i medvěda (43 %) odpověď „spíše ne“, druhá nejčastější odpověď byla u místních pro rysa (21 %) a vlka (26 %) spíše kladná, u medvěda pak zcela záporná (23 %). Podle největší části návštěvníků rys (50 %), vlk (47 %) ani medvěd (43 %) mnoho škod na zvěři spíše nezpůsobují, druhou návštěvníky nejvíce volenou odpovědí bylo „určitě ne“ u rysa (28 %), vlka (24 %) i medvěda (39 %). Nejvíce jsou přesvědčeni místní i návštěvníci o velkých škodách na zvěři způsobených vlkem (obr. 8.8.).

V poznámce k této otázce respondenti nejčastěji uváděli, že šelmy loví jen pro svou potřebu, že „něčím se žít musí“ a že to neberou jako škody, ale přirozenou součást jejich života. U vlka několik dotázaných poznamenalo, že škody způsobují především vlci ve smečce („zabíjejí pro zábavu, hlavně když má mladé a učí je lovit; oni jsou v hejnu a pak je vlk nejvíce škodlivý“). Zaznamenané komentáře k medvědovi nejčastěji vyjadřovaly přesvědčení, že je spíše býložravec a mnoho toho neuloví („má radši borůvky; srna před ním uteče, on je pomalý; ten je všežravec – pochutná si na všem, přirozeně mrchožrout, je pohodlný než aby lovil, chodí do kontejneru“).

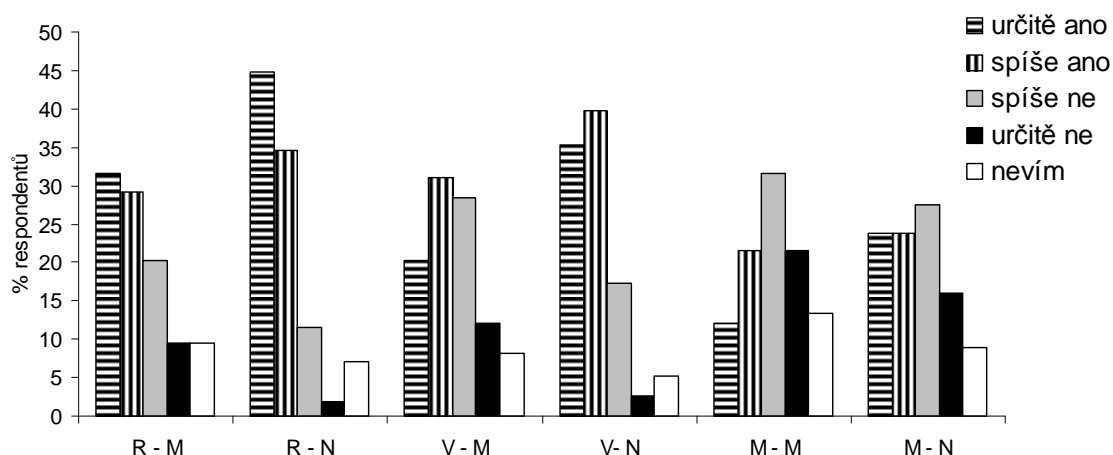
Obr. 8.8. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda šelmy způsobují mnoho škod na lesní zvěři

Výběr odpovědí se dle příslušnosti ke skupině místních či návštěvníků významně lišil u všech tří druhů. Šelmy byly za původce mnoha škod na zvěři označovány častěji místními než návštěvníky. Odpovědi byly signifikantně závislé také na věku, úrovni a zaměření vzdělání, počtu obyvatel v místě bydliště respondenta a na jeho vztahu k myslivcům a k chovu hospodářských zvířat (příloha H1). Dále bylo zjištěno, že respondentův názor na škody na zvěři způsobené šelmami významně souvisí s jeho zájmem o více informací o velkých šelmách, případnou reakcí na pytláctví, s tolerancí dalšího šíření šelem v ČR, a také ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha H2 v el. formě).

8.9. Je rys, vlk a medvěd důležitý pro regulaci počtu zvířat v lese?

V odpovědích místních i návštěvníků pro rysa převažovaly kladné možnosti (určitě ano a spíše ano), i když více jak čtvrtina místních (29 %) vybrala jednu ze záporných odpovědí. Názory místních na vlka byly více vyrovnané, kdy polovina jej považuje za důležitého pro regulaci zvířat, kdežto 40 % odpovědělo záporně. Návštěvníci se o vlkovi nejčastěji domnívali, že pro regulaci počtu zvířat je spíše (40 %) nebo určitě (35 %) důležitý. U medvěda odpověděl záporně největší počet dotázaných z obou skupin ve srovnání s předchozími druhy. Za důležitého pro regulaci počtu zvířat jej považuje jen třetina místních, ale téměř polovina návštěvníků (47 %) (obr. 8.9.).

Záporně odpovídající respondenti většinou namítali, že zvěř u nás v dnešní době regulují spíš myslivci, dále také, že šelem u nás není zas tolik, aby mohly mít nějaký vliv, případně, že v našich podmínkách šelmy za důležité pro regulaci nepovažují, ale

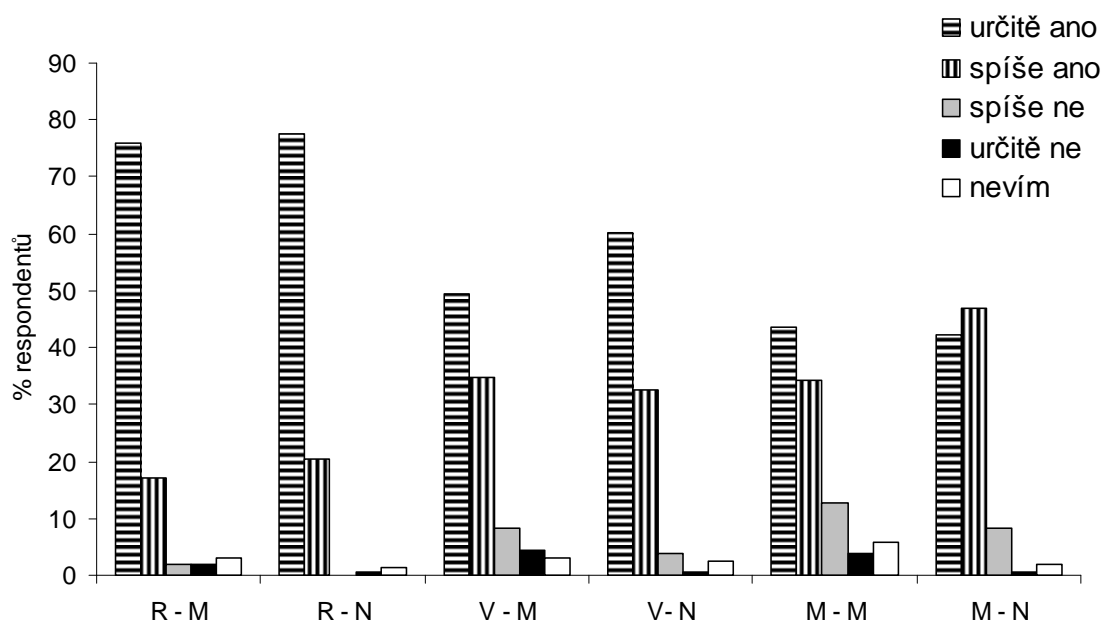
Obr. 8.9. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda jsou šelmy důležité pro regulaci zvířat v lese

jinde případně ano. Otázka však nebyla nijak místně specifikovaná a nelze tedy říci, zda si pod ní všichni respondenti představili jen naše podmínky, nebo někteří odpovídali i v obecné rovině na působení šelem na zvěř jako takové.

Návštěvníci významně častěji než místní považovali za důležitého rysa a vlka, u medvěda rozdíl v zastoupení odpovědí nebyl signifikantní (ale trend v datech byl stejný jako u rysa a vlka). Výběr odpovědí se významně lišil také v závislosti na pohlaví, úrovni a zaměření vzdělání respondenta, délce jeho bydliště v Beskydech a kontaktech s myslivci a chovateli hospodářských zvířat (příloha J1). Dále se prokázala souvislost respondentova názoru projeveného v této otázce s jeho zájmem o více informací o velkých šelmách, případnou reakcí na pytláctví, tolerancí dalšího šíření šelem v ČR a s jeho ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha J2 v el. formě).

8.10. Je rys, vlk a medvěd plachá šelma, která se lidem většinou vyhýbá?

O rysovi si většina místních (76 %) i návštěvníků (77 %) myslí, že je určitě plachý, druhou nejčastěji vybíranou odpovědí u obou skupin bylo „spíše ano“. Vlka považuje za určitě plachou šelmu vyhýbající se člověku necelá polovina místních a 60 % návštěvníků, třetina respondentů z obou skupin si myslí, že je spíše plachý. Medvěda vnímá jako určitě plaché zvíře 44 % místních obyvatel a 42 % návštěvníků Beskyd a dalších 34 %, resp. 46 % respondentů odpovědělo „spíše ano“. Ze všech tří druhů šelem si nejvíce místních i návštěvníků myslí o medvědovi, že není plachý a lidem se nevyhýbá (obr. 8.10.). Zaznamenány byly např. komentáře: „těch setkání s medvědem bylo víc; mám osobní zkušenost tady z kopce nad dědinou, kde jsme byli na malinách;

Obr. 8.10. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku zda je rys, vlk a medvěd plachá šelma, která se lidem většinou vyhýbá

už si zvykli na lidskou přítomnost“). U vlka pak (převážně od místních) zazněly přímo tvrzení o jeho nebezpečnosti: „*ten člověka i napadne; podle potřeby – jak je hladový, tak napadne i člověka*). Další komentáře některých respondentů jsou v příloze K1 v el. formě.

Rozdíl v zastoupení zvolených odpovědí mezi skupinami místních a návštěvníků je statisticky významný pouze u medvěda ($\chi^2 = 11,50$; $P = 0,021$). Místní byli častěji přesvědčeni, že medvěd není plachý a člověku se většinou nevyhýbá; u vlka byl tento trend na hranici významnosti. Prokázala se také závislost výběru odpovědi na věku, pohlaví, úrovni a zaměření vzdělání, věku (příloha K2). Stejně jako v předchozích otázkách, tak i názor respondenta na plachost šelem měl významnou souvislost s jeho zájmem o více informací o velkých šelmách, případnou reakcí na pytláctví, tolerancí dalšího šíření šelem v ČR a s jeho ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha K3 v el. formě).

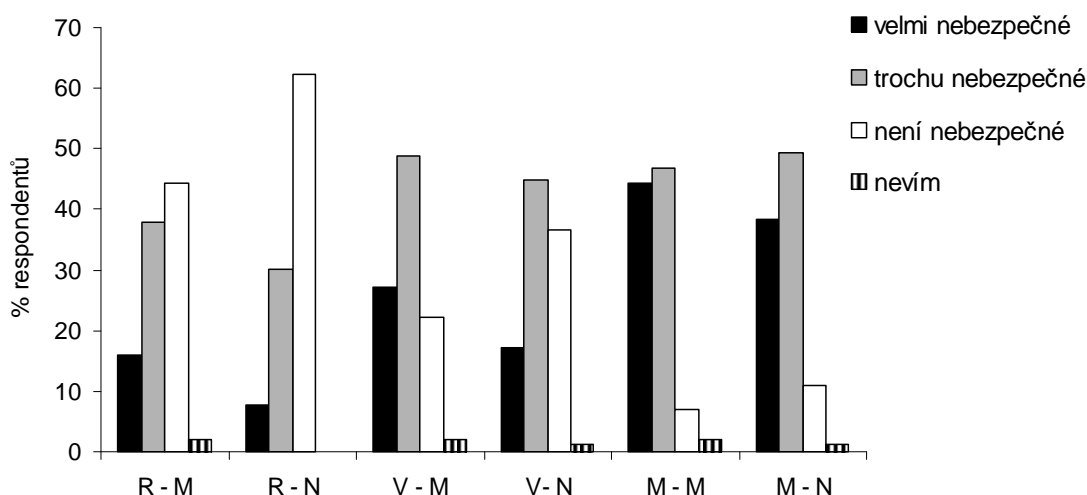
8.11. Nebezpečnost setkání s rysem, vlkem a medvědem

Respondenti měli v této otázce zhodnotit nebezpečnost setkání člověka s velkou šelmou; nabízeny byly čtyři možnosti odpovědi. O setkání s rysem si 44 % místních a 61 % návštěvníků myslí, že není nebezpečné, za trochu nebezpečné to označilo 38 % místních a 30 % návštěvníků. Za velmi nebezpečnou situaci považuje setkání s rysem nejméně místních (16 %) i návštěvníků (8 %) v porovnání s vlkem a medvědem. Při

setkání s vlkem by žádné nebezpečí necítilo 22 % místních a více jak třetina návštěvníků. Za trochu nebezpečné by takové setkání považovala necelá polovina místních a 44 % návštěvníků. Dvacet sedm procent místních a 17 % návštěvníků si myslí, že potkat vlka je velmi nebezpečné. Tři čtvrtiny obyvatel Beskyd tedy hodnotily vlka jako nebezpečného člověku. Jen málo respondentů nepovažuje setkání s medvědem za nebezpečné (7 %, resp. 11 %). Jako trochu nebezpečnou tuto situaci vyhodnotilo 47 % místních a 49 % návštěvníků a mnoho respondentů (44 %, resp. 38 %) uvedlo, že setkání s ním by bylo velmi nebezpečné (obr. 8.11.). Velká většina respondentů z obou skupin tedy vnímala medvěda jako člověku nebezpečné zvíře.

Zvlášť byly vyhodnoceny odpovědi na tuto otázku u respondentů, kteří někdy velké šelmy u nás nebo v zahraničí viděli (viz podkapitola 8.18.), neboť tato jejich osobní zkušenost mohla mít vliv na jejich názor. Nejčastější odpovědí těch, kteří někdy spatřili rysa, bylo, že setkání s ním není nebezpečné (místní i návštěvníci), ani jeden z těchto dotázaných si nemyslel, že by to bylo velmi nebezpečné. Místní respondenti, kteří uvedli, že někdy viděli vlka, se v názoru na nebezpečnost setkání s ním rozcházejí – 35 % tvrdilo, že je to velmi a zároveň stejný počet si myslelo, že to není nebezpečné. Návštěvníci nejčastěji odpověděli, že je to trochu nebezpečné. Největší část místních i návštěvníků, kteří se někdy viděli medvěda, tvrdili, že setkání s ním je velmi nebo trochu nebezpečné (tab. 8.11.).

Důvody, kterými někteří dotázaní komentovali nebezpečnost medvědů, byly různé, nejčastěji však uváděli případ setkání s medvědicí s mláďaty, také možnost vyprovokování medvěda přítomností člověka.

Obr. 8.11. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda je setkání s velkými šelmami v přírodě pro člověka nebezpečné

Tab. 8.11. Procentuální podíl jednotlivých odpovědí na otázku, zda je setkání člověka s šelmou nebezpečné, pouze u respondentů, kteří někdy danou šelmu viděli (u nás či v zahraničí)

Vybraná odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Velmi nebezpečné	0,0	0,0	35,7	20,0	40,0	44,4
Trochu nebezpečné	34,6	23,5	21,4	46,7	40,0	40,7
Není nebezpečné	65,4	76,5	35,7	33,3	13,3	14,8
Nevím	0,0	0,0	7,1	0,0	6,7	0,0

Vícekrát zaznělo, že medvěd je plachý a pokud může, tak uteče, ale pokud už dojde k setkání, je to velmi nebezpečné. Zaznamenané komentáře k nebezpečnosti vlka vypovídají o tom, že lidé se obávají především setkání se smečkou vlků, s vlky s mláďaty či hladovými jedinci. Výběr komentářů respondentů k této otázce je uveden v příloze L1 (v el. formě).

Názor na nebezpečnost setkání člověka s rysem a vlkem se významně lišila mezi respondenty dle cílové skupiny. Místní častěji označili setkání s rysem a vlkem za velmi nebezpečné, návštěvníci častěji odpověděli, že to není nebezpečné. Medvěda hodnotily obě skupiny zhruba stejně. Dále se prokázala závislost na pohlaví, vzdělání a počtu obyvatel trvalého bydliště (příloha L2). Potvrzeno bylo také, že respondentem vnímaná úroveň nebezpečnosti setkání s rysem, vlkem nebo medvědem měla významnou souvislost s jeho postojem k šelmám v Beskydech, názorem na šelmy v přírodě, s odpověďmi v otázce č. 4, s projevenými obavami z šelem v lese a po setmění, zájmem získávat o šelmách více informací, případnou reakcí na pytláctví, tolerancí dalšího šíření šelem a ochotou pomoci s ochranou velkých šelem (příloha L3 v el. formě).

8.12. Strach kvůli výskytu velkých šelem v Beskydech

8.12.1. Strach chodit do lesa

Strach chodit do lesa kvůli výskytu rysa má 9 % místních a 2 % návštěvníků. Z přítomnosti vlka má v lese obavy 11 % místních a přes 2 % návštěvníků. Nejvíce respondentů se bojí chodit do lesa kvůli výskytu medvěda, především místní obyvatelé (18 %), ale i návštěvníci (tab. 8.12.1.). Nejméně 13 % respondentů, kteří odpověděli, že strach nemají, dodalo, že to platí za současné situace, kdy v okolí o žádných šelmách neslyšeli ani je neviděli, ale v případě, že by se tam nějaká z šelem vyskytla nebo ji

potkali, už by se do lesa jít báli (komentáře respondentů k tomuto v příloze M1 v el. formě).

Mezi odpověďmi místních a návštěvníků byl nalezen významný rozdíl, přičemž místní častěji než návštěvníci projevovali strach ze všech tří druhů šelem. Odpovědi se dále významně lišily v závislosti na věku, pohlaví, úrovni a zaměření vzdělání respondentů, jejich kontaktech s myslivci a skutečnosti, zda se jednalo o chovatele dobytka. U místních respondentů také na tom, jak dlouho bydlí v Beskydech a v jakém místě (příloha M2). Respondenty projevené obavy z šelem v lese měly významnou souvislost s jejich postojem k šelmám v Beskydech, odpověďmi na podotázky v otázce č. 4, zájmem o více informací o šelmách, případnou reakcí na pytláctví, tolerancí k šíření šelem a také ochotou pomoci s ochranou šelem (příloha M3 v el. formě).

8.12.2. Strach chodit lesem po setmění

V lese po setmění by 21 % místních a 14 % návštěvníků mělo strach z rysa; vlka by se po tmě obávalo celých 26 % místních obyvatel a 21 % návštěvníků a kvůli výskytu medvěda by se v noci bála jít do lesa skoro třetina místních a čtvrtina návštěvníků Beskyd (tab. 8.12.1.). Odpovědi na tuto otázku se významně lišily mezi muži a ženami, dále v závislosti na věku, vzdělání, místu bydliště a vztahu k myslivcům. Vliv příslušnosti k cílové skupině nebyl prokázán (příloha M4). Strach ze šelem po setmění se projevil v postoji respondentů k šelmám v Beskydech, odpovědích na podotázky v otázce č. 4, zájmu o více informací o šelmách, reakci na případné pytláctví, toleranci k šíření šelem a v ochotě pomoci s ochranou šelem (příloha M5 v el. formě).

8.12.3. Strach pouštět děti samotné do lesa

Dále jsem se tázala, zda by respondenti měli strach kvůli šelmám pouštět děti samotné

Tab. 8.12.1. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda se respondenti kvůli výskytu rysa, vlka nebo medvěda bojí chodit do lesa a chodit do lesa po setmění

Šelma – cílová skupina	Strach chodit do lesa		Strach chodit do lesa po setmění	
	Ne	Ano	Ne	Ano
Rys – místní	91,1	8,9	79,1	20,9
Rys – návštěvníci	98,1	1,9	85,9	14,1
Vlk – místní	88,6	11,4	73,4	26,6
Vlk – návštěvníci	97,4	2,6	78,8	21,2
Medvěd – místní	81,6	18,4	68,4	31,6
Medvěd – návštěvníci	93,6	6,4	74,4	25,6

do lesa (respondenti přitom byli upozorňováni, že má jít pouze o obavu kvůli šelmám a ne kvůli jiným možným nebezpečím, které tam dětem mohou hrozit). Rysa by se ve vztahu ke svým potomkům obávalo 40 % místních a třetina návštěvníků, kteří měli děti (N = 130 a 107). Z vlka by měla strach, pokud by šlo o jejich děti, téměř polovina místních a přes čtyřicet procent návštěvníků. Necelá polovina rodičů z řad místních obyvatel také odpověděla, že by považovali medvěda za hrozbu pro své děti, pokud by byly samy v lese a stejné obavy o své děti projevilo i 44 % návštěvníků Beskyd (tab. 8.12.2.). Zajímavostí je, že 7 respondentů bylo přesvědčeno, že velké šelmy mohou považovat dítě (pro jeho malý vzrůst) za svou potenciální kořist („*šelma si myslí, že je to malé a blbé to dítě, no a když je ta šelma hladová...; dítě je snadná kořist– takové 20ti kilové dítě a stejně těžký rys, který má 5ti centimetrové drápy jak břitva...*“). Další komentáře respondentů k tomuto jsou uvedeny v příloze M1 (v el. formě).

Analýza vlivu stanovených proměnných na výběr odpovědi prokázala závislost na vzdělání respondenta, počtu obyvatel bydliště, jeho kontaktech s chovateli hospodářských zvířat a s myslivci. Proporce odpovědí místních a návštěvníků nebyly významně odlišné (příloha M6). Obavy rodičů o děti měly dle výsledků analýz významnou souvislost s jejich postojem k šelmám v Beskydech, názorem na šelmy v přírodě, odpověďmi zaznamenanými v otázce č. 4. Dále také s vnímanou úrovní nebezpečnosti setkání s šelmami, reakcí respondenta na pytláctví a jeho tolerancí k případnému šíření šelem na další území v ČR (příloha M7 v el. formě).

8.12.4. Strach z útoku na hospodářská zvířata

Chovatelé hospodářských zvířat z Beskyd byli dotázáni, zda mají strach z útoku velkých šelem na jejich dobytek. Nejčastěji mají obavy místní chovatelé z vlka (38 %) a také z medvěda (34 %), méně často považují za nebezpečí pro svá stáda rysa (23 %) (tab. 8.12.2.). Návštěvníci chovající v Beskydech hospodářská zvířata byli mezi respondenty pouze 3 a z nich se jen jeden obává útoku vlka a medvěda. Na strach z útoku šelem na hospodářská zvířata měl významný vliv věk, vzdělání, délka pobytu v Beskydech, kontakty s chovateli hospodářských zvířat a s myslivci (příloha M8). Obavy chovatelů o zvířata měly dle výsledků analýz významnou souvislost s jejich postojem k výskytu šelem v Beskydech, názorem na šelmy v přírodě, odpověďmi zaznamenanými v otázce č. 4, vnímanou nebezpečností setkání s šelmami, tolerancí k šíření šelem na další území a ochotou pomoci s ochranou (příloha M9 v el. formě).

Tab. 8.12.2. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, zda se obávají kvůli výskytu rysa, vlka nebo medvěda pustit děti samotné do lesa a zda mají strach z útoku šelem na jejich hospodářská zvířata (místních respondentů – rodičů je 130, návštěvníků – rodičů je 107, chovatelů z řad místních je 61, tyto počty byly brány jako 100% ve výpočtu hodnot v tabulce; návštěvníci-chovatelé z Beskyd byli pouze 3 – nebylo hodnoceno).

Šelma – cílová skupina	Strach o děti (% rodičů)		Strach o dobytek (% chovatelů)	
	Ne	Ano	Ne	Ano
Rys – místní	59,2	40,8	77,0	23,0
Rys – návštěvníci	66,4	33,6	–	–
Vlk – místní	52,3	47,7	62,3	37,7
Vlk – návštěvníci	57,0	43,0	–	–
Medvěd – místní	50,8	49,2	65,6	34,4
Medvěd – návštěvníci	56,1	43,9	–	–

8.13. Odhad početnosti šelem žijících v České republice

Tato otázka byla otevřená, odpovědi byly následně rozděleny do 9 kategorií. Nejčastější odhad počtu rysů se pohyboval v rozmezí několika stovek jedinců (odhad 30 % místních a 37 % návštěvníků), čtvrtina místních a necelá třetina návštěvníků řekla, že je těchto šelem do 50 jedinců. Třetina místních odhadla počet vlků v rozmezí několika stovek, druhým nejčastějším odhadem (25 % místních) byla početnost do 50 jedinců. Do této kategorie spadal také odhad počtu vlků třetinou návštěvníků, další necelá třetina (29 %) řekla údaj o několika stovkách zvířat. V odhadu počtu medvědů žijících v přírodě v ČR se 41 % místních a 48 % návštěvníků shodlo na hodnotě „do 10 jedinců“

Tab. 8.13. Početnost velkých šelem v ČR odhadovaná respondenty; číselné údaje vyjadřují, kolik procent respondentů spadá svou odpovědí do dané kategorie.

Odhad počtu šelem	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
0 (žádný)	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	1,3
do 10	7,0	9,0	8,2	11,5	41,1	48,1
desítky (neupřesněné)	6,3	3,2	5,7	4,5	5,7	4,5
do 50	25,3	30,1	25,3	33,3	29,1	29,5
do 100 včetně	20,3	16,0	15,2	16,0	8,9	7,7
několik stovek (včetně 1000)	30,4	37,2	34,8	28,8	9,5	7,1
více jak 1000	6,3	4,5	3,8	5,1	0,6	1,3
více jak 10 000	1,3	0,0	1,3	0,0	1,3	0,0
nedokáže odhadnout, neví	3,2	0,0	3,8	0,6	3,8	0,6

dalších 29 % místních i návštěvníků uvádělo několik desítek medvědů (tab. 8.13.).

S odpovědí na tuto otázku měla většina respondentů největší potíže (nejčastější první reakce na otázku byla „*tak to vůbec netuším; absolutně nevím*“). Někteří respondenti se velmi zdráhali uvést konkrétní číslo, proto je jedna z kategorií dosti široká („desítky“). Několik dotázaných nedokázalo jakýkoliv odhad uvést, případně odmítli odpovědět.

Pro potřeby vyhodnocení vlivu proměnných na odpovědi byl počet kategorií snižován na 3 sloučením několika stanovených kategorií dohromady, a to tak, aby toto nové rozdělení reflektovalo skutečný počet daného druhu šelmy. U rysa tak první kategorie zahrnovala odhady do 50 zvířat (podcenění počtů), druhá do 100 jedinců (reálný odhad) a třetí nad 100 (nadhodnocení počtů). U vlka a medvěda pak v první kategorii byly odhady do 10 jedinců (reálný odhad), druhá do 100 (nadhodnocení) a třetí kategorie nad 100 (vysoké nadhodnocení).

Mezi odhady počtu šelem místními a návštěvníky nebyl nalezen významný rozdíl. Odhady počtu šelem se však lišily v závislosti na respondentově vzdělání, místu bydliště a jeho kontaktech s myslivci (příloha N1). Dále odhad počtu šelem významně souvisel s postojem respondenta k šelmám v Beskydech, jeho názorem na škody způsobované na dobytku, důležitost šelem pro regulaci zvěře, plachost šelem před člověkem a se zaznamenanou obavou z nich. Podle toho, jak vysoké počty vlků a medvědů dotázaný odhadl, se také lišila jím předpokládaná nebezpečnost setkání s šelmou a jeho postoj k dalšímu šíření všech druhů (příloha N2 v el. formě).

8.14. Nebezpečí pro velké šelmy žijící v Beskydech

Při výběru odpovědi na otázku, co nejvíce ohrožuje velké šelmy v Beskydech, měli dotázaní k dispozici kartičku s možnostmi odpovědí a mohli vybrat jednu až tři možnosti u každé šelmy. Výsledky jsou uvedeny jako souhrnné údaje, tzn. kolik procent respondentů (z celkového počtu v každé skupině) danou možnost také vybralo.

U rysa zvolilo nejvíce respondentů (52 % místních a 53 % návštěvníků) odpověď „pytláctví“. Téměř polovina místních i návštěvníků dále považuje za problém pro rysa také nadměrný turistický ruch a významným ohrožením je dle nich i silniční doprava. Přes 48 % návštěvníků a třetina místních si myslí, že rys má v Beskydech nedostatek vhodného životního prostoru. Tuto možnost označilo nejvíce návštěvníků (53 %) za vážný problém pro vlka, kdežto místní nejčastěji vybírali pytláctví (48 %), ale také nadměrný turistický ruch. Více jak třetina místních uvedla také nedostatek potravy,

Tab. 8.14. Procentuální podíly odpovědí na otázku co představuje největší nebezpečí pro velké šelmy, které žijí v Beskydech; bylo možno vybrat 1 až 3 možnosti, proto součet hodnot ve sloupcích je větší než 100 %.

Vybraná odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Pytláctví (ilegální lov)	52,5	53,2	48,1	48,7	48,1	47,4
Nadměrný turistický ruch	47,5	48,1	44,3	44,2	43,7	46,8
Silniční doprava, zástavba krajiny	36,1	50,0	34,2	48,1	35,4	48,7
Nedostatek vhodného životního prostoru	34,2	48,7	35,4	53,2	35,4	54,5
Nedostatek potravy	31,6	13,5	35,4	17,9	36,1	19,9
Nešetrné hospodaření v lesích	20,9	31,4	20,9	28,8	22,8	27,6
Vzteklina	20,3	7,7	22,2	11,5	18,4	5,1
Jiné	1,9	0,6	1,9	0,6	1,9	1,3

vhodného životního prostoru a též silniční dopravu. Podobně odpovídali u vlka také návštěvníci, avšak častěji než nedostatek potravy (18 %) se jim jako nebezpečí pro vlka jevilo nešetrné hospodaření v lesích (29 %).

Medvěd je podle největší části dotázaných z řad místních obyvatel (48 %) ohrožen pytláctvím, mnoho jich za ohrožení medvědů považuje nadměrný turistický ruch (44 %), a také nedostatek potravy, silniční dopravu a nedostatek vhodného životního prostoru. O posledně jmenovaném faktoru jako významném problému pro medvědy bylo přesvědčeno nejvíce návštěvníků (54 %). Často zmiňovali také dopravu, pytláctví i nadměrný turistický ruch (tab. 8.14.).

Výběr možnosti „nedostatek potravy“ zdůvodňovalo 37 % těchto respondentů názorem, že kvůli tomu pak šelmy útočí na domácí zvířata („nemají v lesích, tak jdou na domácí“ aj.). Zajímavé byly i některé komentáře k dalším možnostem, např. k pytláctví – „pytláctví bych dal na první místo, berete v tom i myslivce?!“ (další komentáře v příloze O1 v el. formě). Bylo zjištěno, že výběr (některých) odpovědí se významně liší v závislosti na věku, pohlaví, místu bydliště, úrovni a zaměření vzdělání respondenta, jeho příslušnosti k cílové skupině, také na počtu obyvatel trvalého bydliště, kontaktech s chovateli hospodářských zvířat a s myslivci (příloha O2).

8.15. Zdroj informací o velkých šelmách

Při této otázce měli respondenti k dispozici kartičku s 12 možnostmi odpovědí (z toho jedna otevřená pro možné doplnění). V první části otázky měli dotázaní označit všechny možnosti, odkud získávají informace o šelmách. Mohli tedy vybrat 1 až 12 možností. Více jak 80 % respondentů z obou skupin uvedlo jako zdroj informací televizi, přes 68 % místních a 66 % návštěvníků čerpá informace o šelmách z novin a časopisů. Třetím nejčastěji zmiňovaným původem informací o rysech, vlcích a medvědech u místních byla „rodina, přátelé či známí“ (51 %), kdežto u návštěvníků to byl internet (61 %). Mnoho místních jako zdroj informací využívala také rádio (41 %), internet zmínila ani ne třetina, informační materiály vybralo 20 % dotázaných a ostatní způsoby ještě méně místních obyvatel. Mnoho návštěvníků kromě již uvedených způsobů získává informace také od rodiny, přátel a známých (37 %), z rádia (33 %), více jak čtvrtina vzpomněla také informační materiály. Ostatní možnosti vybírali mnohem méně (tab. 8.15.1.). K odpovědi „jiné“ místní obyvatelé doplňovali především „vlastní zkušenosti“, návštěvníci pak převážně „naučné/informační tabule v Beskydech“ (tab. 8.15.2.).

Místní významně častěji než návštěvníci uváděli, že informace o šelmách získávají od rodiny, přátel a známých. Návštěvníci naopak častěji čerpají z internetu a exkurzí. Dále bylo prokázáno, že využívání některých zdrojů informací o velkých šelmách se významně lišilo v závislosti na pohlaví, věku, úrovni a zaměření vzdělání, počtu obyvatel trvalého bydliště, kontaktech s chovateli hospodářských zvířat a myslivci,

Tab. 8.15.1. Procentuální podíly odpovědí na otázku odkud dotázaný získává informace o velkých šelmách; bylo možno vybrat 1 až 12 možností zároveň.

Zdroj informací	Místní	Návštěvníci
Televize	86,1	84,6
Noviny a časopisy	68,4	66,0
Rodina, přátelé, známí	51,3	37,2
Rádio	41,1	32,7
Internet	29,1	61,5
Informační materiály	19,0	26,9
Knihy (beletrie)	15,8	10,9
Škola	15,8	17,9
Jiné	14,6	19,9
Odborná literatura	10,1	14,7
Besedy, přednášky, výstavy	8,9	7,1
Exkurze, pobytové akce	4,4	10,3

Tab. 8.15.2. Odpovědi respondentů k možnosti „jiné“ u otázky, odkud získávají informace o velkých šelmách; procentuální podíly výskytu dané odpovědi jsou vyjádřeny vzhledem k počtu respondentů v dané cílové skupině.

Jiný zdroj informací o šelmách	Místní	Návštěvníci
Vlastní zkušenost	7,6	3,8
Jiné (od myslivců, místní časopis, ...)	3,8	0,6
Naučné tabule v Beskydech	1,3	10,3
Cedulky o výskytu velkých šelem	1,3	1,9
Ze ZOO	0,6	3,2

u místních také na tom, jak dlouho v Beskydech bydlí (příloha P1). Respondenty vybrané zdroje informací o šelmách měly dle výsledků analýz významnou souvislost s jejich odpověďmi na většinu otázek (příloha P2 a P3 v el. formě).

V druhé části této otázky měli respondenti zvolit, ze kterého zdroje pochází nejvíce informací, které o šelmách získávají. Největší počet respondentů z obou skupin shodně uvedlo televizi (místní 37 %, návštěvníci 35 %). Druhým nejčastěji zmiňovaným zdrojem místních obyvatel byla „rodina, přátelé a známí“ (17 %), kdežto návštěvníci více čerpají z internetu (22 %). Shodně u obou skupin jsou pak třetím nejčastěji uváděným hlavním zdrojem informací „noviny a časopisy“ (14 %, resp. 11 %). Další možnosti byly voleny mnohem méně (tab. 8.15.3.). Jako „jiný zdroj“ nejvíce informací o velkých šelmách uváděli místní obyvatelé vlastní zkušenost (5,7 %) a kolegy myslivce (0,6 %), návštěvníci v tomto případě čerpali z naučných tabulí v Beskydech (3,8 %), z vlastní zkušenosti (1,3 %) a ze ZOO (0,6 %).

Analýza potvrdila, že místní významně častěji než návštěvníci získávají nejvíce informací od rodiny, přátel a známých; návštěvníci zase signifikantně častěji vybírali internet. Na to, z jakých zdrojů respondenti získávají informace o šelmách především, má signifikantní vliv pohlaví, věk, vzdělání, počet obyvatel trvalého bydliště a místo bydliště (u místních). Významná byla i skutečnost, zda respondentovi (popř. jeho rodině) velké šelmy způsobily škodu na hospodářských zvířatech, zda někdy viděl šelmu v přírodě a významné se ukázaly také jeho kontakty s myslivci a chovateli hospodářských zvířat (příloha P4). Výběr zdrojů informací, považovaných respondenty za nejdůležitější má souvislost s jejich postojem k šelmám v Beskydech, názorem na šelmy v přírodě, názorem na škody způsobované šelmami na dobytku a zvěři a na plachost šelem před člověkem. Dále také na respondentem vnímanou úroveň nebezpečnosti setkání s šelmami, projevený strach jít do lesa a jít tam po setmění a obavu o děti (příloha P5 v el. formě).

Tab. 8.15.3. Procentuální podíly odpovědí na otázku, který zdroj je pro dotázaného nejvýznamnější pro získávání informací o velkých šelmách.

Zdroj informací	Místní	Návštěvníci
Televize	36,7	34,6
Rodina, přátelé, známí	17,1	7,7
Noviny a časopisy	13,9	10,9
Internet	7,6	22,4
Jiné	5,7	5,8
Besedy, přednášky, výstavy	3,8	2,6
Škola	3,8	0,6
Rádio	3,2	3,2
Informační materiály	2,5	3,2
Odborná literatura	1,9	3,8
Nedokáže určit	1,9	1,9
Knihy (beletrie)	1,3	0,6
Exkurze, pobytové akce	0,0	0,6

8.16. Zájem o více informací o šelmách

K otázce, zda by se dotázaný chtěl dovídat více informací o velkých šelmách v ČR, byly nabídnuty 4 odstupňované odpovědi. U obou skupin převažovaly odpovědi kladné. O více informací by určitě mělo zájem necelých 28 % místních, dalších 43 % obyvatel Beskyd zvolilo možnost „spíše ano“. Přes 30 % návštěvníků se vyjádřilo, že by určitě rádi o šelmách věděli něco více a téměř polovina dotázaných návštěvníků řekla, že by spíše chtěli více informací. Zcela zamítavou odpověď nevybral ani jeden z návštěvníků a jen 7 % místních (tab. 8.16.1.). U záporně odpovídajících respondentů se objevily názory jako *„čím víc toho člověk ví, tím větší má strach; když nic nevím, tak se aspoň nebojím; čím méně o nich člověk ví, tím menší má strach a tím je to lepší, já do těch hlubokých lesů nechodím, oni jsou tam vzadu, člověk je respektuje a nemusí o nich vědět“*, a také *„stačí mi to, co vím; to co slyším, mi stačí; z tego nima człowiek nic“*.

Tab. 8.16.1. Procentuální podíly odpovědí na otázku zda by se chtěli dozvídat více informací o velkých šelmách v ČR

Vybraná odpověď	Místní	Dohromady kladné/záporné odpovědi (%)	Návštěvníci	Dohromady kladné/záporné odpovědi (%)
Určitě ano	27,8	70,9	30,8	80,1
Spíše ano	43,0		49,4	
Spíše ne	22,2	29,1	19,9	19,9
Určitě ne	7,0		0,0	

Analýza prokázala významně větší zájem o informace o šelmách u návštěvníků než u místních obyvatel. Vliv měla také úroveň vzdělání, kontakty s myslivci a částečně i s chovateli dobytka (příloha Q). U ostatních proměnných nebyla žádná závislost nalezena.

Tab. 8.16.2. Jaké informace by se respondenti nejraději chtěli o velkých šelmách dovědět; procentuální vyjádření výskytu dané informace v odpovědích se vztahuje jen k té části respondentů, kteří vybrali jednu z kladných odpovědí (N = 237 = 100 %).

Informace	Podíl (%)
Život šelem ("vše o způsobu života; jak se rozmnožují, jestli tu přezimují, role v přírodě, zajímavosti")	38,4
Počty šelem v ČR ("kolik jich je, v jakém množství se vyskytují, jaká je populace")	34,6
Místa, lokality v Beskydech, kde se šelmy vyskytují, pohybují, žijí; lokální informace	34,1
Počty šelem v Beskydech; jestli tam opravdu šelmy jsou, jestli ubývají nebo jsou přemnožené	22,4
Interakce s člověkem, možnost soužití ("jak to udělat, abychom se navzájem tolerovali; jestli je někdo potkal; jak hodně člověk zasahuje do jejich života,...")	11,4
„Jak se šelmám daří“ (jestli ubývají, prosperují, jak se jim tu žije, ..)	10,5
Nebezpečnost pro člověka ("jestli jsou útoky na lidi; jestli napadají obydlí; jaké je riziko, když je potkám, ...")	8,9
Obživa, potrava šelem, jak loví	7,6
Všeobecné informace o nich ("všechno, komplexní informace, cokoli")	7,6
Kde všude v ČR se vyskytují	7,6
Budoucnost; prognóza přežívání šelem u nás; jestli mají u nás vhodný životní prostor	7,2
Jak je chránit, co dělat pro ochranu šelem ("co by potřebovali; co by se mělo udělat, aby se jim tu dařilo, ...)	7,2
Jiné ("proč k nám šelmy přišly; jestli jsou nemocné; pytláctví; kolik druhů je u nás; jestli se šelmy loví ...")	6,3
Co dělat při setkání s šelmou ("co dělat, když na mě medvěd zaútočí; jak se chovat, když je potkám, ...")	6,3
Migrace ("jak se pohybují; kam se přesouvají; odkud kam přecházejí")	5,5
Kde jsou – abych se jim mohl/a vyhnout („kde na ně dát pozor; kde se teď vyskytují – abych tam nešla na hříby nebo borůvky; jestli tu jsou nebo ne – jestli můžu do lesa“)	4,6
Jaké škody páchají, co dělají lidem za problémy	3,4
Sledování, výzkum, stopy	2,5

Ti respondenti, kteří zvolili jednu z kladných odpovědí na tuto otázku, byli dále tázáni, co konkrétně by je o šelmách zajímalo nejvíce. Otázka byla otevřená, volné odpovědi byly poté rozděleny do kategorií. Nejčastěji měli dotázaní zájem o informace o životě šelem (38 %), více jak třetina uvedla, že by se chtěla dovědět, kolik velkých šelem u nás (v celé ČR) žije, a taktéž třetinu respondentů by zajímalo, v kterých místech se v Beskydech šelmy vyskytují a pohybují. Rádi by také znali množství šelem žijících v Beskydech a ptali se také po informacích o interakci člověka s šelmami a možnosti soužití s nimi (tab. 8.16.2.).

8.17. Preferované způsoby získávání informací o velkých šelmách

Dále byli ti respondenti, kteří zvolili jednu z kladných odpovědí na předchozí otázku, tázáni, jakou formou by rádi informace o velkých šelmách získávali. Možnosti na výběr byly stejné jako v předchozí otázce na zdroj informací (12 možností) a opět je respondenti dostali k dispozici vypsané na kartičce. Dotázaní měli vybrat tři způsoby, které by jim pro získávání informací o šelmách nejlépe vyhovovaly. Nejvíce byla místními obyvateli upřednostňována televize (67 %) a také noviny a časopisy (65 %), více jak třetina by ráda využila internet a také rádio (33 %). O něco méně by místním obyvatelům vyhovovaly informační materiály a též besedy, přednášky a výstavy. Ostatní způsoby byly voleny výrazně méně. Návštěvníci pro získávání informací o šelmách preferují televizi (70 %) a internet (61 %), více jak polovina by ráda o šelmách četla v novinách a časopisech. Necelá třetina návštěvníků Beskyd by uvítala informační materiály, čtvrtina návštěvníků také besedy, přednášky a výstavy. Další nabízené možnosti pak opět zmínilo jen kolem 10 % nebo méně respondentů (tab. 8.17.1.).

Z této trojice vybraných možností pak měli dotázaní dále zvolit jednu nejvíce preferovanou formu, kterou by informace o šelmách získávali nejraději. Pro 28 % místních je tímto způsobem televize, dalších 21 % upřednostňuje internet, 16 % obyvatel Beskyd by se o šelmách chtělo dozvídat z novin a časopisů a 11 % by vyhovovaly informační materiály. Mezi návštěvníky je jednoznačně preferován internet (34 %) a necelá třetina by informace o šelmách ráda sledovala v televizi. Každá z ostatních možností zaujala méně než 10 % návštěvníků (tab. 8.17.2.). Respondenti se zájmem o televizní podání se často poptávali po „speciálních“ pořadech o šelmách, přírodovědných dokumentech, a to především o české přírodě a našich šelmách, protože jak zároveň zmiňovali, většina pořadů o přírodě a zvířatech, které je možné zatím v tele-

Tab. 8.17.1. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, které způsoby preferují pro získávání informací o šelmách. Hodnoty se vztahují jen k těm respondentům, kteří projevili zájem o více informací v předešlé otázce, tj. místní N = 112, návštěvníci N = 125). Součet hodnot je vyšší než 100, protože každý respondent měl zvolit 3 možnosti.

Vybrané možnosti	Místní	Návštěvníci
Televize	67,0	69,6
Noviny a časopisy	65,2	52,0
Internet	35,7	61,6
Rádio	33,9	23,2
Informační materiály	28,6	28,0
Besedy, přednášky, výstavy	24,1	25,6
Rodina, přátelé, známí	11,6	11,2
Exkurze, pobytové akce	9,8	10,4
Knihy	7,1	1,6
Odborná literatura	7,1	7,2
Škola	4,5	2,4
Jiné	4,5	7,2

vizi sledovat, je ze zahraničí („člověk toho ví o lvech a tygrech pomalu víc jak o těch vlčích tady“).

Místní obyvatelé významně častěji než návštěvníci preferovali noviny a časopisy; návštěvníci zase signifikantně častěji chtěli získávat informace z internetu. Statistická analýza dále ukázala, že výběr nejvíce preferovaného zdroje informací se významně liší v závislosti na věku a vzdělání respondenta, jak dlouho bydlí v Beskydech (u místních), počtu obyvatel v jeho trvalém bydlišti, kontaktech s myslivci a chovateli zvířat, a také na skutečnosti, zda jemu či jeho rodině způsobily někdy velké šelmy škodu na hospodářských zvířatech (příloha R).

8.18. Pozorování šelem v přírodě

Otázka zjišťovala, zda respondent někdy viděl v české přírodě rysa, vlka nebo medvěda. Dle odpovědí dotázaných je častější pozorování rysa místními (16 %) než návštěvníky (8 %), kdežto vlka ve volné přírodě zahlédlo podobné množství místních (8 %) i návštěvníků (6 %). O spatření medvěda v ČR hovořilo 8 % místních obyvatel a jen 2 % návštěvníků, avšak někteří návštěvníci zmiňovali svá pozorování medvěda na Slovensku či jinde v zahraničí (tab. 8.18.). V žádném z případů nedošlo k napadení ani bližšímu střetu s šelmou (dle jejich vyprávění o těchto setkáních medvěd většinou utekl, v poklidu odešel, či si jich vůbec nevšimnul, protože šlo o pozorování z dálky). Zajímavostí jsou výpovědi sedmi respondentů z Nového Hrozenkova a okolí, jež všich-

Tab. 8.17.2. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku, jaký způsob respondenti nejvíce preferují pro získávání informací o šelmách. Hodnoty se vztahují jen k těm respondentům, kteří projevíli zájem o více informací v předešlé otázce, tzn. místní N = 112, návštěvníci N = 125).

Vybraná možnost	Místní	Návštěvníci
Televize	27,7	29,6
Internet	21,4	34,4
Noviny a časopisy	16,1	7,2
Informační materiály	10,7	5,6
Besedy, přednášky, výstavy	7,1	2,4
Rádio	4,5	7,2
Exkurze, pobytové akce	4,5	5,6
Rodina, přátelé, známí	2,7	0,8
Jiné	2,7	4,0
Odborná literatura	1,8	2,4
Knihy	0,9	0,0
Škola	0,0	0,8

ni zmiňovali pozorování stejného jedince medvěda (známého jako „Míša z Brodské“), z toho čtyři dotázaní jej viděli až odchyceného v kleci předtím, než jej odvezli, a dva ho pozorovali během jeho problémového působení v oblasti.

Díky tomu, že jsem se následně ptala i na podrobnosti pozorování, případně bližší popis vzhledu stop či pobytových znaků, jsem zjistila, že v mnoha případech se jednalo spíše o respondentovu domněnku či přání, než důvěryhodné záznamy o výskytu šelem (např. „zahlédl jsem kdysi dávno poblíž Zlína, jak něco proběhlo v křoví.... liška to být nemohla, bylo to větší, to musel být rys“). Často šlo o pozorování z dálky a na krátký okamžik a dotázaní mnohdy přesně netušili, jak např. rys vypadá („uší to mělo se štětičkami jak rys, bylo to takové rezavé s dlouhým ocasem“), případně je dle vzhledu (či stop) velmi obtížné šelmu bezpečně určit (především odlišit vlka od psa).

Tab. 8.18. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda někdy dotázaný viděl rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.

Odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Ano	16,5	7,7	7,6	6,4	8,2	2,6
Ne	83,5	92,3	92,4	93,6	91,8	97,4
V zahraničí	0,0	3,2	1,3	3,2	1,3	14,7

Pomocí analýz bylo zjištěno, že respondenti odpovídali na tuto otázku významně rozdílně v závislosti na příslušnosti k cílové skupině (místní měli častější pozorování rysa a medvěda), pohlaví, počtu obyvatel trvalého bydliště, na jeho vztahu k myslivosti, kontaktech s chovateli hospodářských zvířat a na skutečnosti, zda jemu nebo jeho rodině velké šelmy někdy způsobily škodu na dobytku (příloha S1). Bylo zjištěno, že skutečnost, zda respondent viděl tu kterou šelmu, měla souvislost s jeho názorem, zda patří do beskydské přírody, zda jsou důležité pro regulaci zvěře, s vnímanou nebezpečností setkání s šelmou a strachem chodit do lesa a jít tam po setmění. Dle toho, zda respondent šelmu pozoroval či ne se v některých případech lišily také uváděné zdroje informací o šelmách a jeho postoj k pytláctví i k šíření šelem na další území (příloha S2 v el. formě).

8.19. Pozorování pobytových znaků velkých šelem

Respondenti byli tázáni, zda někdy viděli pobytové znaky (stopy, drápance, trus aj.) velkých šelem v přírodě v ČR. U této podotázky opět častěji kladně odpovídali místní obyvatelé. Pobytové znaky rysa vidělo dle svých slov 18 % místních a jen 8 % návštěvníků, vlčí stopy nebo jiná znamení jeho přítomnosti někdy spatřilo 12 % místních a 5 % návštěvníků. Téměř třetina místních (32 %) pak tvrdila, že se setkala s pobytovými znaky medvěda; ve skupině návštěvníků takový nález zaznamenalo necelých 10 %. Respondenti z této skupiny opět zmiňovali spíše svá pozorování ze zahraničí (tab. 8.19.).

Odpovědi byly významně odlišné u respondentů podle cílové skupiny (místní častěji viděli pobytové znaky), lišily se také mezi muži a ženami a dále v závislosti na vzdělání, počtu obyvatel a na tom, zda dotázaný znal myslivce a chovatele hospodářských zvířat (příloha T).

Tab. 8.19. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda někdy dotázaný viděl pobytové znaky rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.

Odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Ano	18,4	8,3	12,0	5,1	32,3	9,6
Ne	81,6	91,7	88,0	94,9	67,7	90,4
V zahraničí	0,6	0,0	1,3	1,3	1,9	10,9

8.20. Zájem o pozorování rysa, vlka a medvěda

Otázkou bylo zjišťováno, zda by dotázaní měli zájem v české přírodě pozorovat (nikoli potkat!) velké šelmy. Rysa by rádo spatřilo 65 % místních a přes 80 % návštěvníků, vlka by v přírodě chtěla zahlédnout více jak polovina místních a 78 % návštěvníků. Také o pozorování medvěda by měla zájem více jak polovina místních a tři čtvrtiny návštěvníků (tab. 8.20.). Více jak 50 respondentů, kteří vybrali odpověď, že by měli zájem šelmy pozorovat, k tomu dodalo: „z bezpečné vzdálenosti“, „z dálky“, „z bezpečí“, „tak, aby to nebylo nebezpečné“. Zájem o pozorování šelem v přírodě se signifikantně odlišoval mezi místními a návštěvníky (častější zájem měli návštěvníci), prokázal se také vliv vzdělání, věku, počtu obyvatel, délky pobytu v Beskydech a skutečnosti, zda dotyčný chová hospodářská zvířata (příloha U).

Tab. 8.20. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda by dotázaný chtěl pozorovat rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.

Odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Ano	65,2	81,4	55,1	78,2	58,2	77,6
Ne	32,9	17,9	41,1	21,2	39,2	21,8
Nevím	1,9	0,6	3,8	0,6	2,5	0,6

8.21. Zájem vidět pobytové znaky velkých šelem

Podotázka se týkala zájmu dotázaných vidět v přírodě pobytové znaky (stopy, drápance aj.) velkých šelem. Možnost spatřit stopy (či jiné pobytové znaky) rysa zaujala 62 % místních a tři čtvrtiny návštěvníků, vlčí stopy by měl zájem vidět podobný počet místních i návštěvníků. Zájem měli místní obyvatelé i o pobytové znaky medvěda (63 %), které by zajímaly také 76 % respondentů z řad návštěvníků (tab. 8.21.). Návštěvníci projevili významně častější zájem vidět pobytové znaky šelem. Respondenti odpovídali na tuto otázku významně odlišně také v závislosti na věku, vzdělání, délce pobytu v Beskydech a na tom, zda dotyčný chová hospodářská zvířata (příloha V).

8.22. Reakce na nelegální lov

Otázka zněla, jak by respondenti reagovali v případě, že by se o někom z okolí dověděli, že nelegálně zastřelil rysa, vlka nebo medvěda. Ze sedmi nabízených odpovědí mohli vybrat i více možností zároveň, případně doplnit i nějakou svou jinou specifikou odpo-

Tab. 8.21. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda by dotázaný chtěl vidět pobytové znaky rysa, vlka nebo medvěda v české přírodě.

Odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Ano	62,0	77,2	60,1	77,2	63,3	76,6
Ne	36,1	20,9	37,3	20,3	34,8	20,9
Nevím	1,9	0,6	2,5	1,3	1,9	1,3

věd'. Výsledky jsou zpracovány jednak jako kumulativní frekvence výběru jednotlivých možností, tzn. jaká část respondentů danou odpověď (mimo jiné) zvolila (tab. 8.22.), a také jako frekvence výběru kombinací odpovědí či jednotlivých odpovědí (příloha W1 v el. formě).

Kumulativní frekvence výběru možností se mezi jednotlivými druhy šelem nijak výrazně nelišila; většina respondentů odpovídala pro všechny tři druhy zároveň. Necelá polovina místních a o něco více než polovina návštěvníků uvedla, že by je čin pytláka mrzel. Největší část návštěvníků (65 %) by zpráva o pytlákoví naštvala, z místních obyvatel by takto reagovalo jen necelých 40 %. Téměř polovina návštěvníků řekla, že by se snažili pytlákoví vysvětlit, že udělal špatnou věc, kdežto místní obyvatelé tuto možnost zvolili jen ve třetině případů. Necelých 30 % obyvatel obcí v Beskydech by dle svých odpovědí mělo odhodlání ohlásit čin pytláctví na policii či Správu CHKO, u návštěvníků byla ochota k tomuto o něco častější (44 %). Okolo 17 % (dle druhu šelmy) respondentů vybralo odpověď „jiné“ a doplnili slovně svou specifickou reakci (v příloze W2 v el. formě). Jen několik procent návštěvníků, ale mnohem více místních obyvatel (13 %) by se k pytláctví stavělo nezáučeně a přes 10 % obyvatel Beskyd uvedlo, že by je zastřelení šelmy pytlákem potěšilo. Dotázaní však někdy výběr odpovědí doplňovali komentářem či uváděli podmínky, v jakém případě (situaci) by kterou možnost zvolili, což je významné především v případech, kdy vybrali možnosti vzájemně se vylučující či odporující si. Komentáře některých respondentů k výběru odpovědí jsou proto zpracovány v příloze W2 (v el. formě). Na základě těchto doplňujících informací k odpovědi vyšlo najevo, že pytláctví by schvalovali především z obav z ohrožení lidí, v sebeobraně člověka, kvůli škodám, které občas šelmy působí (týkalo se hlavně vlka), z nespecifikované nenávisti vůči šelmám, a také v případě „přemnožení“ šelem. Nejméně 15 % respondentů výběr možnosti „ohlásil/a bych to policii“ podmínilo tím, že pytlákem by byl někdo cizí, koho blíže neznají.

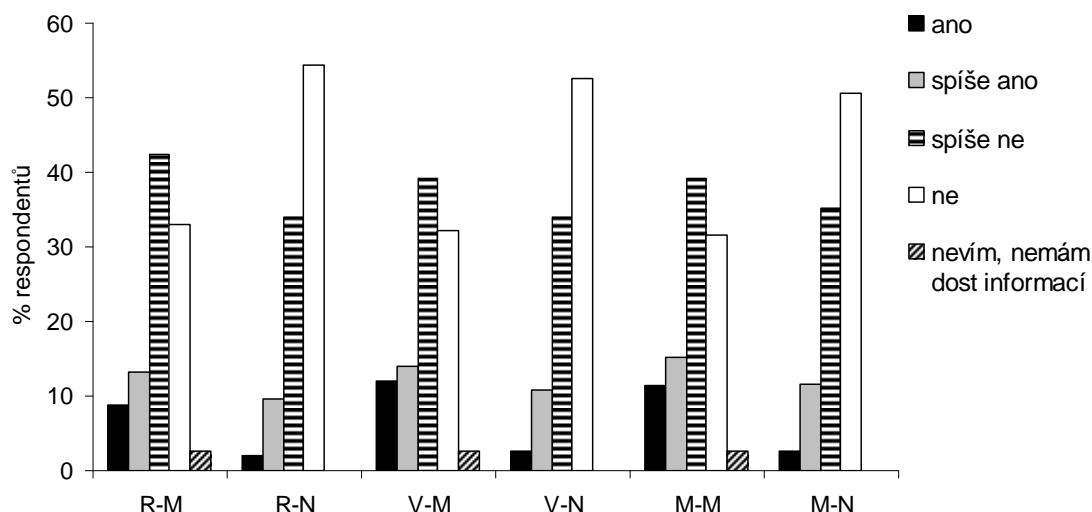
Tab. 8.22. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí na otázku „Představte si, že se dozvíte o člověku z vašeho okolí, že nelegálně zastřelil rysa, vlka nebo medvěda. Jak byste reagoval/a?“ Bylo možno vybrat i více odpovědí zároveň, proto je součet hodnot vyšší než 100.

Vybraná odpověď	Rys		Vlk		Medvěd	
	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci	Místní	Návštěvníci
Mrzelo by mne to	48,1	52,6	48,7	51,3	49,4	51,9
Naštvalo by mne to	39,2	64,7	36,7	64,7	39,9	65,4
Snažil/a bych se mu vysvětlit, že je to špatné	32,9	47,4	32,9	47,4	32,3	47,4
Ohlásil/a bych to policii nebo Správě CHKO	29,7	44,2	29,1	43,6	29,7	44,9
Jiné	19,0	16,7	17,7	17,3	17,7	16,7
Bylo by mi to jedno	13,9	3,2	13,3	2,6	12,7	2,6
Byl/a bych rád/a	10,8	1,3	13,3	1,3	11,4	1,3

Analýza vlivu stanovených proměnných na výběr odpovědí ukázala, že postoj respondentů k pytláctví velkých šelem se významně lišil mezi místními a návštěvníky (návštěvníci méně tolerantní k pytláctví), dále v závislosti na věku, pohlaví, úrovni a zaměření vzdělání, délce bydliště v Beskydech, místu bydliště a počtu obyvatel trvalého bydliště. Vliv měl také vztah dotázaného k chovu hospodářských zvířat, kontakty s myslivci a vztah k nim a také skutečnost, zda jemu či jeho rodině někdy velké šelmy způsobily škodu na hospodářských zvířatech (příloha W3).

8.23. Tolerance rozšiřování oblastí výskytu velkých šelem

Na otázku, zda by dotázanému vadilo další samovolné šíření velkých šelem v ČR, mohli respondenti vybrat jednu z pěti nabízených možností (odstupňovaná škála od „ano“ po „ne“). Šíření rysů by spíše nevadilo 42 % místních, třetině obyvatel Beskyd by nevadilo určitě. Více jak polovině návštěvníků by rysové rozšíření v dalších oblastech nevadilo vůbec, třetině by spíše nevadilo. Proti šíření rysů se postavilo dohromady („ano“ a „spíše ano“) 22 % místních a 11 % návštěvníků. Vlci na dalším území by spíše nevadili 39 % místních a třetině návštěvníků, určitě tolerovat tyto šelmy na dalším území by byla ochotna více jak polovina návštěvníků, ale jen 32 % místních respondentů. Proti vlkům v dalších oblastech se vyslovilo dohromady 26 % místních a 13 % návštěvníků. S rozšířením medvědů by nemělo problém 31 % místních a polovina návštěvníků a spíše by to nevadilo 39 %, resp. 35 % respondentů. U 26 % místních obyvatel a 14 %

Obr. 8.23. Procentuální podíly odpovědí na otázku, zda by respondentům vadilo další samovolné šíření velkých šelem v ČR.

návštěvníků se případné rozšiřování oblastí výskytu medvěda u nás shledalo s odporem (obr. 8.23.).

Respondenti, kteří vybrali jednu z kladných odpovědí (ano či spíše ano), byli dále požádáni, aby uvedli nejdůležitější důvody, proč by jim šíření šelem vadilo. Volné odpovědi byly dodatečně rozděleny do 4 kategorií. Nejčastěji se objevovaly obavy z ohrožení lidí, o něco méně také možné útoky šelem na hospodářská zvířata (tab. 8.23.). Téměř třetina respondentů, kteří vybrali možnost „spíše ne“ a „ne“, doplnila k této odpovědi určitou podmínku, za které tento jejich výběr platí. Nejčastěji byla zmiňována podmínka „únosného množství“ šelem (11 % respondentů se zápornou odpovědí) a také neexistence rizika pro člověka a hospodářská zvířata (10 %). Tyto a další odpovědi k této otázce jsou v původním znění uvedeny v příloze X1, protože dobře ilustrují postoj veřejnosti k této problematice.

Tab. 8.23. Nejdůležitější důvody, proč by respondentům vadilo další samovolné šíření velkých šelem; procentuální podíly jednotlivých odůvodnění jsou vyjádřeny vzhledem k počtu respondentů, kteří pro danou šelmu vybrali jednu z kladných odpovědí; mohli uvést i více důvodů, proto součet procent je vyšší než 100.

Důvod	Rys	Vlk	Medvěd
Šelmy by ohrožovaly lidi	73,6	72,6	79,7
Šelmy by ohrožovaly dobytek	26,4	33,9	28,1
Už tu pro ně není dobré prostředí	15,1	14,5	12,5
Jiné důvody	9,4	8,1	6,3

Analýzou závislosti vybraných odpovědí na zvolených proměnných bylo prokázáno, že návštěvníci byli významně tolerantnější k šíření šelem než místní obyvatelé. Vliv na odpovědi mělo také pohlaví, příslušnost k cílové skupině, věk, vzdělání, počet obyvatel trvalé bydliště respondenta, délka bydliště v Beskydech a místo bydliště (místní). Odpovědi se lišily také v závislosti na tom, zda zná myslivce a chovatele hospodářských zvířat (příloha X2).

8.24. Způsoby ochrany hospodářských zvířat před útoky šelem

Respondenti byli požádáni, aby uvedli tři způsoby, jak lze účinně ochránit hospodářská zvířata před šelmami. Pouze 44 % místních a 52 % návštěvníků dokázalo libovolné tři způsoby (ať už běžně používané či spíše zkušebně testované) vyjmenovat. Třetina návštěvníků a 31 % místních obyvatel uvedlo jen dva způsoby ochrany dobytka a pouze jednu možnost si vybavilo 18 % místních a 12 % návštěvníků. Ostatní nebyli schopni uvést ani jeden způsob, případně zastávali názor, že žádný účinný způsob neexistuje (6 % místních a 2,6 % návštěvníků). Ve skupině samotných chovatelů hospodářských zvířat (z Beskyd) jen 45 % dokázalo vyjmenovat tři způsoby, ostatní pak dva nebo jen jeden (tab. 8.24.1.).

Nejčastěji zmiňovaným opatřením bylo využití hlídacích psů a také ohrazení či oplocení (obecně formulované, bez upřesnění). Více jak třetina respondentů vzpomněla noční ustájení zvířat v chlévech a také použití elektrických ohradníků. Odstřel šelem či jejich regulaci jako možný způsob ochrany dobytka zmínila jen necelá 4 % dotázaných (tab. 8.24.2.). Někteří respondenti (především místní) o účinnosti určitých opatření pochybovali, případně považovali jejich využití za nereálné (*„elektrický ohradník je neodradí; nákladná opatření jsou nesmyslná ekonomicky; pes by asi neměl šanci“*, další komentáře k tomuto v příloze Y1 v el. formě).

Tab. 8.24.1. Proporce respondentů podle toho, kolik dokázali vyjmenovat způsobů ochrany hospodářských zvířat před šelmami; údaje jsou vztaženy k celkovému počtu dotázaných v dané skupině (tj. N = 158, 156 a 64).

Kolik způsobů uvedli	Místní	Návštěvníci	Chovatelé
Žádný	6,3	2,6	4,7
Jeden	18,4	12,2	21,9
Dva	31,6	33,3	28,1
Tři	43,7	51,9	45,3

Tab. 8.24.2. Respondenty uváděné způsoby, kterými lze účinně ochránit hospodářská zvířata před šelmami a procentuální podíly těchto odpovědí u jednotlivých skupin vzhledem k celkovému počtu dotázaných v dané skupině (tj. N=158, 156 a 64). Součet hodnot je vyšší než 100, protože měli vyjmenovat tři způsoby.

Způsob ochrany dobytka	Místní	Návštěvníci	Chovatelé
Pomocí psa/psů	46,8	62,2	40,6
Ohrada, oplocení, ohrazení	41,1	44,2	42,2
Zavírání na noc do chléva	39,2	33,3	37,5
Elektrický ohradník	38,0	38,5	46,9
Hlídkání člověkem, pastevcem, kontrola stáda	16,5	16,0	14,1
Vysoké, pevné, bytelné ohrady	7,0	5,8	7,8
Zvířata nepouštět ven, mít je stále zavřené	7,0	1,3	10,9
Odpuzování, plašení zvukem, pachem, světlem	5,7	14,7	4,7
Nelze ochránit; neřekli nic, co by bylo podle nich účinné	6,3	2,6	4,7
Jiné způsoby	4,4	7,7	1,6
Mít zvířata blízko domu; nedávat daleko k lesu	4,4	3,8	4,7
Střelba, odstřel, regulace šelem	3,8	3,8	1,6
Přikrmování, předkládání potravy šelmám	0,0	3,2	1,6

Reálné využívání způsobů ochrany dobytka aktivními chovateli sice nebylo v prezentovaném výzkumu systematicky zjišťováno, avšak z jejich odpovědí a rozhovorů vyplynulo, že i přes znalost několika účinných možností nejsou tyto příliš využívány. Většinou s odkazem na to, že by to pro chovatele znamenalo větší náklady finanční či časové („ustájení zvířat by proti šelmám zabralo, ale to je práce navíc“), případně byl jejich dosti „vlažný“ postoj k zabezpečení dobytka odůvodňován tím, že pravděpodobnost napadení je malá a nevyplatilo by se jim nějaká opatření realizovat.

Analýza prokázala, že počet vyjmenovaných metod se významně liší v závislosti na počtu obyvatel bydliště respondenta ($\chi^2 = 9,39$; $P = 0,002$). Lidé z větších obcí či měst (s více obyvateli) dokázali častěji vyjmenovat tři způsoby, obyvatelé z menších obcí častěji uvedli jen dva nebo jeden. Odpovědi aktivních chovatelů hospodářských zvířat se významně nelišily od odpovědí ostatních respondentů ($\chi^2 = 3,11$; $P = 0,37$). Stejně tak v zastoupení odpovědí místních a návštěvníků není významný rozdíl ($\chi^2 = 5,74$; $P = 0,128$). Ani vliv ostatních proměnných nebyl prokázán. Počet způsobů ochrany dobytka před šelmami, které respondenti vyjmenovali, měl významnou souvislost s jejich názorem na šelmy v přírodě, názorem na to, zda šelmy patří do přírody Beskyd, s reakcí na pytláctví a postojem k šíření šelem (příloha Y2 v el. formě).

8.25. Povědomí o vyplácení náhrad škod a postupu při zjištění škody

Bylo zjišťováno, zda lidé vědí o možnosti požádat stát o náhradu škody, kterou způsobí vlk, rys nebo medvěd (a další chránění živočichové). Větší část místních (69,6 %) i návštěvníků (59,6 %) odpovědělo kladně, ostatní řekli, že o této možnosti nevědí.

Rozdíl v zastoupení odpovědí mezi místními a návštěvníky nebyl statisticky významný ($\chi^2 = 3,44$; $P = 0,063$). Na výběr odpovědi v této otázce měl ale významný vliv věk respondenta, jak dlouho bydlí v Beskydech, kontakty s myslivci a skutečnost, zda kdysi choval dobytek či ne (příloha Z1). Odpověď respondenta na tuto otázku měla významnou souvislost s jeho názorem na nutnost regulace šelem lovem a na množství škod na dobytku, způsobované šelmami (příloha Z2 v el. formě).

Respondenti, kteří odpověděli kladně, měli dále zodpovědět na podotázku, jak by postupovali v případě zjištění vzniklé škody, o které by se domnívali, že ji způsobila některá z velkých šelem. Žádné možnosti na výběr nebyly nabídnuty, respondenti volně odpovídali většinou ve smyslu, kam (na koho) by se obrátili pro radu, co v takovém případě dělat. Někteří zmínili i několik možností zároveň. Nejčastější odpověď místních (26 %) i návštěvníků (34 %) byla, že vůbec nevědí, co by v takové situaci měli dělat, několik z nich jen dodalo, že by si to našli na internetu. Z ostatních obyvatel Beskyd by se 22 % obrátilo na Správu CHKO a 21 % na obecní úřad, často by šli pro radu také za myslivcem či policií. Návštěvníci by v takovém případě nejčastěji kontaktovali policii (27 %) a také obecní úřad (25 %) (tab. 8.25.). Jen minimum dotázaných (méně než 1 %)

Tab. 8.25. Na koho by se respondenti obrátili v případě škody na hospodářských zvířatech. Procentuální podíly jednotlivých odpovědí se vztahují jen k tomu počtu respondentů, kteří uvedli, že o náhradě škody vědí (tzn. místní – 110, návštěvníci – 93); někteří odpověděli i více možností zároveň – celkový součet je proto větší než 100 %.

Odpověď	Místní	Návštěvníci
Správa CHKO	21,8	8,6
Obec, obecní úřad	20,9	25,8
Myslivci	19,1	4,3
Policie	18,2	26,9
Lesní správa, lesák, hajný	10,9	8,6
"Ochranáři" (blíže nespecifikovaní)	6,4	3,2
Veterinář	6,4	4,3
Jiné (Krajský úřad,...)	2,7	4,3
Pojišťovna	0,0	6,5
Neví vůbec co dělat	26,4	34,4

uvedlo alespoň v náznaku nějaký konkrétnější postup (dokumentace, určení původce škody odborníkem) a pouze jeden člověk zmínil i zaslání žádosti o náhradu škody na úřad.

8.26. Názor na řešení problému škod způsobovaných šelmami na hospodářských zvířatech formou vyplácení náhrad

Otázkou bylo zjišťováno, zda si respondenti myslí, že náhrada škod způsobených šelmami na domácích zvířatech a majetku může z velké části vyřešit problém soužití chovatelů zvířat a šelem. Nabídnuty byly čtyři možnosti odpovědí. O úplném řešení problému náhradami je přesvědčeno jen 5,1 % místních obyvatel a 7,7 % návštěvníků. Největší počet místních (72,2 %) i návštěvníků (70,5 %) považuje toto řešení za částečné a 20,3 % obyvatel Beskyd, resp. 16,0 % návštěvníků se domnívá, že se tím situace neřeší vůbec. Odpověď „nevím“ zvolilo 2,5 % místních a 5,8 % návštěvníků. Zvlášť byly vyhodnoceny odpovědi respondentů, kteří případ škody způsobené šelmami znali buď ze zkušenosti své, svojí rodiny či od známých (dohromady jich bylo 16). Nejčastějším názorem u nich bylo, že jde o řešení částečné (75 %) a stejně byly zastoupeny odpovědi „zcela“ a „vůbec“ (12,5 %).

Odpovědi se významně lišily pouze v závislosti na místu bydliště (místního) respondenta ($\chi^2 = 14,00$; $P = 0,029$), přičemž u lidí bydlících na okraji obce byl názor, že náhrada škod neřeší problém vůbec, významně častější než u respondentů ze samot a z center obcí. Vliv žádné jiné ze zvolených proměnných na odpovědi nebyl prokázán. Odpovědi místních a návštěvníků nebyly signifikantně odlišné ($\chi^2 = 3,69$; $P = 0,295$). Dle výsledků analýz názor respondenta na náhrady škod významně souvisel s jeho postojem k šelmám v Beskydech, názorem na šelmy v přírodě, názorem na nutnost regulace šelem lovem a na množství škod na dobytku, způsobované šelmami (příloha AA1 v el. formě).

Zaznamenány byly také komentáře některých respondentů k této otázce, které dobře dokumentují jejich náhled na tuto problematiku a mohou být cenným zdrojem podnětů pro směřování dalšího postupu v řešení problematiky náhrad škod způsobených velkými šelmami (příloha AA2 v el. formě). Názor, že náhrada řeší problém jen částečně, respondenti nejčastěji doplňovali komentáři, že náhrada je finančně neadekvátní, že chovatelé mají ke zvířatům citový vztah, a že nelze vykompenzovat práci chovatele se zvířaty, která útokem šelem přišla „nazmar“ („*chovatel má radši ovci než peníze; peníze nenahradí práci, to, jak se tomu lidé věnují*“), a také, že náhrada

neřeší situaci jako takovou („*spíš je potřeba prevence*“). Kritizovali též, že vyřizování náhrady je pro chovatele komplikace navíc, což přispívá k „naštvanosti“ chovatele. Často zmiňovali to, že vnímání kompenzací škod hodně závisí na konkrétním člověku, jak se k náhradě postaví. Respondenti, podle kterých náhrada problém neřeší vůbec, nejčastěji zmiňovali, že jednorázová náhrada není řešením, protože nepomůže zajistit, aby se útoky neopakovaly (aby si chovatelé lépe zabezpečili). Jako nedostatek viděli opět skutečnost, že nelze ohodnotit čas a práci chovatele se zvířaty a jeho vztah k nim, stejně jako problém vyčíslení skutečné hodnoty zvířat, dalších vzniklých nákladů (kafilérie) a nutnost vyřizování na úřadech.

Z devíti respondentů, kteří uvedli, že jim nebo jeho rodině velké šelmy někdy způsobily škodu na hospodářských zvířatech: tři řekli, že o náhradu nežádali, protože tenkrát ještě tato možnost nebyla, v jednom případě nežádali, ale respondent nevěděl proč, tři dotázaní nevěděli vůbec, zda jejich poškozený příbuzný o náhradu žádal nebo ne a ve dvou případech respondenti žádost o náhradu podali a kompenzaci dostali. Z toho v jednom případě se jednalo o opakovaný útok (dvakrát usmrcena březí ovce vlkem), kdy respondentka uvedla, že „*sice jsme něco dostali, ale nebylo to za tu práci s těmi zvířaty*“. Odpověděla proto, že náhrady řeší problém jen částečně. Druhý poškozený chovatel, který náhradu dostal, vybral, že náhrada řeší problém zcela, ale dodal, že je to „*těžko posoudit; domácí zvířata musí být oplocené...*“.

8.27. Názor chovatelů na vhodné řešení problému občasných škod na hospodářských zvířatech

Tato doplňující otázka byla směřována pouze na místní chovatele (větších) hospodářských zvířat. Z pěti nabízených možností měli vybrat, jak by podle nich měl být řešen problém škod způsobovaných šelmami na domácích zvířatech a majetku, přičemž mohli vybrat i více možností zároveň. Výsledky jsou zpracovány jednak jako kumulativní frekvence výběru jednotlivých možností, tzn. jaká část chovatelů danou odpověď (mimo jiné) zvolila (tab. 8.27.1.), a také jako proporce zvolených kombinací odpovědí či jednotlivých odpovědí (tab. 8.27.2.).

Nejvíce chovatelů se přiklání k možnosti, že škody by měli dostat uhrazeny jen ti chovatelé, kteří měli svá zvířata zabezpečena (64 %). O něco méně chovatelů by uvítalo také poskytování dotací na zabezpečení dobytka (62 %). Pro regulaci šelem v případě

Tab. 8.27.1. Procentuální podíl a počet chovatelů, kteří vybrali danou odpověď na otázku, jak by měl být dle jejich názoru řešen problém škod způsobovaných šelmami na dobytku. Bylo možno zvolit více odpovědí současně, proto celkový součet je vyšší než 100 %. Chovatelů z Beskyd (místní i návštěvníci) bylo 64 – k tomuto počtu jsou hodnoty vztaženy.

Formulace odpovědi	Kód*	Podíl chovatelů	Počet chovatelů
Škody by měly být hrazeny jen těm chovatelům, kteří měli svá zvířata proti šelmám nějak zabezpečena.	c	64,1	39
V oblastech výskytu velkých šelem by měly být poskytovány chovatelům dotace na zabezpečení domácích zvířat.	b	62,5	37
Velké šelmy, pokud dělají škody na domácích zvířatech a majetku, by měly být v těchto oblastech regulovány lovem.	d	54,7	34
Všem chovatelům by měly být státem hrazeny všechny škody způsobené velkými šelmami.	a	25,0	23
Šelmy by měly být odstraněny z oblastí, kde zabíjejí domácí zvířata a dělají škody na majetku.	e	7,8	5

Pozn.: * kódování použité v související tabulce 8.27.2.

vzniku škod se vyslovila více jak polovina dotázaných chovatelů a téměř 8 % jich požadovalo úplné odstranění šelem z oblastí, kde napadají domácí zvířata. Výběr odpovědí se významně lišil dle místa bydliště a věku (příloha BB1). Prokázána byla souvislost vybraných možností řešení škod na dobytku s postojem respondenta k šelmám v Beskydech, jeho názorem na potřebu regulace šelem proti přemnožení, na množství způsobovaných škod na dobytku a jeho obavou z útoku šelem na jeho hospodářská zvířata (příloha BB2 v el. formě). Zaznamenány byly také komentáře některých chovatelů k vybraným možnostem řešení škod (uvedeny v příloze BB3 v el. formě), protože většinou dobře dokresluje názor chovatelů na tuto problematiku.

8.28. Ochota pomoci s ochranou velkých šelem

Všichni respondenti byli na konci dotázáni, zda by byli ochotni pomoci s ochranou velkých šelem. Nabídnuto bylo šest možností, z toho jedna polootevřená (pro doplnění). Nejvíce místních (34 %) by bylo ochotno dobrovolně spolupracovat a stejný počet by jich nechtělo pomoci, protože nemají čas a možnosti. Finanční příspěvek by bylo ochotno na ochranu šelem poskytnout jen 5 % místních a proti ochraně šelem u nás se jich vyslovila 4 %. Nejčastější odpověď návštěvníků byla, že nemají na ochranu šelem čas a možnosti (34 %), ale mnoho dalších by bylo ochotno na ochraně šelem dobrovolně spolupracovat (28 %) a také pomoci finančním příspěvkem (22 %) (tab. 8.28.). Jako jiný způsob pomoci s ochranou šelem uváděli místní i návštěvníci podávání zpráv

Tab. 8.27.2. Procentuální podíl a počet chovatelů, kteří zvolili danou kombinaci odpovědí či jednotlivou odpověď na otázku, jak by měl být dle jejich názoru řešen problém škod způsobovaných šelmami na dobytku. Chovatelů z Beskyd (místní i návštěvníci) bylo 64 – k tomuto počtu jsou vztaženy hodnoty v tabulce.

Vybrané odpovědi *	Podíl chovatelů	Počet chovatelů
bcd	23,4	15
bc	17,2	11
abd	12,5	8
cd	12,5	8
c	10,9	7
e	7,8	5
ab	7,8	5
ad	4,7	3
b	1,6	1
d	1,6	1

*kódy vysvětleny v tabulce 8.27.1.

o výskytu a pozorování pobytových znaků, také osvětu dalších lidí, šíření informací o šelmách či výpomoc při jednorázové příležitostné akci.

Rozdíl mezi výběrem odpovědí místních a návštěvníků byl statisticky významný, přičemž místní projevili častější lhostejný vztah („je mi to jedno“) a méně častou ochotu přispět finančně, ale zároveň o něco větší ochotu k dobrovolné spolupráci. Prokázán byl také vliv dalších stanovených proměnných – věku, vzdělání, počtu obyvatel trvalého bydliště, délce pobytu v Beskydech, vztahu k chovu dobytka a k myslivcům – na respondentovu odpověď (příloha CC).

8.29. Komentáře k výskytu šelem v Beskydech

Jako poslední bod dotazování měli respondenti možnost volného vyjádření a komentářů k výskytu šelem v Beskydech, popř. v ČR. Tato vlastní vyjádření, stejně jako spontánní reakce dotázaných na otázky v dotazníku, které jsem si v průběhu dotazování rovněž poznamenávala, nejlépe dokreslují, jak lidé velké šelmy vnímají a jak a proč se k jejich výskytu staví. Proto jsem tyto komentáře jako vhodný podklad pro další osvětovou práci s veřejností uvedla v příloze DD této práce.

Zaznamenaná volná vyjádření místních obyvatel jednak potvrzovala jejich negativní postoj k šelmám kvůli obavám z nich a kvůli škodám způsobovaným na dobytku či zvěři, ale často vypovídala také o tom, že jejich současný neutrální až pozitivní postoj by se změnil v případě vzniku určitých konfrontací. Těmi mysleli právě

Tab. 8.28. Procentuální podíl jednotlivých odpovědí na otázku, zda by byli respondenti ochotni pomoci s ochranou velkých šelem.

Vybraná odpověď	Místní	Návštěvníci
Ano, dobrovolnou spoluprací	34,2	27,6
Ano, finančním příspěvkem	5,1	21,8
Ano, jinak (doplnit jak)	6,3	10,3
Ne, nemám čas a možnosti	34,2	34,6
Ne, je mi to jedno	15,8	5,8
Ne, jsem proti ochraně šelem v ČR	4,4	0,0

možné útoky na dobytek či ohrožování lidí, ale také pouhé setkání s šelmami, zvýšení jejich počtů („přemnožení“) a jejich přibližování k lidskému osídlení. Objevila se u nich ale také i pozitivní a uvědomělá vyjádření k výskytu velkých šelem. V komentářích návštěvníků pozitivní poznámky převažovaly, ale často také projevili názor, že jim šelmy nevadí, pokud je neohrožují či pokud se s nimi nesetkají, nebo se vyjádřili přímo negativně kvůli strachu ze setkání s nimi.

9. Diskuse

Výsledky průzkumu ukázaly, že lidé mají celkově pozitivní nebo neutrální postoj k šelmám s menšími či většími rozdíly mezi druhy šelem a v závislosti problému, kterého se otázka týkala. Potvrdil se předpoklad odlišného vnímání velkých šelem místními obyvateli a návštěvníky a byl prokázán také vliv sociodemografických faktorů (věk, vzdělání, počet obyvatel bydliště, kontakty s chovateli dobytka a s myslivci aj.) jako proměnných ovlivňujících postoj respondenta. V textu dále jsou uvedena srovnání výsledků s některými zahraničními pracemi, avšak je potřeba mít na paměti, že tyto průzkumy byly často velmi rozdílné s ohledem na přesné znění otázek, jejich uspořádání, počet, formu dotazování a specifické cílové skupiny respondentů. Všechny tyto rozdíly mohou mít vliv na výsledky výzkumu (Kaczensky 2003), a proto jsou tato porovnání spíše orientační. Jak připomínají Williams et al. (2002), spíše než zobecněné souhrnné výsledky mnoha analýz by se měly co nejvíce brát v úvahu studie, které souvisejí s daným regionem nebo cílovými skupinami.

9.1. Postoj k výskytu rysa, vlka a medvěda v regionu Beskyd

Nejčastějším postojem respondentů k výskytu rysa, vlka a medvěda bylo, že jim nevadí nebo z něj přímo mají radost. Lze tedy říci, že větší část veřejnosti má v současnosti k velkým šelmám v tomto území neutrální nebo pozitivní postoj. K podobnému výsledku průzkumu veřejného mínění došli také Wechselberger et al. (2005) na Slovensku. Kladný postoj ke všem třem druhům (především rysům a medvědům) tam však byl zjištěn mnohem častěji než u nás, i když je potřeba zohlednit, že obyvatelé tam byli dotazováni obecně na jejich pocity k šelmám a nikoli přímo na postoj k jejich výskytu v dané oblasti (Wechselberger et al. 2005). Zjištěný neutrální či pozitivní postoj respondentů k šelmám v Beskydech také nelze chápat jako zcela bezproblémový. Z průvodních komentářů respondentů k výběru některé z těchto odpovědí lze totiž jasně vysledovat časté obavy z možného setkání nebo dokonce napadení člověka či z útoků na dobytek, které by jejich postoje posunuly k negativnějším.

Na rozdíl od výsledků norských průzkumů postojů lidí k šelmám (Kleiven et al. 2004, Røskaft et al. 2007), ve kterých bylo zjištěno, že vlk a medvěd byli méně tolerováni než rys, u nás respondenti (v obou cílových skupinách) projevíli víceméně podobné postoje ke všem třem druhům, jen s mírně pozitivnějším vztahem k rysům. U chovatelů ovcí však i ve zmiňovaném Norsku byla zjištěna nevole také k přítomnosti rysů, kteří si ho spojovali s hrozbou pro zemědělství (Kvaalen 1998). Potvrdil se trend

zjištěný Wechselbergerovou et al. (2005), že respondenti pocházející z obcí s více obyvateli byli více pozitivnější než lidé z menších obcí. Z hlediska ochrany velkých šelem je významné, že reakce na potenciální čin pytláctví by u respondentů s negativním postojem k šelmám častěji směřovala k jeho přehlížení či přímo podpoře.

Kleiven et al. (2004), kteří studovali faktory ovlivňující akceptabilitu obyvatel k chování velkých šelem, dospěli k závěru, že starší lidé, ženy, obyvatelé venkova a lidé, kteří očekávali od přítomnosti šelem ekonomické ztráty, projevují nižší toleranci šelem. Negativnější postoje k šelmám zjistili u žen a starších respondentů také Wechselbergerová et al. (2005). K velmi podobným výsledkům jsem dospěla i u české veřejnosti, s tím rozdílem, že negativnější postoj žen byl potvrzen pouze ve vztahu k rysovi. Ačkoli s rostoucím věkem přibývalo negativních postojů, nemusí to dle Williamse et al. (2002) znamenat, že stárnutí populace povede ke zhoršování postojů k šelmám, neboť předpokládá, že negativní postoje spojené s věkem jsou pravděpodobně důsledkem kohortového efektu, kdy tyto lidé formovali své názory v době, kdy o vlkách panovalo nejhorší mínění.

Potvrdil se předpoklad, že lidé žijící v území znovuosídleném vlky (místní) mají více negativní postoje než ostatní veřejnost a zároveň že s vyšší úrovní vzdělání jsou postoje pozitivnější. Totožné závěry byly učiněny i v dalších zemích (Williams 2002; Ericsson a Heberlein 2003; Wechselberger et al. 2005; Røskaft et al. 2007). Avšak v jiných pracích vzdělání predikovalo pouze strach z vlků, ale ne obecný postoj k nim a proto význam objektivních informací pro toleranci vlků lidmi je hodnocen jen jako částečný (Majić 2007). Také Szinovatz a Gossow (2001) nenalezli žádný vztah mezi vzděláním respondenta a jeho postojem k medvědům; Kleiven et al. (2004) sice zjistili jistý trend růstu tolerance s vyšším vzděláním, avšak tento nebyl statisticky významný. Návštěvníci Beskyd tedy sice měli k výskytu vlků, ale i rysů a medvědů pozitivnější postoje než místní obyvatelé, ale jak upozorňují Karlson a Sjöström (2007), podpora pro ochranu šelem bývá u lidí bydlících mimo oblast jejich výskytu nadhodnocována.

Jak ukazují výsledky jiných průzkumů, zkušenost s útoky na dobytek vede k více negativním postojům k vlkům (Ericsson a Heberlein 2003; Andersone a Ozoliņš 2004; Ueberschär 2000; Wechselberger et al. 2005). Vzhledem k nízkému počtu respondentů, kterým šelmy způsobily škody na hospodářských zvířatech, se v prezentovaném výzkumu tato skutečnost neprokázala. Avšak zaznamenané významně častější negativní postoje aktivních chovatelů ke všem třem druhům ukazují, že již samotné riziko možných škod postoj lidí k šelmám ovlivňuje. Pastevci (farmáři, chovatelé) byli jako

nejvíce negativně naladěná skupina identifikování i v jiných zemích (např.; Korenjak 1995; Podlogar 1997; Prosen 2001; Wechselberger et al. 2005; Majić 2007).

Zajímavý je jistý posun v názorech respondentů během vyplňování dotazníku. Nejméně 12 dotázaných, kteří u otázky na postoj k výskytu šelem vybrali, že jim rys, vlk a medvěd vadí, se však na konci dotazníku ve volném komentáři vyjádřili již o mnoho pozitivněji a někteří pak přímo řekli, že jim šelmy vlastně nevadí. Vysvětlují si to tím, že během dotazníku měli respondenti čas a možnost o šelmách a svém postoji k nim trochu hlouběji přemýšlet a více si jej ujasnit. To by mohlo naznačovat, že u mnoha lidí je jejich postoj k šelmám založen spíše na jistém momentálním „povrchním“ pocitu, který může být celkem snadno ovlivněn i krátkou a v podstatě necílenou konverzací na dané téma (změnit názor mohli např. díky pokládaným otázkám, které jim mohly ukázat šelmy v „jiném světle“). V tom spatřuji dobrou příležitost pro práci na zlepšení veřejného mínění.

9.2. Názor na působení velkých šelem přírodě

Většina místních i návštěvníků se shodla na tom, že rys je v přírodě užitečný. Jako důvod jeho užitečnosti bylo mimo jiné uváděno i to, že „odstraňuje mršiny; požírá zdechliny“, ve skutečnosti však rys zdechliny konzumuje spíše výjimečně (Hell et al. 2004). Škodlivost rysa byla nejčastěji odůvodňována tím, že strhává zvěř v lese. To má zřejmě souvislost se zjištěním, že respondenti, kteří mají myslivce v rodině nebo zájem o myslivost, významně častěji považovali rysa za škodlivého. Kvůli malému počtu samotných myslivců mezi respondenty nebyl v jejich názorech žádný významný rozdíl nalezen. Téměř všichni dotázaní myslivci však označili rysa za užitečného, většinou s tím, že selektuje slabší kusy zvěře, ale zmiňovali i problém škod na zvěři. Podobně ve Finsku vnímali lovci rysa částečně jako škodnou, ale také jako důležitou součást tamní biodiverzity (Liukkonen et al. 2009). Při porovnání s názory zjištěnými v Litvě (Balčiauskas 2001) je rys u nás považován za užitečného víceméně podobným množstvím dotázaných, avšak vlka jako užitečného tam vnímaly tři čtvrtiny dotázaných obyvatel, kdežto v Beskydech to v průměru (pro místní a návštěvníky dohromady) nebyla ani polovina.

Vlk byl ze všech tří druhů šelem největším počtem místních i návštěvníků považován za škodlivého, přičemž místní a také chovatelé dobytka jej jako škodlivého a též zbytečného označovali častěji. Nejen oni však toto označení odůvodňovali napadáním hospodářských zvířat a nebezpečností pro lidi. Negativní pohled na vlka je

v Evropě široce rozšířený, i když existují určité rozdíly v závislosti na lokálních kulturních podmínkách a tradicích (Boitani 2000). Prezentované výsledky ukazují, že u nás je vlk v tomto směru vnímán jako nejvíce problémový a kontroverzní druh. Vzhledem k respondenty uváděným odůvodněním je zřejmé, že je to dáno především množstvím útoků na dobytek, jichž vlci v Beskydech způsobují nejvíce ze všech tří druhů (viz tab. 6.1. a 6.2.). To naznačuje, že zlepšení veřejného mínění o vlcích (i dalších šelmách) je nemyslitelné bez provedení účinných preventivních opatření proti útokům na domácí zvířata a bez rozsáhlé osvěty obyvatel v tomto směru.

K vytvoření názoru na medvěda největšímu počtu místních (37 %) chyběl dostatek informací a nedokázali se tak rozhodnout mezi třemi nabízenými možnostmi. Lov slabé či nemocné zvěře uvedlo jako důvod užitečnosti medvěda jen necelých 7 % respondentů, což by mohlo ukazovat na již celkem dobře rozšířené povědomí o tom, že medvědi jsou v našich podmínkách převážně býložravci, kteří nejsou příliš dobrými lovci dospělé zvěře (Swenson et al. 2000). Avšak „požírání zdechlin“ či „likvidaci mršin“ naopak uvedlo velmi málo dotázaných (3,2 %) vzhledem k tomu, že medvědi s oblibou díky vynikajícímu čichu zdechliny pravidelně vyhledávají. Tato jejich sanitární úloha při odstraňování uhynulých živočichů (Anděl et al. 2010) by se tedy dala považovat za „užitečné působení“ v přírodě. Tento poznatek o jisté mezeře ve vědomostech veřejnosti by bylo vhodné využít ve prospěch zvýšení pozitivního vnímání medvědů lidmi jejich informováním o této roli medvěda v přírodě. Medvěda za škodlivého považuje celkem 17 % místních. Důvodem jsou pro ně hlavně škody na dobytku a včelínech (ale také nebezpečnost pro člověka), což koresponduje se zjištěným výsledkem, že aktivní chovatelé dobytka významně častěji než ostatní respondenti považují medvědy za škodlivé a zbytečné. Domněnka o škodlivosti medvědů byla identifikována jako nejdůležitější faktor ovlivňující celkový postoj obyvatel Slovinska k nim (Kaczenská et al. 2004). Také u nás se prokázalo, že medvěd v Beskydech častěji vadil těm respondentům, kteří jej považovali v přírodě za zbytečného nebo škodlivého.

Mimo jiné se u této otázky (ale i dalších) ukázalo, že názor veřejnosti na šelmy na dlouhou dobu ovlivňují (dalo by se říct zkreslují) případy útoků na dobytek, byť jsou spíše ojedinělé. Při rozhovoru si např. 8 z 13 dotázaných obyvatel Starých Hamrů vzpomnělo na velké škody na ovcích způsobených vlky v 90. letech nebo též na (36 let starou) událost, kdy medvěd rozlámal včelín u hájenky na Kavalčankách. Dalším podobným případem, který zmínilo nejméně 20 obyvatel obcí v údolí vsetínské Bečvy,

byl medvěd, který na Valašsku v roce 2000 asi 2 měsíce způsoboval velké škody na ovcích, králících a úlech než byl odchycen (jednalo se pravděpodobně o jedince uniklého ze zajetí, Bartošová 2004a; Kunc 2001a). Z poznámek a komentářů respondentů se dalo vysledovat, že z těchto případů se z velké části odvozoval jejich negativní postoj ke všem šelmám, ačkoli další medvědi (či vlci) žijící v Beskydech tak rozsáhlé škody nedělali (Pavelka 2001; Bartošová nepubl.; Červený et al. nepubl.).

Návštěvníci, a také obyvatelé větších obcí či měst projeвили větší pochopení pro význam šelem v přírodě než místní a respondenti z obcí s menším počtem obyvatel. Obojí může souviset s tím, že o užitečnosti všech tří druhů šelem byli častěji přesvědčeni respondenti s vyšším vzděláním. Avšak u vlka vybralo možnost „škodlivý“ i 14 % vysokoškolsky vzdělaných lidí, kdežto u rysa a medvěda volili respondenti s nejvyšším vzděláním tuto odpověď mnohem méně (2 % a 3,5 %).

Celkově lze ze zaznamenaných odpovědí vysledovat, že přestože se otázka ptala na působení šelem v přírodě, mnoho respondentů uvažovalo pouze ve smyslu možného negativního vlivu šelmy na zájmy člověka a nikoli na jeho roli v lesním ekosystému. Opět to tedy potvrzuje potřebu zabývat se řešením problému škod na hospodářských zvířatech, neboť toto působení šelem bude pro obyvatele vždy nejvýznamnější.

Pro praktickou ochranu velkých šelem je důležitá skutečnost, že lidé s negativním názorem na šelmy v přírodě projeвили větší toleranci k případnému pytláctví, a zároveň tyto respondenti častěji podporovali regulační lov šelem. Naopak lidé přesvědčení o jejich užitečnosti nijak nedramatizovali občasné škody na dobytku a též strhávání zvěře šelmami tyto respondenti nepovažovali za „mnoho škod“. Cesta k efektivní ochraně velkých šelem tedy v první řadě vede přes zvýšení informovanosti a významnou změnu pohledu lidí na tyto druhy.

Volba možností odpovědí, které byly v dotazníku použity, se ukázala poněkud problematická, neboť šlo o rozdělení čistě z lidského hlediska. Pro některé respondenty to představovalo určitý problém, protože měli vybrat jen jednu možnost u každé šelmy, avšak v jejich názoru mohlo jít o kombinaci více možností v závislosti na úhlu pohledu (např. jedna z odpovědí: *„včelařům je škodlivý, jinak zbytečný, ale patří do přírody“*). V otázce jsem se však ptala, která z možností odpovídá názoru respondenta na danou šelmu nejlépe (nejvíce vystihuje jeho názor), takže zjištěné údaje by měly dobře odrážet převažující mínění dotázaných.

9.3. Patří rys, vlk a medvěd do zdejší (beskydské) přírody?

Místní obyvatelé významně častěji u všech druhů šelem odpovídali záporně. Obyvatelé podhorských obcí tedy mají o přítomnosti šelem v blízkosti jejich domovů významně negativnější mínění než ti, kteří tuto oblast navštěvují jen rekreačně. To souvisí pravděpodobně s tím, že lidé na vesnici v oblastech výskytu šelem s jejich přítomností každodenně žijí a protože je zde ještě časté tradiční využití krajiny pastevectvím, mohou být přítomností šelem ekonomicky znevýhodněni. Naopak lidé z měst (nebo obcí v oblasti bez šelem) nejsou s šelmami přímo konfrontováni a často mají o přírodě romantické představy nebo jsou k nim lhostejní (Breitenmoser et al. 2000). Záporně se k šelmám jako součásti beskydské přírody častěji stavěli také chovatelé hospodářských zvířat a starší respondenti. To by mohlo potvrzovat, že u části obyvatel stále přetrvává „nezvyk“ na existenci šelem u nás, kdy delší období bez jejich přítomnosti vytvořilo v těchto lidech pocit, že jde nyní o něco nežádoucího. Je zde možné vidět jistou podobnost se situací v Chorvatsku. Nejméně pozitivní názory a postoje k vlkům tam byly zjištěny v regionu, kam se vlci vrátili po více než 20 letech nepřítomnosti a navíc šlo o oblast s rozšířeným chovem ovcí. Již po čtyřech letech tam však byl opakováním průzkumu zjištěn posun postojů k více neutrálním, což je vysvětlováno mimo jiné tím, že se lidé „naučili“ s vlky žít (Majić 2007). Podobný trend lze v některých ohledech vysledovat i u nás (viz kap. 9.20.).

Názor návštěvníků lze srovnat s výsledky průzkumu názorů turistů v Beskydech před několika lety (Hošek et al. 2006), kdy s tvrzením, že velké šelmy patří do CHKO Beskydy souhlasilo (kumulativně) 87 % respondentů. Výsledek současného průzkumu byl téměř stejný – v průměru pro všechny tři druhy souhlasilo (zcela či spíše) 85 % návštěvníků.

V odůvodnění výběru záporné odpovědi se u některých respondentů objevil názor, že podmínky v Beskydech jsou pro tyto druhy (především vlka a medvěda) nevyhovující a měli by se vyskytovat spíše ve vyšších horách či „divočejších“ oblastech. To naznačuje, že část veřejnosti vnímá velké šelmy jako určité symboly divočiny a zachovalé přírody, a proto v soužití s nimi v lidmi pozměněné krajině nevidí budoucnost. Vzhledem ke zjištěné přizpůsobivosti těchto druhů (Koubek a Červený 1997; Kunc a Bartošová 2005; Anděra a Červený 2009; Reinhardt et al. 2011) a nemožnosti udržet životaschopné populace pouze v územně omezených oblastech, je pro ochranu šelem zcela zásadní, aby je veřejnost akceptovala jako normální součást moderní kulturní krajiny a ne jako jakýsi nevídaný projev přemnožení“ (Enserink

a Vogel 2006). Jak ukázaly výsledky, lidé, kteří vnímali šelmy jako přirozenou součást přírody Beskyd, byli tolerantnější i k jejich šíření na další území v ČR.

9.4. Je nutné rysy, vlky a medvědy regulovat lovem, aby se nepřemnožili?

Zatímco proti nutnosti regulovat počet rysů a medvědů se vyslovila většina místních i návštěvníků, u vlka byla více jak polovina místních a téměř třetina návštěvníků pro regulaci. Přestože je tedy počet vlků v Beskydech (i v celé ČR) v podstatě na hranici existence (2–10 jedinců) a v novodobé historii ani nikdy nebyl o mnoho vyšší (Anděra et al. 2004), značná část veřejnosti má dojem, že je potřeba tento druh lovem regulovat. V Chorvatsku sice byla také zjištěna většinová podpora pro nějaký druh regulace vlků (především pak, když nějaký vlk způsobí škody na dobytku) (Skrbinšek a Bath 2004), avšak tamější populace vlků je odhadována na 100–150 jedinců a také útoky vlků na dobytek se tam počítají ve stovkách případů za rok (Bath a Majić 2001). Kleiven et al. (2004) předpokládají, že lidé mohou trvat na udržování akceptovatelných počtů velkých šelem, ale závisí to na druhu šelmy a jejich aktuálním chování. To by mohlo výše uvedený výsledek z Beskyd vysvětlovat, protože nejčastější útoky na hospodářská zvířata jsou zde způsobeny právě vlky (Bartošová nepubl.), což může v lidech podněcovat potřebu jejich regulace. Potvrzuje to Boitani (2000), který uvádí, že škody na dobytku způsobené vlky jsou (z celoevropského hlediska) nejvážnějším problémem v managementu vlků, protože útoky na dobytek bývají hlavním důvodem pro jejich regulaci či hubení.

Se zvyšováním počtu obyvatel trvalého bydliště byl u respondentů častější záporný postoj k potřebě regulace šelem. Podobně mezi lotyšskou veřejností byla zjištěna větší podpora kontroly populace rysů a vlků u obyvatel vesnic než u lidí z měst (Andersone a Ozoliņš 2004). Pro kontrolu počtu těchto šelem se tam ve všech cílových skupinách vyslovila více jak polovina respondentů; při porovnání s výsledkem z Beskyd je však potřeba vzít v úvahu, že oba zmiňované druhy jsou v Lotyšsku lovnou zvěří (Andersone a Ozoliņš 2004). K výsledkům z Beskyd je ale nutno dodat, že skoro třetina respondentů, kteří se nyní k potřebě regulace některé z šelem stavěli záporně, by v případě, že by těchto šelem bylo „moc“ či „kdyby se přemnožili“, regulaci lovem schvalovala.

Aktivní chovatelé, a také místní obyvatelé beskydských obcí se vyslovili pro regulaci všech tří druhů častěji než ostatní. Zajímavé zjištění související s tímto

problémem uvádějí Bisi et al. (2007). Ve Finsku nejvíce požadavků na vymezení území bez výskytu vlků pocházelo z oblastí, kde vlků bylo málo nebo vůbec žádní, kdežto v oblastech se stabilním výskytem vlků byli lidé vůči vlkům tolerantnější, i když neakceptovali jejich současné počty (téměř polovina respondentů chtěla vlky regulovat). Stejně jako v Chorvatsku (Majić a Bath 2009) se i u nás podpora kontroly počtu vlků (u nás i dalších dvou druhů) zvyšovala s věkem respondenta.

Samostatný průzkum na téma podpory pro lov vlků u veřejnosti proběhl ve Švédsku, kde bylo zjišťováno, za jakých okolností by veřejnost kontrolu počtu a rozšíření vlků akceptovala. Vzhledem k rozdílně nastaveným otázkám není srovnání výsledků s tímto výzkumem příliš možné, je však zajímavé, že např. v případě, že by vlci ztratili přirozený strach z lidí a přišli do obydlených území, by s jejich lovem souhlasilo jen 65 % obyvatel tamějších oblastí s výskytem vlků a jen o málo vyšší byla podpora lovu vlků z důvodu redukce rizika útoků na dobytek. Většina tamních dotázaných nepodporovala lov vlků z důvodu obav lidí z nich, ani kvůli konkurenci o zvěř s člověkem. Avšak u lovců z oblastí výskytu vlků byla zjištěna častější podpora lovu ze všech předložených důvodů (Ericsson et al. 2004). Pro malý počet myslivců ve vzorku dotázaných v Beskydech nebylo možné ani poslední zmíněný výsledek švédského výzkumu srovnat.

Rozšířené přesvědčení místních i návštěvníků o nutnosti regulace a z průvodních komentářů vyplývající časté obavy z přemnožení šelem ukazují na málo rozšířené povědomí o určité schopnosti samoregulace predátorů teritorialitou a množstvím kořisti (Bartošová 2005, Terborgh a Estes 2010). Zároveň z toho vyplývá možnost vzniku konfliktu při stanovování „únosných počtů“ šelem v území. Přítomnost i jediné smečky vlků (případně jednoho medvěda s netypickým chováním), kteří způsobí škody na nezabezpečeném dobytku opakovaně nebo na několika místech, již může být lidmi (především místními) vnímána jako „přemnožení“ a dostatečný důvod k regulačnímu lovu. Navíc nezanedbatelný počet neutrálních („spíše“) a nerozhodných („nevím“) odpovědí místních obyvatel na tuto otázku naznačuje, že současná úroveň podpory regulace by se mohla v reakci na jedinou událost snadno změnit. Například významné zvýšení škod či médií široce publikovaný útok na dobytek (nebo dokonce napadení člověka šelmou) by mohlo posunout názory k významnější podpoře regulačního lovu (Ericsson et al. 2004). Tyto skutečnosti potvrzují potřebu cílené a intenzivní osvětové práce s veřejností v tomto směru. K tomu by bylo vhodné zjistit, co si veřejnost pod

„přemnožením“ představuje (jak by takový stav z jejich pohledu vypadal), avšak lze předpokládat, že půjde o silně subjektivní pocit proměnlivý v závislosti na okolnostech.

9.5. Způsobuje rys, vlk a medvěd mnoho škod na hospodářských zvířatech?

O tom, že šelmy způsobují na dobytku mnoho škod, byli významně častěji přesvědčeni místní obyvatelé, a také ti, kteří mají k šelmám v Beskydech negativní postoj. Podobně v Chorvatsku bylo mezi třemi porovnávanými venkovskými regiony zjištěno nejvíce negativních postojů k vlkům v Dalmácii, jejíž obyvatelé měli nejvíce zkušeností se škodami na dobytku způsobenými vlky (Skrbinšek a Bath 2004). V této souvislosti je možné uvést zajímavý výsledek ze Slovenska, kde respondenti z oblasti s výskytem medvědů (a jimi působených škod) označili škody těmito šelmami způsobené za nižší než lidé z kontrolní oblasti bez výskytu šelem. Nicméně ti, kteří již měli zkušenost se škodami způsobenými velkou šelmou, k nim byli méně pozitivní (Wechselberger et al. 2005). Chovatelů, kterým šelmy někdy způsobily škodu na dobytku, bylo ve vzorku dotázaných z Beskyd pouze několik a vliv této proměnné tak nebyl zaznamenán. V odpovědích těchto respondentů však bylo možno tyto „prožité“ útoky šelem na zvířata vysledovat jako citlivější hodnocení množství škod způsobovaných tím druhem šelmy, jejíž případ útoku znali (např. pokud útočili vlci, bylo jim obecně připsáno způsobování mnoha škod, kdežto ostatním šelmám méně, pokud útočil rys, tak odpovědi byly opačné).

Nejčastěji byl za původce škod v Beskydech považován vlk, a to místními i návštěvníky. To je ve shodě se skutečností, že nejvíce hospodářských zvířat v Beskydech je usmrcováno právě vlky (viz tab. 6.1. a 6.2.). V průměru však jde o 5–10 stržených zvířat za rok, a i kdybychom počítali s dvojnásobným množstvím, protože ne všechny případy jsou chovateli ohlášeny (Kunc a Bartošová 2005), jde o škody v podstatě zanedbatelné vzhledem k celkovému množství zvířat chovaných v oblasti Beskyd, tj. kolem 9000 ovcí (Bartošová 2008b.). Je ale potřeba vzít v úvahu, že z pohledu jednotlivých chovatelů, kteří ztráty utrpí, mohou být tyto škody velmi významné (Kunc a Bartošová 2005; Boitani 2000). Obecně jsou škody na dobytku způsobené vlky v Evropě ve skutečnosti velmi nízké (v porovnání s jinými příčinami ztrát na dobytku), ale často jsou vnímány jako nadměrně důležité. Může to být do jisté míry psychologický dopad mortality způsobené predátorem a vliv skutečnosti, že je velmi obtížné rozlišit útok vlka od toulavého psa (Boitani 2000). Názor respondentů, že

vlci způsobují mnoho škod na dobytku, byl u obyvatel z Beskyd téměř stejně častý (66 %) jako u respondentů v již zmiňovaném chorvatském průzkumu (Skrbinšek a Bath 2004), ačkoli tamější útoky vlků na ovce jsou mnohonásobně častější než u nás (jak už bylo uvedeno v předešlé kapitole). V Litvě naopak větší část dotázaných lidí s tvrzením, že vlci zabíjejí mnoho dobytka, nesouhlasí (Balčiauskas 2001).

Podle názoru většiny respondentů rys mnoho škod na dobytku nezpůsobuje. To je v souladu se skutečností, že v Beskydech byly za posledních 10 let prokázány pouze 2–3 případy útoku rysa na hospodářská zvířata (viz tab. 6.1. a 6.2.). Stejně tak ve většině evropských zemí není rys pro chovatele velkým problémem, protože ztráty jím způsobené jsou relativně nízké ve srovnání s jinými predátory (Arx et al. 2004; Hell et al. 2004). Výraznější škody na dobytku ryši způsobují jen v některých severských státech (např. Odden et al. 2002). Přesto, že v posledních pěti letech není v oblasti Beskyd evidována žádná škoda na dobytku způsobená rysem nebo medvědem, myslí si o těchto šelmách 19 %, resp. 30 % místních, že způsobují na dobytku mnoho škod. V případě medvěda je možné, že v povědomí lidí stále zůstává působení netypicky se chovajícího jedince, který v roce 2000 způsobil na Vsetínsku velké škody (Kunc 2001a; Bartošová 2004a). To by opět mohlo potvrzovat výše uvedený poznatek, že případy útoků na dobytek, i když jsou ojedinělé, na dlouhou dobu (negativně) ovlivňují veřejné mínění.

Jak připomíná Boitani (2000), pro zvládání tohoto konfliktu je velmi důležité sledovat kde, jak, v jakém množství a typu ke škodám dochází. Navzdory silné potřebě těchto spolehlivých informací zatím neexistuje jednotná centrální databáze škod způsobených šelmami a evidence vedená jednotlivými krajskými úřady je nesourodá a obtížně hodnotitelná. Ke zlepšení této situace a efektivnějšímu hodnocení rozsahu škod by mělo vést v připravovaném programu péče navrhované vytvoření systému monitoringu škod a jejich centrální databáze (Červený et al. nepubl.).

Zvyšující se zastoupení souhlasných odpovědí s rostoucím věkem ukazuje, že především starší lidé občasné škody způsobené šelmami vnímají citlivěji (považují to za „mnoho“ škod). Je možné, že se zde projevíly podobné sympatie a jisté „soucítění“ s chovatelem dobytka, kvůli kterému starší lidé projevovali negativnější postoje k šelmám, jako zjistili Majić a Bath (2009) u respondentů v Chorvatsku.

Z doplňujících komentářů respondentů k tomuto problému lze vysledovat vcelku významný vliv mediálního a ústního lidového šíření informací o případech útoků šelem na dobytek či včelíny na představy veřejnosti o množství způsobovaných škod. Proto

ačkoli většina respondentů má nyní názor, že rys a medvěd mnoho škod na hospodářských zvířatech nezpůsobují, neznamená to, že tento jejich postoj bude trvalý a nezmění se už po prvním útoku medvěda např. na respondentův včelín, na sousedovy ovce nebo po několika článcích o podobných případech v místních novinách. Postoje lidí ke kontroverzním velkým predátorům totiž nejsou statické a mohou se časem měnit např. vlivem reálných nebo vnímaných změn ve velikosti populace, úrovni konfliktů nebo také díky osvětovým programům pro veřejnost (Kaczensky 2003). Například v rakouských Alpách v několikaletém výzkumu vztahu místních obyvatel a turistů k medvědům byl v celkově pozitivních postojích zjištěn propad v období následujícím po většině potíží s medvědy v tomto území. Názory dotázaných se měnily během roku, v reakci na výši škod, a také na PR aktivity (Szinovatz 1998).

9.6. Je rys, vlk a medvěd plachá šelma, která se lidem většinou vyhýbá?

Všechny velké šelmy jsou velkou většinou respondentů považovány za plachá zvířata. Nejvíce pochybují místní respondenti i návštěvníci o plachosti a snaze se vyhýbat člověku u medvěda, přičemž místní odpovídali záporně významně častěji. To může souviset se signifikantně častějším tvrzením místních obyvatel o pozorování medvěda v Beskydech. Je možné, že na základě těchto případů obyvatelé usuzují, že medvědi nejsou plaší. Tuto domněnku potvrzuje i mnoho názorů, zaznamenaných jako doplňující komentář u této otázky. O plachosti všech tří druhů šelem častěji pochybovali ti, kterým přítomnost šelem v Beskydech vadí. S přesvědčením, že šelmy nejsou plaché a mohou se přibližovat k lidem je tedy spjata menší tolerance jejich výskytu.

9.7. Nebezpečnost setkání s rysem, vlkem a medvědem

Důležitým zjištěním bylo, že setkání s medvědem je největším počtem místních i návštěvníků považováno za trochu nebezpečné, mnoho respondentů vybralo také možnost „velmi nebezpečné“. Naproti tomu většina respondentů z různých skupin dotazovaných ve Slovinsku nepovažovala medvěda za nebezpečného člověka (Podlogar 1997). Respondenti, kteří někdy medvěda u nás v přírodě viděli, nejčastěji považovali setkání s ním za velmi nebezpečné. A to přesto, že přímo k napadení žádného z dotázaných nikdy nedošlo. Ani bezkonfliktní vlastní zážitek se tedy neprojevil snížením vnímané míry nebezpečnosti medvěda. Jak uvádějí Baláž a D'Amicis (2010), strach z medvědů je psychologický problém. Protože většina lidí medvěda nikdy neviděla nebo jen na velmi krátko, jejich představa o medvědech se tak formuje na

základě příběhů, které se k nim dostávají. V médiích i lidových vyprávěních se však šíří téměř výhradně zprávy líčící medvědy jako hrozné a zákeřné útočníky, nebo historky o tom, jak medvěd někoho „prohnal“. Je nasnadě, že obraz medvěda v očích veřejnosti tímto bude silně ovlivněn (Baláž a D'Amicis 2010). Lidé tak ani nemusí mít předchozí vlastní zkušenost ze setkání s šelmami, ale můžou se ovlivňovat vzájemně (při různých setkáních, návštěvách, čtením časopisů) nebo též identifikací s těmi, kteří mají zkušenost s útoky šelem na dobytek (Karlsson a Sjöström 2007).

Skutečnost, že návštěvníci významně méně často než místní považují za nebezpečného rysa a vlka, avšak už ne medvěda, tedy může být dána vlivem medializovaných případů útoku medvěda na člověka v horách na Slovensku či v Rumunsku (Kunc 2002). Tyto případy totiž byly spolu s problémem „kontejnerových“ medvědů respondenty zmiňovány. Medvěd je skutečně pro člověka nejnebezpečnější velkou šelmou, a to především právě jedinci, kteří se přizívají na odpadcích u lidských sídel a ztratili přirozenou plachost, ale také medvědi, kteří byli člověkem nečekaně překvapeni (Červený et al. nepubl.). Na Slovensku se průměrně ročně vyskytne 5–10 případů napadení člověka (Okarma et al. 2002), ale ve většině případů jsou to střety s myslivci nebo honci a ne s běžnými návštěvníky hor (Janík 1997). V některých evropských státech došlo i ke smrtelným případům napadení člověka medvědem, ale tyto jsou spíše výjimečné (Swenson et al. 2000).

Překvapivě mnoho respondentů považuje za nebezpečné setkat se v přírodě s vlkem. V průměru za místní i návštěvníky považuje setkání za nebezpečné (velmi či trochu) téměř 70 % respondentů, v porovnání např. se 40 % v Estonsku (Randveer 2001). Respondenti projevovali především obavy z hladových vlků a jako velmi nebezpečná byla líčena situace setkání s celou smečkou vlků, případně s vlky s mláďaty. Vzhledem k tomu, že nejméně za posledních 100 let nebyl v Evropě zaznamenán jediný útok zdravého vlka na člověka (Boitani 2000), lze tento široce rozšířený strach z nebezpečnosti vlka (který se projevuje i v dalších otázkách) připsat zprávám o útoků vlků na lidi a jejich pojídání a podobným příběhům z 19. století (Bisi et al. 2007). Evropská literatura obsahuje mnoho takovýchto zpráv, legend, smyšlených příběhů a pohádek (Boitani 2000). Hlavně z Ruska či severní Evropy se o napadení lidí vlky se traduje spousta historek (Červený et al. nepubl.) a stále tak živí obavy lidí z nebezpečnosti vlků. Nějaká část těchto zpráv je nepochybně založena na pravdivých informacích, avšak dřívější podmínky byly velmi odlišné od současných (vzteklina byla široce rozšířena a vlci měli méně příležitostí získat negativní zkušenost s lidmi a naučit

se jim vyhýbat) (Boitani 2000). Vnímání vlka lidmi může být ovlivňováno i symbolikou (vlk jako znak krutosti, chaosu, divokosti, hrozby pro živobytí), která má větší význam v oblastech s menším počtem vlků (Caluori 1999) a tedy zřejmě i v případě Beskyd. Tuto domněnku by částečně mohla potvrzovat zjištěná skutečnost, že respondenti s vyšším vzděláním častěji odpovídali, že setkání s vlkem nebezpečné není. Rozšířené představy o nebezpečnosti setkání s vlkem by mohly být z části také důsledkem mediálního vlivu, protože se ukázalo, že respondenti čerpající informace z televize častěji považovali setkání s vlkem (a medvědem) za trochu a velmi nebezpečné. Nicméně vliv dalších médií (noviny, rádio) se neprokázal.

V postojích veřejnosti k rysovi se dosud jeho vnímání jako hrozby pro člověka neukázalo jako významné (Janík 1997; Breitenmoser et al. 2000; Arx et al. 2004). V Polsku bylo sice nedávno zjištěno, že strach z rysa byl nejsilnějším prediktorem celkového i negativního postoje k tomuto predátorovi, avšak většina tamějších respondentů nesouhlasila s názorem, že pokud rys žije v blízkosti lidí, jsou útoky na člověka běžné (Bath et al. 2008). O rysovi nekolují žádné historické záznamy o požíráání lidí (jako v případě vlků) a například mezi skandinávskými druhy velkých šelem je rys nejvíce akceptovaným predátorem (Liukkonen et al. 2009). Vcelku nečekaným výsledkem proto bylo, že více jak polovina místních a více jak třetina návštěvníků Beskyd považuje za velmi nebo trochu nebezpečné setkat se s rysem. Přitom neexistuje případ, že by zdravý rys vážně poranil nebo zabil člověka. Jsou sice známy ze Slovenska asi 3 případy nevyprovokovaných útoků zdravých rysů, při těch však došlo jen k lehkým poraněním člověka (škrábanec) a šelma ihned odběhla. Tyto události ale nebyly podrobněji zkoumány (vyšetření na vzteklinu) a důvody, které v těchto ojedinělých případech rysa k útoku vedly, tak zůstávají nejasné (Hell et al. 2004). Téměř všichni respondenti v Beskydech, kteří označili rysa za velmi nebezpečného, zároveň takto odpověděli i u vlka a medvěda. To naznačuje, že tito lidé zřejmě mezi těmito druhy nevidí rozdíl (všechny mají „zuby a drápy“ a „jsou to šelmy“) a proto vnímají nebezpečí u všech stejně.

Celkově výsledky ukázaly, že nejvíce se lidé obávají medvěda, méně vlka a nejméně nebezpečný se jim jevil rys. K velmi podobnému výsledku došli také autoři norského výzkumu (Kleiven et al. 2004). Ti zároveň potvrdili, že úroveň strachu z jednotlivých druhů šelem je obecně rozdílná v závislosti na riziku, které v kontextu s danou šelmou respondent vnímá, protože v případě situace ohrožení lidí byla zjištěná tolerance šelem u všech druhů stejná. Medvěd jako nejnebezpečnější a nejvíce obávaná

šelma dopadnul také v názorech lidí na Slovensku. Stejně jako u nás tam respondenti také často považovali šelmy za nebezpečné v případě, že jsou hladové (Wechselberger et al. 2005). Za důležité považují zjištění, že se vzrůstající vnímanou nebezpečností šelem významně přibývá negativních postojů k nim v různých ohledech (např. na přítomnost v Beskydech, potřebu regulace, tolerance šíření) a zároveň jsou častější pozitivní postoje k pytláctví.

9.8. Strach kvůli výskytu velkých šelem v Beskydech

Strach chodit do lesa kvůli výskytu velkých šelem v oblasti Beskyd projevila jen menší část dotázaných (2–18 %); po setmění by v lese měla strach z vlka a medvěda čtvrtina místních. Naproti tomu např. ve třech chorvatských regionech bylo zjištěno, že obavu chodit do lesa na vycházky tam kvůli výskytu vlků má 41–53 % obyvatel (Bath a Majić 2001). Rozdíl však bude způsoben spíše odlišnými počty vlků žijícími u nás a v Chorvatsku (viz kap. 9.4.). Právě nízký počet šelem žijících v Beskydech bude zřejmě důvodem, proč má strach chodit do lesa kvůli jejich výskytu jen menší část dotázaných, ačkoli mnohem více respondentů označilo setkání s nimi za nebezpečné. Vliv bude mít jistě také skutečnost, že dosud v Beskydech nedošlo k žádnému napadení člověka (Kunc 2002) a šelmy se zde chovají vůči lidem velmi plaše, s jedinou výjimkou medvěda na Valašsku v roce 2000 (Kunc a Bartošová 2005). Tyto domněnky potvrzuje fakt, že i mnoho těch respondentů, kteří tvrdili, že strach nemají, často dodalo, že se nebojí za současné situace, kdy o žádných šelmách v okolí neslyšeli, ale kdyby se tam některá z šelem vyskytla nebo ji tam někdy potkali, tak by se už do lesa jít báli. Naznačuje to, že se zvýšením počtu šelem u nás je možné očekávat častější obavy lidí z nich, a tím i silnější nevoli obyvatel k jejich přítomnosti. Problémem by se mohlo stát i přivykání šelem na blízkost člověka, kdy kvůli všudypřítomnosti lidského pachu i v chráněných územích jej šelmy mohou přestat vnímat jako nebezpečí (Janík 1997). Pozorování šelem lidmi či setkání s nimi by se tak mohlo stát častější, a tím vyvolávat i rozšířenější strach z nich, pokud obyvatelé nebudou obeznámeni s jejich malou nebezpečností a se zásadami chování v území s výskytem medvědů, jimiž je možné konflikty omezit nebo jim zcela předejít (Janík 1997).

Významně častěji se všech šelem v lese (ve dne) obávali místní než návštěvníci. O větších obavách místních než návštěvníků se zmiňují též autoři výzkumu postojů lidí k medvědům v Rakousku (Szinovatz a Gossow 2001). Naopak Røskaft et al. (2003) a Wechselbergerová et al. (2005) došli k závěru, že lidé žijící na vesnici, v jejíž blízkosti

se velké šelmy vyskytují, projeví menší strach z nich než lidé bydlící mimo oblast výskytu šelem. Podobně ve Finsku byl strach z vlků častěji zaznamenán v regionech s nižším výskytem vlků než u místních lidí v oblastech se stabilní populací. Jako vysvětlení je navrhována rozdílná informovanost o biologii vlků nebo obecně odlišný vztah k přírodě (Bisi et al. 2007). Stejně tak v Polsku měli menší strach chodit do lesa kvůli přítomnosti rysa lovci a mládež žijící v oblasti, kde byl rys vždy přítomen, než ti, kteří žili na území bez výskytu rysa (Bath et al. 2008). Je tedy zajímavé, že výsledky z Beskyd ukázaly opačný trend. Vysvětlením méně častých obav návštěvníků Beskyd by mohlo být jejich vyšší vzdělání. Vliv by mohla mít také skutečnost, že lidé bydlící ve městech (a obecně mimo oblast výskytu šelem) nejsou s jejich přítomností tak často konfrontováni a jejich představy o nich mohou být mnohdy idealizovány (Breitenmoser et al. 2000).

V Beskydech měly častěji strach ženy, starší lidé a respondenti s nižším vzděláním. K velmi podobným výsledkům došli autoři již zmiňovaného výzkumu strachu z rysa, vlka, medvěda a rosomáka u norské veřejnosti (Røskoft et al. 2003). Vzdělání jako významný prediktor strachu z vlků potvrdila také Majíć (2007). Podobně jako ukázaly výsledky u nás, také Røskoft et al. (2003) zjistili největší obavy z medvěda a vlka jako „větších a více nebezpečných šelem“. U turistů v Rakousku byly také zjištěny častější obavy z medvědů a vlků a méně z rysů, kdežto ve Slovinsku se návštěvníci stejně obávali všech tří druhů (Korenjak 1995). Dotázaní v Beskydech však nejčastěji projevovali strach z medvěda, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že jde o jedinou evropskou šelmu, která může být člověku opravdu nebezpečná (Červený et al. 2006a) a případy napadení člověka jsou každoročně zaznamenávány (viz kap. 9.7.). Významnou roli zde také opět bude hrát vliv zpráv a ústně podávaných historek o střetech s medvědy (Baláž a D'Amicis 2010). Důvodem těchto střetů je však obranné nebo ochranné chování medvěda a nikoli úmysl člověka zabít kvůli získání potravy (Janík 1997). Tuto skutečnost je potřeba dostat do povědomí nejširší veřejnosti, stejně jako doporučení vhodného chování při setkání s medvědem.

Ještě mnohem častější obavy z šelem projeví rodiče, pokud by se jednalo o jejich děti, které by šly samy do lesa (průměrně 43 %); opět šlo především o respondenty s nižším vzděláním. Zájem respondenta o bezpečnost svou a své rodiny identifikovali Røskoft et al. (2007) jako nejdůležitější proměnnou objasňující negativní postoje ke všem velkým šelmám (ti, kteří se obávali šelem, k nim byli celkově více negativní). Také na Slovensku byl strach jedním z nejdůležitějších faktorů, ovlivňujících postoj

k šelmám, kdy nejvíce negativní vztah měli ti lidé, kteří z nich měli největší strach (Wechselberger et al. 2005). Strach ze setkání s medvědem a napadání dobytka byly též identifikovány jako nejdůležitější konflikty nejčastěji zmiňované všemi cílovými skupinami dotazovanými na postoj k velkým šelmám ve Slovinsku (Prosen 2001). Výsledky z Beskyd tato zjištění potvrzují, protože respondenti s obavami z šelem s nimi méně „sympatizovali“ ve svých odpovědích na zásadní otázky týkající se postoje k výskytu, šíření šelem, součásti beskydské přírody, potřeby regulace aj. Toto zjištění je jedním z nejdůležitějších pro další práci na zlepšení vnímání šelem obyvateli.

Skupinou, která v Rakousku a Slovinsku cítila nejvíce obav z vlků, medvědů a rysů, byli chovatelé dobytka, kteří také z výskytu šelem měli nejmenší radost (Korenjak 1995). Podobně v Polsku se nejčastěji obávali jít do lesa kvůli výskytu rysa farmáři (Bath et al. 2008). Chovatelé z Beskyd projeví většinou stejně časté obavy z šelem jako ostatní respondenti, častější strach chodit do lesa měli jen kvůli výskytu medvěda a o děti kvůli rysa.

Obavy z útoku vlků a medvědů na dobytek uvedla jen třetina chovatelů. Právě tito lidé však častěji zastávali názor, že šelmy nepatří do Beskyd, dělají mnoho škod na dobytku a je potřeba je regulovat lovem. Je možné, že na tom má podíl skutečnost, že chovatelé málo znají (a používají) účinná preventivní opatření (viz kapitolu 8.24.), případně pochybují o jejich účinnosti či jsou málo ochotni začít tato opatření realizovat. Vliv na ně mohou mít také jiní chovatelé, kteří již mají zkušenost s útoky šelem na dobytek, protože lidé se mohou v těchto postojích ovlivňovat navzájem (Karlsson a Sjöström 2007).

9.9. Odhad početnosti šelem žijících v České republice

Početnost všech tří druhů velkých šelem v ČR byla mnoha respondenty nadhodnocována. Počty rysů přecenilo okolo 40 % respondentů, u vlka dokonce většina. Tento rozdíl vznikl zřejmě především kvůli nižší početnosti vlků u nás, protože dotázaní často odhadovali podobné či shodné počty zároveň u rysů i vlků. Stejně jako u nás bylo nadhodnocování počtu vlků obyvateli zjištěno např. ve Francii (Bath 2000), kde se tito respondenti vlků také docela obávali, nicméně podporovali jejich ochranu. Balčiauskas (2001) naopak uvádí, že 40 % dotázaných Litevců počty tamějších vlků podhodnocuje a zároveň více jak polovina respondentů nadhodnocuje počty rysů. Při odhadu počtu medvědů u nás se velká část respondentů (na rozdíl od zbylých dvou druhů) trefila do realistické kategorie (do 10 jedinců), ostatní však řekli vyšší než reálné

číslo. Naproti tomu např. ve Slovinsku většina místních počty tamějších medvědů podcenila (Logar a Komac 1999).

Mezi respondenty, kteří nadhodnotili počty medvědů a vlků v ČR, byly častější obavy z těchto šelem a častěji je považovali za velmi nebezpečné. S vyššími odhady počtu vlků byly také spojeny častější negativní postoje k těmto šelmám v Beskydech a menší tolerance k jejich šíření na další území. Mohlo by to napovídat něco o možných problémech v budoucnu, protože pokud nyní lidé odhadují počet vlků nejčastěji mezi 50 a několika sty jedinci, ale ve skutečnosti jich u nás nežije snad ani deset (Bartošová 2010), dá se očekávat, že v případě možného zvýšení jejich počtu (a tím pravděpodobně i více vznikajících konfliktů) by bylo častější i negativní mínění veřejnosti o vlcích. Místní obyvatelé, kteří bydlí na samotách, častěji podcenili počty rysů, kdežto obyvatelé center obcí (zástavba) častěji počty nadhodnotili. Vysvětlením by mohlo být, že lidé ze samot díky životu přímo v horách vědí, že rys je tam spíše vzácnost a z toho vyvozují, že v dalších částech republiky to bude podobné.

Je však potřeba vzít v úvahu, že s odpovědí na tuto otázku měla většina respondentů největší potíže, protože byli tázáni na vcelku konkrétní údaj, o němž člověk, který se o velké šelmy nezajímá, přirozeně nemůže mít bližší přehled. Většina respondentů proto takzvaně „střílela od pasu“, neboť navíc nedostali nabídnuty žádné možnosti na výběr. Zřejmě proto se pak ve výsledcích objevily poněkud kuriózní odhady několika tisíc či dokonce více jak deseti tisíc rysů, vlků a medvědů v ČR (nejednalo se o žádné vtipálky, ale o respondenty, kteří se opravdu snažili počet šelem seriózně odhadnout; při osobním dotazování jsem mohla sledovat chování a reakce respondentů).

9.10. Nebezpečí pro velké šelmy žijící v Beskydech

Velká část respondentů z obou skupin označila za největší nebezpečí pro velké šelmy v Beskydech pytláctví. Ukázalo se tak, že povědomí o tomto nejvýznamnějším ohrožujícím faktoru pro populaci velkých šelem je tedy vcelku rozšířené, na druhou stranu stále podstatná část veřejnosti o tomto problému dosud neví, nebo jej nevnímá jako důležitý.

Mnoho návštěvníků považuje za významný problém pro velké šelmy nedostatek vhodného životního prostoru, který zmiňovali častěji než místní obyvatelé. Přesvědčení o tom byli především obyvatelé větších měst. Ačkoli tedy návštěvníci častěji projeví názor, že šelmy do Beskyd patří, zároveň se stavěli skeptičtěji ke kvalitám a rozloze

zdejšího prostředí. Mnoho místních i návštěvníků (kolem 45 %) také za významný problém pro všechny tři druhy šelem označilo i nadměrný turistický ruch v Beskydech. Je sice otázkou, co přesně si každý z dotázaných pod těmito dvěma pojmy (nedostatek prostoru a nadměrný ruch) představil, ale celkově to naznačuje, že šelmy jsou lidmi vnímány spíše jako reprezentanti divočiny, kterým oblast osídlených a turisticky vyhledávaných Beskyd nemůže poskytovat vhodné prostředí.

Je pravda, že velké šelmy potřebují ke své existenci kvalitní biotop, tj. rozlehlé lesnaté území s dostatkem kořisti, klidu a možností úkrytu (Bartošová 2005) a hustá síť lesních cest a turistických chodníků v Beskydech je závažným rušivým prvkem (Bartošová 2008a). Avšak z posouzení vhodnosti podmínek pro velké šelmy podle kritérií hodnocení příznivého stavu biotopů evropského významu vyplývá, že vlk má v CHKO Beskydy velmi příznivé podmínky k životu, poměrně příznivé rys a nejméně vhodné medvědy (Bartošová 2008b). Především vlci mají tendenci být velmi tolerantní k blízkosti lidských aktivit (Boitani 2000; Kunc a Bartošová 2005; Anděl et al. 2010; Reinhardt et al. 2011) a dokáží se antropickým vlivům přizpůsobit denními či sezónními změnami chování (Theuerkauf et al. 2003, Hošek et al. 2008). Stejně tak rysové a medvědi, ačkoli přednostně vyhledávají zachovalé lesní celky, novější poznatky o reálném využívání habitatů těmito šelmami ukazují, že nemají nároky na prostředí příliš striktní. Vzhledem ke své přizpůsobivosti se nevyhýbají ani zemědělsky využívané krajiny se zastoupením lesních komplexů (Niedziałkowska et al. 2006; Anděra a Červený 2009), především pokud jde o migrující jedince (Anděl et al. 2010). Samozřejmě do budoucna hrozí, že přímé vyrušování lidmi a negativní zásahy do biotopů velkých šelem (v podobě budování lanovek, sjezdovek, rekreačních areálů či lesních cest) budou významným rušivým faktorem, protože šelmy jsou nadměrným využíváním krajiny vytlačovány do stále se zmenšujícího počtu nepřístupných klidných lokalit (Bartošová 2008a; Červený et al. nepubl.).

Potěšující je zjištění, že polovina dotázaných návštěvníků ví o významném nebezpečí silniční dopravy a zástavby krajiny pro velké šelmy; místní obyvatelé však tento problém vnímali u všech tří druhů významně méně často, stejně jako starší respondenti. Jde však o problém poměrně novodobý, který silně nabývá na významu s rozvojem infrastruktury a výstavby ve volné krajině především v posledních letech (Kunc a Bartošová 2005; Bartošová 2008a; Anděl et al. 2010). Pro udržení a nárůst početnosti rysů, vlků a medvědů v Beskydech je nezbytné zachovat nepřerušené migrační trasy propojující naše území s jádrovými oblastmi výskytu šelem ve

slovenských a polských Karpatech (Bartošová 2008a; Kunc a Bartošová 2005). Silniční doprava a zástavba krajiny tedy ani tak neohrožuje přímo ty jedince, kteří již v Beskydech žijí, ale představují spíš významný problém pro dlouhodobé přežití jejich populací.

Místní obyvatelé, a také respondenti, kteří mají chovatele v rodině, častěji uváděli, že šelmy v Beskydech mají nedostatek potravy. Mnohokrát k tomu byla zmiňována domněnka, že kvůli tomu pak šelmy útočí na domácí zvířata. Tento názor je však (v našich podmínkách) zcela mylný, protože k napadání dobytka dochází především kvůli jeho nedostatečnému zabezpečení, kdy jeho snadná dostupnost šelmy k útoku přímo vybízí (Boitani 2000; Kunc a Bartošová 2005). Nejde tedy primárně o nedostatek přirozené potravy šelem, ale o snadnější dostupnost alternativní kořisti (Kunc 2007). Pro zlepšení vnímání šelem obyvateli bude zcela zásadní tento fakt veřejnosti vysvětlit.

9.11. Zdroj informací o velkých šelmách

Jak uvádějí Červený et al. (nepubl.) pro formování veřejného mínění o velkých šelmách jsou nejpodstatnější média, mezi nimi pak zejména televize. Potvrzují to i výsledky průzkumu Wechselbergerové et al. (2005) na Slovensku. V souladu s tím bylo v Beskydech zjištěno, že většina respondentů (přes 80 %) získává informace o velkých šelmách z televize a pro více jak třetinu dotázaných je televize nejdůležitějším zdrojem informací o šelmách.

V médiích jsou zveřejňovány špatné zkušenosti s šelmami většinou mnohem více než ty dobré, např. lokální média často uveřejňují zprávy o útocích na dobytek či napadení člověka medvědem (Karlsson a Sjöström 2007). Ve snaze o dramatické sdělení senzací mnohdy o velkých šelmách informují i zkresleně až nepravdivě a svým zájmem především o konfrontace podporují obecně negativní postoj veřejnosti k šelmám (Červený et al. nepubl.). Televizi jako nejvýznamnější způsob získávání informací častěji zmiňovaly ženy, starší lidé a respondenti s nižším vzděláním. To jsou zároveň skupiny obyvatel, které měly k šelmám častěji záporný vztah. Významná souvislost negativních názorů respondentů na šelmy s televizí jako jejich nejdůležitějším zdrojem informací o šelmách se však prokázala jen v některých případech. Např. obavy ze všech velkých šelem a názor, že rys a medvěd způsobují mnoho škod na dobytku byly častější u těch respondentů, kteří nejvíce informací čerpají je televize. Při utváření a podpoře negativního názoru a strachu z šelem tedy televize určitou roli hraje, tento její vliv však nelze přeceňovat. Kromě zpráv o útocích tam totiž

lidé mohou sledovat i přírodopisné pořady, jak také respondenti v Beskydech občas zmiňovali.

Podobně u dalšího typu informačního média – novin a časopisů (jež byly třetím nejčastěji využívaným zdrojem informací o šelmách u obou cílových skupin) se také nepotvrdil předpoklad, že na veřejné mínění o šelmách působí silně problematicky (tzn. mediální snahou upoutat pozornost lidí především kontroverzními tématy a senzacími). To si vysvětlují tím, že někteří respondenti mohli kategorii „noviny a časopisy“ zvolit i pro informace, které čerpají z odborných časopisů o přírodě (přestože byla na výběr i možnost „odborná literatura“).

Místní obyvatelé jako druhý nejčastější zdroj nejvíce informací zmiňovali „rodinu, přátele a známé“, což by mohlo mimo jiné potvrzovat významnou roli místních stakeholderů při působení na veřejné mínění (Červený et al. nepubl.). Znamená to však také nebezpečí vzájemného ovlivňování např. šířením historek o střetech s medvědem nebo napadení dobytka šelmami (Karlsson a Sjöström 2007), kdy toto ústní lidové podání má podle mých zkušeností na názory obyvatel podstatný vliv. Návštěvníci častěji než od lidí z okolí čerpají informace o šelmách z internetu, což naznačuje, že využívání této moderní komunikační metody v ochraně šelem je efektivní krok správným směrem, alespoň tedy pro informování této části veřejnosti.

9.12. Zájem o více informací o šelmách

Většina respondentů z obou cílových skupin (70–80 %) projevila zájem dozvídat se o velkých šelmách v ČR více informací. Ačkoli se jednalo častěji o jejich „vlažný“ souhlas („spíše ano“) než o dychtivé „určitě ano“, ukazuje to na poměrně dobrý základ pro snahu o zlepšení veřejného mínění pomocí informačních kampaní. Místní obyvatelé a respondenti s nižším vzděláním, jejichž pohled na velké šelmy je potřeba posunout k větší toleranci především, však o informace projevili významně menší zájem, než návštěvníci a lidé s vyšším vzděláním. Z kontextu záporných odpovědí byl cítit buď prostý nezájem o problematiku nebo silná negace a vzdor vůči šelmám projevený odmítnutím přijmout byť jen informace o nich. Někteří tito respondenti projevovali názor, že *„čím méně toho člověk o šelmách ví, tím méně se bojí“*. K části místních je tedy obtížné informace o šelmách dostat, ale zároveň se tito lidé mohou stát velmi vnímavými a snadno svůj nezájem změnit, pokud se šelmy stanou tématem médií (Ericsson a Heberlein 2003).

Zjištěnou úroveň zájmu o informace u nás lze srovnat např. s výsledky z průzkumu názoru veřejnosti v Lotyšsku, kde také většina respondentů vyjádřila zájem získat o velkých šelmách více informací (Anderson a Ozoliņš 2004). Na Slovensku mělo zájem dovědět se více o velkých šelmách dokonce přes 90 % dotázaných (Wechselberger et al. 2005). Kaczensky et al. (2004) uvádějí, že celá polovina dotázaných místních obyvatel (Slovinsko) odpověděla, že by je hodně zajímalo dovědět se něco více o medvědech, kdežto v Beskydech větší zájem („určitě ano“) neprojevila ani třetina z dotázaných místních. Stejně jako ve zmiňovaném slovinském výzkumu však bylo i u nás zjištěno, že nezájem o více informací je významně spojen s negativním postojem k šelmám.

Zjištění, které způsoby získávání informací o šelmách jsou nejčastěji preferovány respondenty, jež projevíli o informace zájem (tj. televize, internet, noviny a časopisy), ukazuje, s jakými informačními kanály bude vhodné při osvětě pracovat. Podobně na Slovensku žádanými prostředky, z nichž by se respondenti rádi dověděli více o velkých šelmách, byla televize, noviny a časopisy, internet, rádio, knihy, u žáků též exkurze (Wechselberger et al. 2005). Některé doposud užívané způsoby při práci s veřejností (letáky, besedy v obcích) mají dle výsledků průzkumu spíše nižší oblíbenost a tím zřejmě i efektivitu. „Informační materiály“ sice nedopadly v preferencích místních obyvatel příliš špatně, ale mnoho respondentů si pod tímto pojmem představilo i místní zpravodaj, informační plátek o jejich obci a podobné tiskoviny, spíše než „klasické“ letáky o šelmách. Na skutečnost, že nejvíce respondentů projevilo zájem konkrétně o informace o počtech velkých šelem u nás, mohla mít částečně vliv otázka na početnost šelem u nás. U té mnoho dotázaných velmi váhalo, a tím si uvědomili, že tuto celkem podstatnou informaci nemají.

9.13. Pozorování šelem a pobytových znaků v přírodě

Dle odpovědí respondentů pozorovali šelmy i jejich pobytové znaky v naší přírodě častěji místní než návštěvníci. Mezi dotázanými však bylo i mnoho těch, kteří navzdory svým tvrzením ve skutečnosti pravděpodobně neviděli velké šelmy či jejich pobytové znaky, ale nějaká jiná zvířata, jak vyplynulo z jejich následného bližšího popisu pozorování. S tím jsem samozřejmě počítala a tyto otázky byly do dotazníku zařazeny spíše jako odlehčující prvek, kde se respondenti mohli podělit o své vlastní zkušenosti s šelmami a mnoho respondentů toho rádo využilo i k delšímu vyprávění o různých pozorováních šelem v okolí, čímž se atmosféra dotazování stávala méně formálnější.

Slabinou této otázky bylo, že zjišťovala respondentova pozorování pouze v české přírodě, avšak dotázaní mohli mít pozorování (často spojené se silným zážitkem) i na Slovensku nebo jinde v zahraničí. Někteří respondenti tato pozorování sice uvedli (v tom případě byla informace zaznamenána), avšak je možné, že jiní je nezmínili, protože na ně nebyli dotazováni. Celkový počet respondentů s nějakým pozorováním byl ve vzorku všech dotázaných poměrně nízký. Pravděpodobně z těchto tří důvodů (nebyla zaznamenána všechna pozorování, ne všechna uvedená pozorování se opravdu týkala velkých šelem, dotázaných s nějakým pozorováním bylo jen málo) se následně neprojevil významný vliv těchto setkání s šelmami na respondentovy názory a postoj k šelmám, ačkoli v jiných průzkumech byl takovýto vliv pozorování šelmy zjištěn. Např. Majíć (2007) uvádí, že zkušenost respondentů s pozorováním divokých vlků byla negativně korelována s kladným postojem k vlkům. Naopak Wechselbergerová et al. (2005) zjistili, že ti, kteří pozorovali medvěda, k nim měli signifikantně pozitivnější postoj. Postoj k šelmám však může být i výsledkem nepřímé zkušenosti spíše než přímého zážitku s přítomností šelem (Karlsson a Sjöström 2007).

9.14. Reakce na nelegální lov

V otázce, jak by dotázaní reagovali na zprávu o tom, že někdo z jejich okolí nelegálně zastřelil šelmu, projeví větší nelibost vůči pytláctví návštěvníci než místní obyvatelé. Ačkoli také mnoho místních by čin pytláctví mrzel nebo naštvál, častěji než návštěvníci by zastřelení šelmy schvalovali, nebo by jim to bylo jedno. Ochotu ohlásit čin pytláctví na policii či Správu CHKO (což je základ pro dopadení pytláka) projevila jen menší část návštěvníků a jen necelá třetina místních obyvatel. K tomu je nutno vzít v úvahu, že respondenti si mohli vybrat z nabídky (nemuseli na možnost nahlášení pytláctví úřadům přijít z vlastní iniciativy) a šlo jen o teoretickou situaci „co by kdyby“. Dá se tedy předpokládat, že ve skutečnosti by se s informacemi o pytláctví na policii či Správu obrátilo ještě mnohem méně lidí. Navíc respondenti často podmiňovali své ohlášení případu na policii tím, že pachatele by neznali osobně, což ještě více snižuje pravděpodobnost, že by byl pytlák odhalen díky informacím místních obyvatel beskydských obcí (pytláci se jen těžko budou nezákonným úlovkem chlubit někomu cizímu).

Ukázala se také spojitost zvolených reakcí na pytláctví s kontakty s myslivci a chovateli dobytka. Respondenti, kteří neznali žádného myslivce, byli častěji ochotni pytláctví ohlásit, kdežto ti, kteří měli myslivce mezi známými, naopak tuto možnost

vybírali významně méně. To by mohlo znamenat další překážku odhalení možného pytláka, protože jak lze na základě zkoumaného vzorku respondentů odhadovat, jsou vazby na myslivce dosti časté (především u místních obyvatel). Přátelské či běžné zdvořilostní mezilidské vztahy v tomto případě mohou významně napomáhat krytí nezákonných odstřelů šelem.

Chovatele, kteří již měli škodu na dobytku, ale i (některé) další chovatele bez podobné zkušenosti by častěji (než ostatní dotázané) pytláctví potěšilo a méně často by byli ochotni napomoci dopadení pytláka. Naopak lidé, kteří žádné chovatele neznali, by častěji byli na pytláka naštvaní. Ačkoli vzorek chovatelů a poškozených chovatelů byl celkem malý, tento výsledek naznačuje, že napadení dobytka šelmami, ale také už jen hrozba možného útoku, může být důvodem k podpoře či „pouze“ toleranci nelegálního lovu. Tuto skutečnost ostatně potvrzuje i Bartošová (2008a), která uvádí, že škody na hospodářských zvířatech mají za následek kromě nepřátelského postoje chovatelů vůči šelmám také požadavky na jejich odstřel a ospravedlnování jejich likvidace pytláky.

Celkově výsledky ukazují, že lidé žijící v oblasti výskytu šelem jsou více lhostejní k nelegálnímu lovu a mají menší tendenci postavit se za jejich ochranu. Podobný trend byl zjištěn i ve Švédsku – lidé žijící v území osídleném vlky měli více negativní postoje k ochraně vlků než lidé žijící mimo tyto oblasti (Karlsson a Sjöström 2007). Tito autoři také uvádějí, že příznivý postoj k ochraně vlků byl pozitivně spojen se vzdáleností od nejbližšího vlčího teritoria.

9.15. Tolerance rozšiřování oblastí výskytu velkých šelem

Samovolné šíření šelem na území ČR by větší části respondentů (průměrně 80-ti %) nevadilo, ačkoli hodně z nich to podmínilo tím, že jejich počty by musely být „přiměřené, únosné“ a nesměly by působit lidem problémy. Ukázalo se, že celkově mnoho respondentů při položení této otázky ihned pomyslelo na přemnožení (chápali to tak, že se ptám na nárůst počtu šelem), a proto často i odpovídali ve smyslu, že přemnožení by jim určitě vadilo. Ačkoli v ideálním případě by měl tazatel pouze nezúčastněně zaznamenávat respondentem zvolené odpovědi (Dubský 1998), v těchto případech (kdy respondenti zjevně neodpovídali na to, na co byli tázáni) jsem se rozhodla jim otázku poněkud zjednodušeně zopakovat. V některých případech pak dotyční svůj postoj změnili k tolerantnějšímu. To naznačuje, že otázka zřejmě nebyla nejlépe formulovaná. Při komunikaci s veřejností o tomto tématu např. skrze média je

tak potřeba velmi citlivě volit slova, aby veřejnost nevnímala zprávy o rozšíření šelem jako jejich přemnožení.

Mnohem tolerantnější postoj k možnému šíření šelem na našem území projeví návštěvníci v porovnání s místními obyvateli a zároveň tolerance šíření rostla se zvyšováním počtu obyvatel trvalého bydliště respondenta. V této souvislosti je možné zmínit jeden zajímavý výsledek průzkumu v Chorvatsku (Skrbinšek a Bath 2004). Obyvatelé města (Zagreb) obecně projevovali mnohem více pozitivní postoje k vlkům než obyvatelé venkova, avšak když byli dotázáni, zda je dobré mít vlky v jejich regionu (20 km od Zagrebu), jejich postoje se staly více negativními. Tato změna v postoji je přiléhavě nazvána jako NIMBY syndrom (not in my backyard – „ne na mém dvorku“). Tento posun v postoji byl sice zaznamenán i u obyvatel chorvatského venkova, ale u respondentů ze Zagrebu byl tento projev velice silný. Podobně Karlsson a Sjöström (2004) na základě výsledků svého průzkumu předpovídají, že lidé s pozitivními postoji k vlkům budou celkově méně pozitivní, pokud vlci obsadí oblasti v blízkosti jejich bydliště. Je tedy možné, že pokud by návštěvníci Beskyd byli dotázáni na šíření šelem např. přímo do jejich okresu, jejich tolerance by byla menší než aktuálně zjištěná. Proto je potřeba při kolonizaci nových území vlky očekávat posun k negativnějším postojům v těchto nových teritoriích a také v jejich okolí (Karlsson a Sjöström 2004).

Aktivním chovatelům hospodářských zvířat a těm, kdo se šelem bojí, by šíření šelem vadilo častěji než ostatním respondentům. Záporný postoj k šíření šelem u nás je tedy založen především na obavách z nebezpečnosti šelem pro lidi a hrozících útoků na dobytek, což ostatně potvrzují i respondenty nejčastěji uváděné důvody, proč by s šířením šelem nesouhlasili. V souladu s tím se jako tolerantnější projeví muži, mladší lidé a respondenti s vyšším vzděláním.

9.16. Způsoby ochrany hospodářských zvířat před útoky šelem

Ačkoli chovateli dobytka byli ve většině případů místní obyvatelé, o něco větší povědomí (i když ne významně větší) o metodách ochrany hospodářských zvířat před šelmami prokázali návštěvníci (více jich dokázalo vyjmenovat tři způsoby zabezpečení). To může souviset s celkově vyšším vzděláním zjištěným u respondentů-návštěvníků, případně i s jejich určitým „nadhledem“ na věc. Čtvrtina místních obyvatel uvedla jen jednu nebo žádnou možnost, jak snížit riziko útoku šelem na hospodářská zvířata. Ve skupině samotných aktivních chovatelů ani polovina z nich si nedokázala nějaké tři způsoby vybavit. Výsledky tedy ukazují, že především ty skupiny, které by měly

způsoby zabezpečení znát především, nejsou zatím v tak důležitém tématu, jakým prevence škod na dobytku je (Kunc a Bartošová 2005), dostatečně informovány.

Nejčastěji zmiňovaným způsobem možné ochrany dobytka bylo hlídání psem, avšak je otázka, zda respondenti, kteří takto odpověděli, byli srozuměni s tím, že musí jít o psa speciálně vycvičeného (a nejlépe pastevecké plemeno), protože ne každý pes by byl schopen stádo před šelmami efektivně uhlídat (Find'o 1997). Druhou nejčastější odpovědí bylo dobytek „ohradit, oplotit“. Jednoduchý dřevěný pastevní plot, ale ani 1,5 m vysoký plot z pletiva však pro šelmy není žádnou překážkou (Kunc 2001b), i když dle zákona č. 115/2000 o náhradách škod je takové oplocení považováno za dostačující k přiznání náhrady (Bartošová a Orálek 2007). Někteří poškození chovatelé však v minulosti bývali překvapeni tím, že vlci „dokázali“ překonat 120cm plot, což dokládá velkou neznalost a podcenění této šelmy (Kunc 1998).

Každodenní zavírání dobytka na noc do chléva, což je jeden z neúčinnějších způsobů ochrany (Kunc 2001b; Orálek 2001), zmínilo celkem hodně respondentů (40 %). Využití elektrických ohradníků, jejichž účinnost v ochraně stád je také velmi vysoká (Janík 2001), uvedlo jen 38 % dotázaných z obou skupin a mnohdy o účinnosti této metody pochybovali. Je pravda, že pro ochranu proti šelmám je potřeba využívat speciální síťové elektrické ohradníky, nikoli ty tvořené jedním nebo dvěma vodorovnými dráty (Stýblo 2005). Vzhledem k rozsahu negativních postojů a názorů zjištěných v předcházejících otázkách (především u chovatelů) je zajímavá skutečnost, že odstřel šelem či jejich regulaci jako možný způsob ochrany dobytka zmínilo jen málo dotázaných (necelá 4 % a jen 1 chovatel).

Samotné povědomí o způsobech snížení rizika napadení však nezaručuje, že tyto budou opravdu využívány. Chovatelé o jejich účinnosti často pochybovali nebo je považovali za práci či náklady navíc, které se jim nechce kvůli malé pravděpodobnosti útoku šelem vynaložit a tak je raději riskují. Je potřeba vzít v úvahu, že pořízení mnohdy nákladných ochranných opatření se vyplatí spíše velkochovatelům, kdežto majitelé menších stád nebo jednotlivých zvířat většinou nemají takové prostředky (Bartošová 1998; Kunc 2001b).

9.17. Povědomí o vyplácení náhrad škod a postupu při zjištění škody

Červený et al. (nepubl.) se před několika lety domnívali, že přes desetiletou platnost zákona č. 115/2000 Sb. o náhradách škod není široká veřejnost o této možnosti dostatečně informována. Nyní většina místních (70 %) a více jak polovina návštěvníků

odpověděla, že o možnosti požádat stát o náhradu škody způsobené velkou šelmou vědí. V průběhu sběru dat se ale ukázalo, že respondenti někdy spíše jen matně tušili, že poškození chovatelé „něco dostanou“ (např. ze zpráv v médiích či informací od známých) a z toho odvodili, že nějaká možnost dostat náhradu škody zřejmě existuje, případně měli na mysli spíše nějaké vyplácení pojistného. Je tedy potřeba počítat s tím, že přímo o „speciálním“ zákoně o náhradách ví spíše menší počet lidí, než bylo kladně odpovídajících respondentů.

Chovatelé hospodářských zvířat měli o možnosti náhrady škod stejně časté povědomí jako ostatní. Častěji však kladně odpovídali respondenti, kteří měli myslivce mezi známými a ti, kteří se zajímali o myslivost. To může částečně souviset s tím, že v otázce nebylo specifikováno, že jde o náhradu škod na hospodářských zvířatech, a proto se někteří respondenti mohli domnívat, že je možná i náhrada škod na zvěři.

V případě vzniku škody by jen jedna pětina místních obyvatel věděla, že je potřeba kontaktovat Správu CHKO Beskydy; ještě dalších 20 % místních by zvolilo víceméně vhodný postup kontaktováním obecního úřadu. Téměř polovina místních by se ale obrátila na myslivce, policii nebo lesníky. Zde se nabízí otázka, zda by tito lidé dokázali včas zajistit kontakty na příslušné odborníky a doporučit poškozeným chovatelům vhodný postup. Ukázalo se také, že čtvrtina místních respondentů vůbec netušila, co je vhodné v případě podezření na škodu na dobytku způsobenou velkými šelmami dělat (odpověděli „nevím“). Dá se sice předpokládat, že by zvolili některou z možností, které vyslovili ostatní dotázaní, avšak jejich nerozhodnost by mohla vést k tomu, že by případ buď vůbec neohlásili, nebo až s velkým zpožděním, čímž by se komplikovalo vyšetřování původce a případné vyplacení náhrady (Kunc 2001b). Navíc jen velmi málo respondentů zmínilo důležitost zdokumentování škod a zajištění pobytových znaků (především ponechání zadáveného dobytka na místě) pro šetření případu odborníky. To je však spolu se včasným ohlášením události velmi důležité pro věrohodné určení původce škody (Kunc 2001b; Orálek 2001).

9.18. Názor na řešení problému vzniklých škod šelmami na hospodářských zvířatech formou vyplácení náhrad

Většina respondentů (70 % z obou skupin) považuje náhradu škod způsobených šelmami jen za částečné řešení problému soužití šelem s chovateli. Ačkoli tedy bývá hrazení škod považováno za velmi důležitý nástroj zmírnění negativních postojů obyvatel (Kunc 2001b; Červený et al. 2005b; Bartošová 2008a), není to řešení

dostatečné. Jak uváděli i někteří dotázaní, kompenzace škod neřeší podstatu problému a je potřeba ji spojit s využíváním účinných preventivních opatření (Boitani 2000). Několik chovatelů vyslovilo názor, že výše finanční kompenzace je nedostatečná (větší hodnota zvířat, další vzniklé náklady) a že práci chovatele se zvířaty a jeho vztah k nim nelze nahradit. Těchto i dalších nedokonalostí současného systému si již byli vědomi zpracovatelé návrhu programu péče pro velké šelmy, a proto je jako jedno z opatření navrhováno zefektivnění systému náhrady škod (Červený et al. nepubl.).

Podobně ve Švýcarsku si dotázaní chovatelé stěžovali na práci navíc, která jim není kompenzována (Egli 1998; Kvaalen 1998). Chovatelé z Beskyd, kterým šelmy někdy způsobily škodu na hospodářských zvířatech, narozdíl od švýcarských chovatelů (Kvaalen 1998) nevyjadřovali silný emocionální aspekt (vztah) s jejich zvířaty. Zajímavé je, že podíly jednotlivých odpovědí byly u místních i návštěvníků velmi podobné a nepotvrdil se předpoklad, že návštěvníci budou náhrady vnímat pozitivněji (s menšími pochybnostmi).

9.19. Názor chovatelů na vhodné řešení problému občasných škod na dobytku

Současný systém náhrad škod, vyplácených jen v případě zabezpečení chovaných zvířat, podporuje větší část dotázaných chovatelů. Čtvrtina chovatelů by však chtěla náhrady vyplácet všem poškozeným bez ohledu na jejich snahu o ochranu dobytka. To ukazuje, že stále mnoho beskydských chovatelů nehodlá kvůli šelmám začít uplatňovat jakákoli opatření, na která nebyli do návratu šelem zvyklí. Tento postoj byl patrný především u starších chovatelů, kteří také projevili mnohem menší zájem o státní dotace na pořízení preventivních metod zabezpečení. Pro regiony, kde velké šelmy dlouho chyběly nebo byly vzácné, je způsob chovu ovcí „navolno“ (bez zabezpečení) typický (Arx et al. 2004). Škody na dobytku pak způsobují silné konflikty s veřejností, ačkoli počty šelmami zabitých zvířat jsou nízké v porovnání se ztrátami z jiných příčin. Jde přitom spíše o psychologický problém, kdy se u chovatelů přerušila tradice koexistence s šelmami, a proto je přestali akceptovat jako součást přírodních systémů (Arx et al. 2004). Bath (2000) se sice nezaměřovala jen na chovatele, ale zkoumala názory místních obyvatel ve francouzských Alpách, nicméně také zjistila výraznou podporu pro vyplácení náhrad škod, ovšem pouze pro farmáře, kteří používají preventivní opatření. V Chorvatsku sice také většina dotázaných obyvatel tří venkovských regionů kompenzaci škod podporovala, zde avšak naopak pro kompenzaci za podmínky využití

ochranných opatření byla méně než polovina tamních respondentů (Bath a Majíć 2001). Zájem chovatelů z Beskyd o možnost získat dotaci na zabezpečení dobytka byl sice docela velký (60 %), avšak jejich reakce na takovou možnost nebyly nijak zvlášť nadšené. Šlo spíše o odměřené odpovědi, kdy z kontextu a tónu bylo možno vyčíst, že „by to byla stejně práce navíc, i kdyby peníze na to dostali.“

Více jak polovina dotázaných chovatelů v Beskydech požadovala regulaci šelem v případě, že by dělaly škody. Mnoho chovatelů tuto možnost zvolilo pouze pro případ „velkých škod“ nebo „přemnožení“ šelem, je však otázka, jaký počet šelem (či škod jimi způsobených) budou obyvatelé považovat ještě za „únosný“. Již při minimálních početních stavech šelem totiž mohou vznikat z pohledu místních citelné škody na hospodářských zvířatech (případ návratu vlků do Beskyd v roce 1994, „Míša z Brodské“ v roce 2000), protože problém není primárně v množství šelem, ale v nedostatečném zabezpečení dobytka (Boitani 2000; Arx et al. 2004; Kunc 2007). Velmi podobná míra podpory regulace lovem v případě škod na dobytku (větší polovina dotázaných) byla zjištěna také v již zmiňovaném průzkumu ve Francii, ačkoli mimo kontext škod na dobytku se dotázaní vyslovili spíše proti regulaci vlků (Bath 2000). Odstranění problémových jedinců, kteří způsobují velké či opakované škody, sice může být určitým kompromisem mezi ochranou šelem a zmírněním konfliktu. Účinnost tohoto řešení je ale omezená a náklady vysoké, takže výsledky jsou poněkud kontroverzní (Boitani 2000). I když odstřel rysů například snížil množství zadávených jehňat v Norsku, jednalo se pouze o několik málo „zachráněných“ kusů (v průměru jedno jehně na farmáře v oblasti díky zastřelení jednoho rysa) a úplné redukce škod by bylo dosaženo pouze v případě vystřílení všech rysů (Herfindal et al. 2005). V podmínkách Beskyd je nutno si uvědomit, že odlov šelem by nic neřešil, protože za nějaký čas by došlo k osídlení volných teritorií dalšími jedinci z navazujících karpatských pohoří (Anonymous 1998).

Od vyplácení náhrad škod se právě očekávalo, že sníží averzi chovatelů vůči šelmám a vyloučí požadavky na jejich odlov (Bartošová 2008a). Ze zjištěných výsledků však vyplývá, že třetina chovatelů považuje za vhodné řešení problému způsobovaných škod vyplácení náhrad a zároveň i regulaci šelem v případě, že by dělaly škody (vybrali obě možnosti zároveň). Počet chovatelů byl sice ve vzorku oslovených poměrně malý (výsledky tak nemusí být reprezentativní), přesto však zjištěná skutečnost naznačuje, že na náhrady škod nelze pohlížet jako na dostačující nástroj pro eliminaci negativních postojů chovatelů k šelmám. Nehledě na to, že téměř 8 % chovatelů z Beskyd

požadovalo, aby šelmy byly odstraněny z oblastí, kde zabíjejí domácí zvířata. Naproti tomu žádný z francouzských pastevců nežádal vyhubení vlků, ačkoli k nim měli velmi negativní postoje a většina z nich přiznala, že sami by vlky zabili, kdyby měli příležitost (Ueberschär 2000). Také Kvaalen (1998) uvádí, že přestože dotázaní chovatelé ovcí měli obecně negativní postoje a vysoké povědomí o škodách rysem, žádný z farmářů nechtěl rysa vyhubit. Podobně zjistila Egli (1998) že chovatelé ovcí ve Švýcarsku měli sice pocit, že je tam příliš mnoho rysů, ale opět nežádali jejich vyhubení, ale spíše požadovali jejich „rozumné“ počty. Vyhubení šelem jako možnost řešení konfliktů lidí s velkými šelmami však zvolilo mnohem více chovatelů v Rakousku (38 %) a Slovinsku (13 %) (Korenjak 1995) než v Beskydech. Pro regulaci šelem a jejich úplné odstranění z oblastí, kde dělají škody, se v Beskydech vyslovili především starší lidé, což koresponduje s jejich negativnějším vztahem k šelmám, projeveným v předešlých odpovědích.

9.20. Srovnání zjištěných výsledků s průzkumem veřejného mínění z roku 2000

Zmiňovaný průzkum provedlo ve dvou fázích (v letech 1999 a 2000) Hnutí DUHA jako součást projektu Záchrana/návrat velkých predátorů v oblasti Západních Karpat na vzorku 177 obyvatel obcí ležících na území CHKO Beskydy (Bartošová a Genda 2001; Genda nepubl.). Mé výsledky jsou zde porovnávány s výsledky druhé fáze tohoto průzkumu, která proběhla v roce 2000 po ukončení osvětové kampaně zmíněnou organizací.

9.20.1. Postoj k výskytu šelem

Srovnání výsledků staršího a současného průzkumu u otázky na postoj dotázaných k výskytu šelem v regionu (použila jsem stejné znění otázky) ukázalo, že tolerance místních obyvatel se o něco zvýšila. Zatímco v roce 2000 bylo zjištěno, že výskyt rysa vadí nesmiřitelně 12 % obyvatel a 14 % místních vadí, ale smíří se s ním, v mém výzkumu takto odpovědělo jen 2,5 % a 11 % obyvatel. Podobně tomu bylo i u vlka, s jehož výskytem se před deseti lety nehodlalo smířit 13 % dotázaných a 24 % se s ním smířilo, ale vadil jim, kdežto nyní jsem zjistila pokles těchto postojů na 6 % a 14 %. Také negativní postoj k výskytu medvěda se zmírnil, neboť tehdy nesmiřitelně vadil 19 % respondentů, kdežto při mém dotazování tento názor projevily jen 4 %. Tehdy také přítomnost medvěda vadila, ale smířilo se s tím 21 %, v současnosti se takto k medvědům v Beskydech staví 17 % obyvatel. Vzrostl naopak počet respondentů,

kterým šelmy nevadí; radost z nich má jen o něco málo vyšší počet dotázaných (z výskytu rysa má dle výsledků současného výzkumu radost dokonce méně respondentů než před 10 lety). Lze tedy říci, že přibývá lidí s neutrálním postojem a extrémní názory (především ty negativní) se stávají více umírněné. Velmi podobný závěr byl učiněn také po zopakování průzkumu postojů obyvatel k vlkům po čtyřech letech v Chorvatsku (Majić 2007; Majić a Bath 2009). Autoři si tento posun v názorech vysvětlují jednak státem zajištěnými opatřeními ke snížení konfliktů s vlky kvůli škodám, menším zájmem o vlky mezi veřejností a tím, že si obyvatelé přivykli na to žít s vlky, jež jsou zákonem plně chráněni.

Dále bylo ve starším výzkumu v Beskydech zjištěno, že výskytu šelem jsou nakloněni zejména muži, mladší a vysokoškolsky vzdělaní občané. Častější pozitivní odpovědi u mladších respondentů a respondentů s vyšším vzděláním se v současnosti potvrdily, pozitivnější postoj mužů byl prokázán pouze ve vztahu k rysovi.

9.20.2. Strach kvůli výskytu vlka

Ve zmiňovaném průzkumu Hnutí DUHA bylo zjištěno, že kvůli výskytu vlků se 9 % respondentů bojí chodit do lesa, 3 % se bojí vycházet po setmění, 12 % se bojí pouštět děti do lesa. Mnou zjištěné podíly místních respondentů se stejnými obavami byly poněkud vyšší (strach v lese 11 %, po setmění 26 % a o děti 52 %), což je zřejmě dáno především rozdílně nastavenými možnostmi odpovědí. Samotné odpovědi byly sice v obou výzkumech stejné, avšak ve starším průzkumu mohli dotázaní zvolit pouze jednu z možností, kdežto v prezentovaném výzkumu byli tázáni na každou z možných obav zvlášť. U strachu o děti jsem navíc výsledek přepočítala pouze na respondenty, kteří jsou rodiči. Je otázka, zda zpracovatelé staršího výzkumu také odfiltrovali ty respondenty, kteří děti nemají a proto logicky u nich obava o děti nehrála roli. Lze tak (alespoň orientačně) porovnat pouze zjištěný podíl respondentů, kteří se vlků nebojí (nevybrali žádnou z těchto možných obav) – před deseti lety bylo těchto lidí zjištěno 76 %, v současném výzkumu to bylo 55 %.

9.20.3. Nebezpečnost setkání s šelmami

Ačkoli byly odlišně zvoleny možnosti odpovědí, je možné alespoň zhruba srovnat názory respondentů na nebezpečnost vlka pro člověka. Výsledky v prezentovaném výzkumu jsou víceméně podobné jako v roce 2000. Největší podíl respondentů tenkrát považoval vlky za nebezpečné výjimečně a nebezpečné někdy (dohromady 63 %) a nyní nejvíce respondentů označilo setkání člověka s vlkem za trochu nebezpečné (49 %). Za

určitě nebezpečného považovalo tenkrát vlka o něco méně respondentů než v současném průzkumu za velmi nebezpečného. Podíl lidí domnívajících se, že vlk není nebezpečný (14 %) byl před deseti lety také o něco nižší než nyní (22 %).

9.20.4. Možnosti prevence útoků na dobytek

Podobné výsledky jako v minulém výzkumu jsou u otázky na způsoby ochrany dobytka před útoky šelem. Stále okolo 3–4 % obyvatel navrhuje střílet či regulovat šelmy, okolo 5 % je přesvědčeno, že se zvířata nedají uchránit a přes 40 % navrhuje dobytek dát do ohrady. Mnohem více respondentů však dle výsledků prezentovaného výzkumu vzpomnělo možnost využití hlídacích psů (47 % oproti tehdejší 22 %), naopak hlídání ovcí člověkem/pastevcem navrhovalo v současnosti méně lidí než tenkrát (16 % oproti 28 %).

9.20.5 Reakce na pytláctví

V otázce na reakci na zprávu o pytlákovi, který zastřelil vlka, byly sice některé možnosti zvoleny odlišně, lze však porovnat proporce těch, které byly použity stejné (opět však problém s tím, že nyní mohli respondenti zvolit i více možností zároveň, kdežto ve starším výzkumu zřejmě jen jednu). Jako svou reakci na pytláctví tenkrát 23 % místních uvedlo, že by je to naštvalo, v současnosti byl zjištěn vyšší počet respondentů, jež vybrali tuto odpověď (37 %). Na policii nebo Správu CHKO by se s informací o pytláctví před deseti lety obrátilo 15 %, v současnosti téměř dvakrát více. Naopak zatímco tenkrát se k tomuto činu lhostejně stavělo 37 %, nyní se počet těchto respondentů snížil na 13 %. Pytláctví by schvalovalo či bylo za zastřelení šelem rádo téměř stejné množství místních obyvatel (15 %, resp. 13 %). Na základě tohoto srovnání se zdá, že tolerance nelegálního lovu se snížila, ovšem je třeba vzít v úvahu, že postoj obyvatel k pytláctví je ve skutečnosti silně závislý na mnoha okolnostech (jak vyplynulo z poznámek dotázaných k této otázce).

9.20.6. Ochota pomoci s ochranou šelem

Porovnáním výsledků prvního výzkumu postojů obyvatel se současnými zjištěnými názory se ukázalo, že ochota pomoci s ochranou velkých šelem významně vzrostla (z 26 % na 45 %), proti ochraně šelem se vyslovilo zhruba stejné množství respondentů (okolo 5 %). V souladu s výsledky předešlého výzkumu byl potvrzen nezájem o tuto problematiku u osob s nižším vzděláním a vyšším věkem.

9.20.7. Zdroj informací

Tato otázka byla ve starším výzkumu otevřená, kdežto nyní si mohli respondenti zvolit z nabízených možností; tento rozdíl tedy neumožňuje přesnější srovnání výsledků. Je však patrné, že stále největší část obyvatel čerpá informace o velkých šelmách především z médií. V současném výzkumu se informace od respondentových známých a jeho vlastní zkušenosti ukázaly jako významnější zdroj informací (58 %) než v minulosti (14 %). Jiné zdroje (letáky, besedy, exkurze aj.) uvedlo stejně jako před desetiletím jen málo respondentů.

9.20.8. Shrnutí srovnání výsledků výzkumů postojů obyvatel Beskyd

V postojích místní veřejnosti v Beskydech k velkým šelmám lze na základě tohoto srovnání vidět mírný posun k neutrálnějšímu až pozitivnějšímu vnímání. Je však patrné, že problémem zůstává zakořeněný strach obyvatel z vlků. Pro potvrzení posunu názorů obyvatel k lepšímu by bylo potřeba provést další průzkum po několika letech, protože postoje lidí k šelmám nejsou stabilní a mohou se i v relativně krátkém čase měnit (Majić 2007) a to především v reakci na způsobované škody a osvětové aktivity (Szinowatz a Gossow 2001). Škody na dobytku byly v posledních letech před tímto průzkumem mnohem nižší než před provedením staršího výzkumu. Proto se také méně často objevovaly negativně laděné zprávy v médiích. Navíc od roku 1999 probíhá stále intenzivnější a komplexnější práce na osvětě veřejnosti jak na celorepublikové, tak na místní úrovni. Podílejí se na ní především nevládní organizace (Hnutí DUHA, Český svaz ochránců přírody) a Správa CHKO Beskydy a NP Šumava (Červený et al. nepubl., Kutal 2008, Kutal a Bláha 2008; Šulgan 2008). Právě tyto skutečnosti mohly mít významný podíl na zlepšení vnímání šelem určitou částí veřejnosti. Zjišťování postojů lidí by ale spíše než pro zkoumání přímého vlivu informačních kampaní mělo být indikátorem současné situace a vnímaných konfliktů. Budoucí pozornost by se pak měla zaměřovat především na řešení těchto konfliktů (Majić 2007).

10. Doporučení pro práci s veřejností

Na základě zjištěných výsledků a získaných zkušeností s vnímáním a názory lidí na velké šelmy jsem se pokusila shrnout nejdůležitější body pro další postup při plánování veřejné osvětové kampaně.

- 1) Jako nejzásadnější se jeví dostat do povědomí nejširší veřejnosti skutečnost, že rys a vlk nepředstavují pro člověka reálnou hrozbu. Aby tento fakt lidé opravdu přijali, bude zřejmě potřeba použít věcné argumenty (neexistence případu napadení člověka zdravým zvířetem), neboť prosté tvrzení, že rys a vlk na člověka neútočí, nemá na veřejnost potřebný účinek (navíc je to tvrzení „ochranářů“). Nejlepší by bylo zvolit takový způsob, aby si lidé uvědomili kořeny jejich současných obav z těchto šelem (historky ze středověku, pohádky, filmy...) a na základě získaných objektivních informací o biologii a ekologii těchto druhů si mohli sami utvořit nový pohled na ně. Důležité je rovněž seznámit obyvatele i návštěvníky s možnostmi předcházení a snížení konfliktů s medvědy. Lidé by měli vědět, že pokud se s medvědem setkají, neznamena to ještě, že na ně určitě zaútočí. Také by měli pochopit, že k většině problémů s medvědy dochází vinou člověka (nezabezpečené odpadky, vyrušování v klidových zónách aj.).
- 2) Je potřeba zvýšit povědomí o účinných preventivních opatřeních proti škodám na hospodářských zvířatech a přesvědčit chovatele o potřebě a samozřejmosti jejich využívání v oblastech výskytu velkých šelem. A to nejen výskytu současného, ale také předpokládaného, protože šelmy se mohou díky své velké pohyblivosti a migracím vyskytnout i na území, kde dosud jejich přítomnost nebyla zjištěna (nebo se tam objeví znovu po delší době). Majitelé dobytka pak mohou být útoky šelem zcela zaskočení a mohou pak podněcovat negativní pohled na jejich přítomnost i u dalších lidí.
- 3) V co nejkratší době by mělo dojít k novelizaci zákona č. 115/2000 o náhradách škod tak, aby byly zohledněny problémy a dosavadní nedostatky vnímané chovateli, tj. přesné určení výše škody, dodatečné náklady navíc, citový vztah ke zvířatům a další problémy, které jsou uváděny v návrhu plánu péče o velké šelmy (Červený et al. nepubl.).
- 4) Bylo by přínosné, pokud by vznikla možnost finanční podpory pro chovatele hospodářských zvířat (v oblasti výskytu šelem) na pořízení preventivních

opatření. Ani patnáctiletá přítomnost vlků v Beskydech a každoročně vznikající škody nevedly chovatele k účinnému zabezpečení svých stád. Zvýšení početních stavů vlků (aniž by následovaly negativní odezvy obyvatel a nelegální vystřílení) není možné bez učinění významných kroků k lepší ochraně dobytka, ke kterým však bez podpory zvenčí zřejmě nedojde. Velkou podporou v tomto by bylo zavedení „poradny“ pro chovatele, která by poskytovala pomoc s dotační administrativou, ale především tuto možnost chovatelům aktivně nabízela, případně i vypomáhala např. s instalací el. sítí.

- 5) Především u chovatelů hospodářských zvířat by se měla zlepšit informovanost o možnosti náhrady škody včetně podmínek pro její vyplacení a postupu pro vyšetření události. Jako efektivní se jeví s těmito informacemi podrobně seznámit obecní úřady, a také myslivce, místní policii a lesníky.
- 6) Pokud dojde k útokům šelem na hospodářská zvířata, tak zdůrazňovat (médiím, chovatelům,...) fakt, že vzniklé škody na dobytku jsou vždy následkem nedostatečného zabezpečení domácích zvířat a bylo by proti přirozenosti šelem, kdyby tuto „nabídku“ nevyužily. V případě, že mohlo jít i o útok toulavého psa, na tuto skutečnost také upozornit, aby všechny škody nebyly a priori svalovány pouze na velké šelmy, protože to vede k jejich horšímu hodnocení lidmi. Útoky toulavých psů jsou zároveň možným argumentem, proč je potřeba dobytek chránit, a to vždy a všude, ne jen v oblastech výskytu šelem.
- 7) S veřejností by měla být vedena debata o roli velkých šelem v dnešní přírodě a krajině, která napomůže posunu mínění obyvatel k větší toleranci šelem, žijících v jejich blízkosti. Šelmy by lidé měli vnímat jako normální zvířata, která potřebují jistá klidová území, ale jsou schopna žít i v člověkem pozměněné krajině, pokud dostanou příležitost. Je však otázka, zda je veřejnost u nás již natolik vyspělá a uvědomělá, že bude ochotna se přítomnosti šelem v některých směrech přizpůsobit. Pokud mají lidé nahlížet na pytláctví jako na odsouzenýhodný čin, je potřeba, aby šelmy respektovali jako původní, vzácnou a nezbytnou součást zdravého přírodního prostředí.
- 8) Pozornost osvětových a vzdělávacích aktivit by se měla zaměřit především na obyvatele regionu s výskytem velkých šelem, avšak i k návštěvníkům těchto oblastí by se měly alespoň určité informace dostat (co dělat při setkání s medvědem aj.). Je potřeba vyzkoušet, zda bude účinnější osvětu zacílit přímo na skupiny lidí, kteří mají k šelmám nejvíce negativní vztah (starší, méně

vzdělání, chovatelé dobytka), nebo raději zvolit strategii působení přes jejich okolí (známí, přátelé, rodina), u které je menší pravděpodobnost, že cílová skupina z principu odmítne informace přijmout. Pozitivnějšího postoje návštěvníků k šelmám by se dalo využít k působení na místní obyvatele skrze poukazování na jedinečnost a větší atraktivitu Beskyd jako oblasti výskytu šelem pro turisty, kteří oceňují jejich „zachovalost“. Místní obyvatelé by si díky tomu mohli začít přítomnosti šelem více vážit (předně by je však už nesměli považovat za nebezpečné a za škodlivé kvůli útokům na zvířata).

- 9) Je potřeba využít zájmu lidí o velké šelmy a spolu s informacemi, po kterých se respondenti ptali (život šelem, jejich počty a místa výskytu), jim zároveň předávat také ty informace, které jim především chybí pro méně konfliktní soužití s šelmami (malá nebezpečnost pro člověka, možnosti zabezpečení domácích zvířat). Přitom bude vhodné zaměřit se především na informace o šelmách v daném regionu či lokalitě a pomocí vědeckých poznatků a údajů z terénního monitoringu výskytu šelem vyvrátit představu veřejnosti o možném přemnožení.
- 10) Při působení na veřejnost je potřeba přejít od méně efektivních způsobů na ty zdroje, z nichž lidé nyní nejčastěji čerpají a z nichž si přejí informace dostávat (televize, noviny a časopisy, internet). Ačkoli to může být mnohem nákladnější způsob osvěty (např. film v TV), svou přístupností a oblíbeností osloví mnohem širší skupinu lidí (včetně těch s vyhraněnými názory, k nimž by se objektivní informace o šelmách jinak těžko dostávaly). Opět zaujmou a osloví především informace z okolí místa bydliště/rekreace cílové skupiny tím, že se jich dotýkají a snáze si je tak i zapamatují.
- 11) Jako účinná se jeví aktivní komunikace s lidmi, především specifickými skupinami (chovatelé, myslivci, obyvatelé samot), kteří především jsou v problematice šelem nějak zainteresováni. Důležitost této komunikace (výměny informací a názorů) se zvyšuje v případě vzniku škod na dobytku nebo pokud dojde k častějšímu pozorování šelem lidmi v okolí obydlí. Lidé by měli být srozuměni s tím, že se šelmy nemusejí chovat vždy přesně podle očekávání (plachý útek před člověkem, lov pouze slabé a nemocné zvěře a jen tolik, kolik právě potřebuje aj.), ale i velmi netypicky díky své inteligenci, přizpůsobivosti či změněným (nepřirozeným) podmínkám (Bartošová 1998).

- 12) Práce s veřejností musí být intenzivní, ale především dlouhodobá a pružná. Měli byt působení na veřejnost efektivní, nestačí např. jen vytvořit webové stránky, ale především je stále naplňovat novými informacemi, atraktivními i pro běžné obyvatele obcí, aby vůbec v záplavě celosvětové „konkurence“ přitáhly jejich pozornost. Také je potřeba velmi flexibilně reagovat na nastalé události (např. škody na hospodářských zvířatech či včelách) a včasným podáním objektivních informací, vysvětlení či doporučení předcházet šíření negativně laděných nebo zkreslených zpráv.

11. Závěr

Provedený průzkum ukázal, že větší část veřejnosti má k velkým šelmám celkově neutrální až pozitivní postoj. Existuje zde však několik zásadních problémů, bránících lepšímu přijetí přítomnosti rysů, vlků a medvědů v naší přírodě lidmi. Akceptování výskytu velkých šelem v Beskydech i jejich šíření do dalších oblastí je především otázkou zažitých obav lidí z napadení šelmami a negativního náhledu na ně kvůli občasným útokům na hospodářská zvířata. Ačkoli množství dobytka ročně zabitého šelmami (především vlky) v Beskydech je v podstatě zanedbatelné (okolo 10 kusů), především u místních obyvatel se tento problém ukázal jako velmi účinný a dlouhodobě působící „spouštěč“ negativních postojů k těmto živočichům. Strach z nebezpečnosti vlka a rysa pro člověka je zde rozšířen dokonce bez toho, aby v Beskydech či jinde k jedinému případu útoku došlo a navzdory tomu, že již deset let probíhá cílená osvětová kampaň, šířící informace o malé nebezpečnosti šelem. Ze zaznamenaných názorů vyplynulo, že případné konflikty mezi šelmami a lidmi (či jejich zájmy) by byly významným impulsem ke změně současných bezproblémových i pozitivních postojů k šelmám směrem k negativním.

Návštěvníci byli k šelmám převážně tolerantní a mnohdy projevovali i své sympatie k nim, avšak postoje místních obyvatel, jež jsou z hlediska přežívání šelem v této oblasti důležitější, byly mnohem méně příznivé. Existující opatření, jež má zmírňovat vliv predace hospodářských zvířat šelmami (vyplácení náhrady škody) je většinou považováno jen za částečné řešení problému. Navíc informovanost o způsobech ochrany hospodářských zvířat před útoky šelem je u chovatelů, kteří by je měli znát především, spíše nedostatečná. Problémem je vnímání těchto preventivních opatření jako práce a nákladů navíc a nedůvěra v jejich účinnost.

Potvrdilo se, že negativní postoj k šelmám vede k podpoře a toleranci pytláctví a snižuje šanci na jeho eliminaci. Potlačení nelegálního lovu šelem (jako nejvýznamnějšího faktoru, který je ohrožuje) tedy z velké části závisí na výsledcích osvětové práce s širokou veřejností. V konečném důsledku může být toto opatření v současnosti i mnohem důležitější než např. vědecký výzkum velkých šelem, neboť směřuje k tomu nejzákladnějšímu – uchránit šelmám život a vytvořit příznivé „společenské“ podmínky pro progresivní vývoj jejich populací.

Jako nejdůležitější doporučení, vyplývající z výsledků této práce, je nutnost vyvrátit představu vlka a rysa jako člověku nebezpečných zvířat, a také se zaměřit na

podporu prevence napadení hospodářských zvířat i předcházení střetu člověka s medvědem. Pro zmírnění možných konfliktů v budoucnu, kdy šelmy mohou postupně osidlovat další oblasti a bude docházet k jejich migracím kulturní krajinou, je nezbytné již nyní veřejnost na tento vývoj připravovat. Vnímání přítomnosti šelem ve více osídlených oblastech (včetně Beskyd) jako nežádoucího jevu bylo totiž další významnou příčinou záporných postojů k výskytu a šíření šelem u nás. Kromě nedostatku informací o určité přizpůsobivosti šelem však byla důvodem skeptického názoru na možné soužití velkých šelem s lidmi také neochota přehodnotit zažitá názory a předsudky. Jak napsala RNDr. Dana Bartošová, *„vztah veřejnosti ke kontroverzním živočichům je jistým odrazem kulturní a morální úrovně naší společnosti a jejího celkového vztahu k ochraně přírody“*.

12. Souhrn

- 1) Většina respondentů v obou cílových skupinách měla neutrální nebo pozitivní postoj k výskytu velkých šelem v Beskydech. Pozitivní postoj projevili návštěvníci Beskyd k rysovi (53 %), vlkovi (49 %) i medvědovi (46 %) mnohem častěji než místní obyvatelé (rys 20 %, vlk a medvěd 15 %). Postoj místních obyvatel byl nejčastěji neutrální (průměrně pro všechny druhy 65 %). Místní se s výskytem těchto druhů častěji nedokázali smířit, vadí jim především vlk (5,7 %) a medvěd (4,4 %). Starší lidé měli častěji negativní postoje k šelmám; s vyšším vzděláním respondenta bylo naopak častější jejich pozitivní vnímání. Chovatelé hospodářských zvířat se k výskytu rysa, vlka a medvěda v Beskydech stavěli negativněji než ostatní.
- 2) Rys je považován většinou návštěvníků (81 %) a větší částí místních (60 %) za užitečného. Vlk byl takto označen 63 % návštěvníků, ale jen 35 % místních. Třetina místních jej považovala za škodlivého, nejčastěji kvůli útokům na hospodářská zvířata. Medvěda návštěvníci vnímají většinou jako užitečného (57 %), místní nejčastěji odpověděli, že neví, protože nemají dostatek informací (37 %).
- 3) Většina respondentů z obou skupin (86 %, resp. 95 %) odpověděla kladně na otázku, zda rys patří do přírody Beskyd. Stejný názor na vlka mělo o něco méně dotázaných (56 %, resp. 83 %) a medvěda jako součást beskydské přírody kladně vnímá nejméně místních (51 %) i návštěvníků (76 %). Aktivní chovatelé častěji odpovídali záporně, stejně jako starší respondenti.
- 4) Většina respondentů (75, resp. 83 %) nesouhlasila s tím, že rys dělá mnoho škod na hospodářských zvířatech, stejně tak o medvědovi si většina návštěvníků (73 %) i větší část místních (59 %) myslela, že mnoho škod nezpůsobuje. Avšak vlka větší část místních (67 %) i mnoho návštěvníků (44 %) označila za původce mnoha škod na dobytku. Názor, že rys, vlk nebo medvěd způsobuje mnoho škod byl častější u místních než návštěvníků a u respondentů s nižším vzděláním. Přesvědčení o velkých škodách způsobovaných šelmami na hospodářských zvířatech bylo spojeno s negativními názory na šelmy a méně častou ochotou oznámit pytláctví.

- 5) Všechny tři druhy jsou většinou respondentů považovány za plachá zvířata, která se většinou lidem vyhýbají. O jejich plachosti častěji pochybovali respondenti s nižším vzděláním, dále ti, kterým šelmy v Beskydech vadí a ti, kteří je považovali za škodlivé.
- 6) Polovina dotázaných si myslí, že setkání s rysem v přírodě není pro člověka nebezpečné, třetina to považuje za trochu nebezpečné. Setkání s vlkem bylo nejčastěji hodnoceno jako trochu nebezpečné (46 %); za velmi nebezpečnou tuto situaci považovalo 22 % respondentů. Necelá polovina dotázaných označila setkání s medvědem za trochu nebezpečné, mnoho jich vybralo možnost „velmi nebezpečné“ (41 %). Návštěvníci častěji než místní odpovídali, že setkat se s rysem nebo vlkem není nebezpečné. Respondenti, kteří vnímali šelmy jako velmi nebezpečné, se kvůli nim častěji obávali chodit do lesa a měli k jejich výskytu negativnější postoj. Častěji by také schvalovali jejich nelegální zabití a byli méně tolerantní k jejich možnému šíření na území ČR. Pozitivnější postoj k šelmám se projevil především u dotázaných, kteří nepovažovali setkání s šelmami za nebezpečné.
- 7) Strach chodit do lesa kvůli výskytu šelem měla jen malá část respondentů (5–12 % dle druhu šelmy). Častější byly obavy z šelem v případě chůze lesem po setmění, a to především z medvěda (28 %), ale také z vlka (24 %). Místní se všech šelem obávali častěji než návštěvníci. Obavy z šelem v lese se významně více projevíly u žen, starších lidí a respondentů s nižším vzděláním. Respondenti, kteří měli z šelem v lese strach, k nim celkově projevíli významně negativnější postoje a byli tolerantnější k pytláctví. Přes 40 % dotázaných rodičů se obávalo kvůli výskytu šelem pouštět děti samotné do lesa. Více jak třetina chovatelů se obávala útoku vlka nebo medvěda na jejich hospodářská zvířata. Tito respondenti významně častěji projevíli názor, že šelmy je potřeba regulovat lovem, aby se nepřemnožily.
- 8) Přibližně odhadnout počet rysů žijících v ČR dokázalo jen 18 % dotázaných. Nadhodnocený a podhodnocený odhad uvedlo stejné množství respondentů (38 %). Počet vlků většina respondentů (87 %) nadhodnotila (nejčastější odhady byly 50 až několik set jedinců) a jen 10 % uvedlo přibližně reálný počet (do 10 jedinců). Naproti tomu skutečný počet medvědů dobře odhadlo mnohem více

dotázaných (44 %). Ostatní však řekli číslo vyšší, většinou se však pohybovalo do 50 jedinců.

- 9) Polovina respondentů označila za nebezpečí pro šelmy v Beskydech pytláctví, mnoho jich vybralo také nadměrný turistický ruch (45 %), nedostatek vhodného životního prostoru (43 %) a silniční dopravu, zástavbu krajiny (42 %). Především místní obyvatelé (20 %) si mysleli, že šelmy ohrožuje vzteklina.
- 10) Představu respondentů o velkých šelmách zřejmě nejvíce formuje televize, z níž získává informace o šelmách většina dotázaných (86 %) a více jak třetina z ní čerpá nejvíce informací. Právě televizi, a také internet respondenti nejčastěji preferovali pro získávání informací o šelmách. Místními obyvateli více žádané zdroje byly také noviny a časopisy a informační materiály. Zájem dovídat se o velkých šelmách v ČR více informací projevily tři čtvrtiny dotázaných. Nejvíce by je zajímal život šelem, jejich počty a místa výskytu.
- 11) Téměř 80 % návštěvníků a necelých 60 % místních projevilo zájem pozorovat v české přírodě rysa, vlka nebo medvěda. Návštěvníci by tuto možnost uvítali významně častěji než místní.
- 12) Proti pytláctví se ve svých odpovědích stavěli více návštěvníci než místní. Kromě jiného byli častěji ochotni ohlásit informace o nelegálním zástřelu šelmy na policii či Správu CHKO (ačkoli tuto možnost zvolilo jen 44 % návštěvníků). Místní byli k pytláctví častěji lhostejní (13 %) nebo by je zabití šelmy přímo potěšilo (12 %).
- 13) Většině místních (72 %) i návštěvníků (87 %) by nevadilo samovolné šíření velkých šelem do dalších oblastí v ČR. Třetina těchto respondentů však přidala podmínku „únosného množství“ šelem a neexistence rizika pro člověka a hospodářská zvířata. Obavy z ohrožení lidí a možné útoky šelem na dobytek byly důvodem, proč by čtvrtině místních a 13 % návštěvníků šíření šelem vadilo. Návštěvníci byli k šíření šelem tolerantnější, stejně jako mladší lidé, muži, respondenti s vyšším vzděláním a kladnějším vnímáním těchto živočichů v různých ohledech (postoj k výskytu v Beskydech, užitečnost v přírodě aj.) a méně častými obavami z nich. Naopak chovatelům dobytka šíření šelem častěji vadilo.

- 14) Povědomí o možnostech ochrany hospodářských zvířat před šelmami bylo spíše nižší. Tři způsoby dokázala vyjmenovat jen polovina návštěvníků a 44 % místních. Ani mezi samotnými chovateli nejsou způsoby, jak ochránit stádo přes útoky šelem příliš známy (jen 45 % chovatelů uvedlo tři způsoby). Nejčastěji byly zmiňovány relativně účinné metody (využití hlídacích psů, oplocení a zavírání na noc do chléva), i když elektrický ohradník vzpomnělo pouze 38 % respondentů. Střílení či regulaci šelem v této souvislosti zmínila jen 4 % dotázaných; necelých 6 % místních pak uvedlo, že dobytek nelze ochránit.
- 15) O možnosti požádat o náhradu škody způsobené velkými šelmami věděla většina místních (70 %) a velká část návštěvníků (60 %). Většina z nich však netušila, jak je v případě vzniku škody potřeba postupovat, aby bylo možné náhradu vyplatit.
- 16) Podle názoru většiny místních (72 %) i návštěvníků (70 %) můžou náhrady škod způsobených šelmami na domácích zvířatech a majetku vyřešit problém soužití chovatelů s šelmami jen částečně. Jako nedostatek viděli především nemožnost nahradit práci chovatele se zvířaty a skutečnost, že náhrada škod neřeší podstatu problému (potřeba prevence).
- 17) Jako vhodné řešení problému občasných škod na dobytku zvolilo nejvíce chovatelů (64 %) hrazení škod těm, kdo měl dobytek proti šelmám nějak zabezpečený, a také poskytování dotací na zabezpečení zvířat (62 %). Více jak polovina se vyslovila také pro regulaci šelem v případě způsobování škod na hospodářských zvířatech. Častěji se k této možnosti přikláněli ti, kteří měli lhostejný postoj k šelmám v Beskydech.
- 18) Dobrovolnou spoluprací pomoci s ochranou velkých šelem by byla ochotna třetina místních a 27 % návštěvníků. Ti projeví mnohem častější ochotu přispět finančně (22 %).
- 19) Z provedených analýz vyplývá, že návštěvníci měli k šelmám celkově pozitivnější postoje než místní obyvatelé. Také mladší lidé a respondenti s vyšším vzděláním obecně projeví k velkým šelmám kladnější vztah. Naopak lidé z menších obcí (s méně obyvateli) a vlastníci hospodářských zvířat se k nim častěji stavěli negativně.

10. Reference

- Andersone Ž, Ozoliņš J. 2004. Public perception of large carnivores in Latvia. *Ursus*. 15 (2): 181–187.
- Anděl P, Mináriková T, Andreas M. (eds). 2010. Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce. Liberec: Evernia. 137 s.
- Anděra M, Červený J. 2009. Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana. 2. Šelmy (*Carnivora*). Praha: Národní muzeum. 215 s.
- Anděra M, Červený J, Bufka L, Bartošová D, Koubek P. 2004. Současné rozšíření vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. *Lynx*. 35: 5–12.
- Anonymous 1998. Ochrana hospodářských zvířat před šelmami. *Veronica*. 11 (1): 8–10. (doporučení Správy CHKO Beskydy).
- Arx M, Breitenmoser-Würsten Ch, Zimmermann F, Breitenmoser U. (eds.). 2004. Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. KORA Bericht. Nr. 19 (english). 330 s.
- Baláž E. D'Amicis B. 2010. Posledná pevnosť. Pätnásť rokov s medvedmi. ADIN, s.r.o. 237 s.
- Balčiauskas L. 2001. Human dimensions of the large carnivores in Lithuania – general overview of the survey results from 1999–2001. [internet]. [cit. 15.1. 2011]. Dostupný z: <http://www.lcie.org/Docs/HD/Balciauskas%20Preliminary%20HD%20in%20Lithuania.pdf>
- Bartošová D. 1995a. Výskyt a ochrana medvěda hnědého v CHKO Beskydy. *Veronica*. 8 (1). Příloha časopisu *Veronica* pro Správu CHKO Beskydy. Str. 26–27.
- Bartošová D. 1995b. Rys ostrovid v CHKO Beskydy. *Beskydy. Veronica*. 8 (1). Příloha časopisu *Veronica* pro Správu CHKO Beskydy. Str. 28–29.
- Bartošová D. 1998. Osud vlků v Beskydech je nejistý. *Veronica*. 11 (1): 1–7.
- Bartošová D. 2003. Nález uhynulého rysa ostrovida v CHKO Beskydy. *Ochrana přírody*. 58 (3): 91–92.
- Bartošová D. 2004a. Medvěd hnědý v CHKO Beskydy. *Svět myslivosti*. 5 (2): 16–20.
- Bartošová D. 2004b. Mapování výskytu velkých šelem v CHKO Beskydy v období 2003–2004. *Ochrana přírody*. 59 (8): 242–246.
- Bartošová D. 2005. Jak se daří velkým šelmám v CHKO Beskydy. *Veronica*. 19 (2): 5–10.
- Bartošová D. 2007. Mapování velkých šelem v CHKO Beskydy v roce 2007. *Beskydy – Zpravodaj chráněné krajinné oblasti*. 3 (3): 7.

- Bartošová D. 2008a. CHKO Beskydy – evropsky významná lokalita velkých šelem. *Veronica*. 22 (1): 12–15.
- Bartošová D. 2008b. Současný výskyt velkých šelem v Beskydech. *Veronica*. 22 (1): 12–15.
- Bartošová D. 2008c. Mapování velkých šelem v CHKO Beskydy v roce 2008. Beskydy – zpravodaj chráněné krajinné oblasti. 4 (2): 13.
- Bartošová D. 2010. Mapování velkých šelem v CHKO Beskydy v roce 2010. Tisková zpráva Správy CHKO Beskydy, 6.4. 2010, Rožnov pod Radhoštěm.
- Bartošová D. Údaje o škodách způsobených velkými šelmami v CHKO Beskydy a okolí. Archiv Správy CHKO Beskydy. Nepublikováno.
- Bartošová D, Genda I. 2001. Projekt Záchrana a návrat velkých predátorů v oblasti Západních Karpat. Část 1: Postoje obyvatel podhorských obcí Beskyd k výskytu velkých šelem. *Ochrana přírody*. 56 (1): 9–12.
- Bartošová D, Orálek M. 2007. Náhrada škod chovatelům. 18–20. In: Orálek M. (ed.). 2007. Ochrana hospodářských zvířat před velkými šelmami. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí. 24 s.
- Bath A. 2000. Human dimensions in wolf management in Savoie and Des Alpes Maritimes, France. Results targeted toward designing a more effective communication campaign and building better public awareness materials. Memorial University of Newfoundland, Department of Geography. [internet]. [cit. 22.2. 2011]. Dostupné z:
<http://www.lcie.org/Docs/HD/LCIE%20Bath%20Wolves%20in%20the%20French%20Alps.pdf>
- Bath A, Olszanska A, Okarma H. 2008. From a human dimensions perspective, the unknown large carnivore: Public attitudes toward Eurasian lynx in Poland. *Human Dimensions of Wildlife*. 13: 31–46.
- Bath A, Majić A. 2001. Human dimension in wolf management in Croatia. Understanding attitudes and beliefs of residents in Gorski kotar, Lika and Dalmatia toward wolves and wolf management. Report for Large Carnivore Initiative for Europe. [internet]. [cit. 15.1.2011]. Dostupné z:
<http://www.lcie.org/Docs/HD/LCIE%20Bath%20Croatia%20wolf%20HD%201.pdf>
- Bisi J, Kurki S, Svensberg M, Liukkonen T. 2007. Human dimensions of wolf (*Canis lupus*) conflicts in Finland. *European Journal of Wildlife Research*. 53: 304–314.
- Boitani L. 2000. Action plan for the conservation of wolves in Europe (*Canis lupus*). Nature and environment, No. 113. Strasbourg: Council of Europe Publishing. 86 s.
- Breitenmoser U, Breitenmoser-Würsten Ch, Okarma H, Kaphegyi T, Kaphygyi U, Wallmann U, Miller U M. 2000. Action plan for the conservation of the Eurasian Lynx (*Lynx lynx*) in Europe. Nature and environment. No. 112. Strasbourg: Council of Europe Publishing. 69 s.

- Bufka L, Heurich M, Engleder T, Wölfl M, Červený J, Scherzinger W. 2005. Wolf occurrence in the Czech-Bavarian-Austrian border region – review of the history and current status. *Silva Gabreta*. 11 (1): 27–42.
- Caluori U. 1999. Der Wolf – Wildtier oder wildes Tier? Institut für Ethnologie der Universität Berns, Switzerland: unpublished B.Sc.Thesis. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59– 89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). 2003. *Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World*. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Culková M. 2007. Vnímání škod působených vydrou říční (*Lutra lutra*). [diplomová práce]. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc. 77 s. + přílohy 46 s.
- Červený J. 2006. Myslivec a rys, dva lovci a jedna kořist – srnčí zvěř. *Svět myslivosti*. 7 (3): 8–11.
- Červený J, Koubek P, Anděra M. 1996. Population development and recent distribution of the lynx (*Lynx lynx*) in the Czech republic. Str. 2–15. In: Koubek P, Červený J. 1996. *Lynx in the Czech and Slovak republic*. Acta Sc. Nat. Brno. 30 (3). 78 s.
- Červený J, Bufka L, Koubek P. 2002. Výzkum populace rysa ostrovida (*Lynx lynx*) na Šumavě. *Lomikámen*. 3 (3): 11–13.
- Červený J, Koubek P, Bufka L. 2005a. Velké šelmy v České republice: I. Mýty a skutečnost. *Vesmír*. 84 (11): 656–661.
- Červený J, Koubek P, Bufka L. 2005b. Velké šelmy v České republice. II. Vlk obecný. *Vesmír*. 84 (12): 727–730.
- Červený J, Koubek P, Bufka L. 2006a. Velké šelmy v České republice. III. Medvěd hnědý. *Vesmír*. 85 (1): 20–25.
- Červený J, Koubek P, Bufka L. 2006b. Velké šelmy v České republice. IV. Rys ostrovid. *Vesmír* 85 (2): 87–94.
- Červený J, Koubek P. 2006. Medvěd je opět stálým druhem naší zvěře. *Svět myslivosti* 7 (11): 6–8.
- Červený J, Vaněk S. 2005. Naše velké šelmy. *Vesmír* 84. Nestránkováno (příloha časopisu).
- Červený J, Koubek P, Bufka L, Bartošová D, Bláha J, Kotecký V, Volf O, Nová P, Marhoul P. Program péče o velké šelmy: rysa ostrovida (*Lynx lynx*), medvěda hnědého (*Ursus arctos*) a vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. 147 s. Nepublikováno (návrh, podklad pro schvalování).
- [ČSÚ 2008]. Údaje Českého statistického úřadu: Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2008. [internet]. [cit. 11.11. 2010]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/1301-08-k_1_1_2008.

- Dubský J. 1998. Standardizované dotazování. Str. 119–127. In: Šubrt J. a kolektiv. 1998. Kapitoly ze sociologie veřejného mínění. Teorie a výzkum. 1. vydání. Praha: Karolinum. 241 s.
- Egli E. 1998. Der Luchs und die Schafhalter. Institut der ETH Zürich, Switzerland: unpublished B. Sc. Thesis. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Enserink M, Vogel G. 2006. Carnivore Comeback. Science. 314 (12): 746–749.
- Ericsson G, Heberlein T.A. 2003. Attitudes of hunters, locals, and the general public in Sweden now that the wolves are back. Biol. Conserv. 111: 149–159.
- Ericsson G, Heberlein T.A, Karlsson J, Bjarvall A. Lundvall A. 2004. Support for hunting as a means of wolf (*Canis lupus*) population control in Sweden. Wild. Biol. 10: 269–276.
- Find'o S. 1997. Obnovenie tradície využívania pastierskych strážnych psov. Tulčák: Abies. 47 s.
- Find'o S. 1998. Stanovisko k výskytu vlkov v Beskydoch. Veronica. 11 (1): 1–5.
- Genda I. 2002. Chceme chránit velké šelmy? Lomikámen. (3): 2–3.
- Genda I. Vyplněné dotazníky z průzkumu veřejného mínění v Beskydech v letech 1999–2000. Nepublikováno (interní materiál Hnutí DUHA).
- Hell P. 2006. Problémy spoluzítia človeka s veľkými predátormi. Myslivost. 54 (11): 13–15.
- Hell P, Slamečka J, Gašparík J. 2004. Rys a mačka divá v slovenských Karpatoch a vo svete. 1. vydání. PaRPRESS: Bratislava. 159 s.
- Herfindal I, Linnell J. D. C, Moa P. F, Odden J, Austmo L. B, Andersen R, 2005. Does recreational hunting of lynx reduce depredation losses of domestic sheep? J. Wildl. Manage. 69 (3): 1034–1042.
- Hošek J. (řešitel), Banaš M, Duchoňová P, Kloubec B, Kuras T, Lukavský J, Maříková P, Moravcová A, Nedbalová L, Novák J, Rauch O, Tremel V. 2006. VaV/620/15/03 Vliv rekreačního využití na stav a vývoj biotopů ve vybraných VCHÚ (CHKO Beskydy, Krkonošský národní park, CHKO Jeseníky, Národní park a CHKO Šumava). Zpráva o řešení projektu za rok 2006. Hořovice. 255 s.
- Hošek J. (řešitel), Banaš M, Kočvara R, Kuras T, Lukavský J, Moravcová A, Nedbalová L, Rauch O, Romportl D, Tremel V, Zeidler M. 2008. VaV/620/15/03 Vliv rekreačního využití na stav a vývoj biotopů ve vybraných VCHÚ (CHKO Beskydy, Krkonošský národní park, CHKO Jeseníky, Národní park a CHKO Šumava). Závěrečná zpráva o řešení projektu. I. část. Hořovice.

- Janík M. 1997. K problematice spontánního návratu vlka, medvěda a rysa na území České republiky. *Veronica*. 10 (2): 21–25.
- Janík M. 2001. Ochrana stád před velkými šelmami v minulosti a dnes. Str. 18–22. In: Orálek M. (ed.). 2001. Ochrana ovčí před velkými šelmami. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí. 31 s.
- Jirát J. 2003. Stanou se vlci trvalou součástí naší přírody? *Myslivost*. 51 (11, 12): 11–13, 7–10.
- Kaczensky P. 1996: Large carnivore – livestock conflicts in Europe. Report. Wildbiologische Gesellschaft München e. V. Linderhof. 106 s. In: Červený J, Koubek P, Bufka L, Bartošová D, Bláha J, Kotecký V, Volf O, Nová P, Marhoul P. Program péče o velké šelmy: rysa ostrovida (*Lynx lynx*), medvěda hnědého (*Ursus arctos*) a vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. 147 s. Nepublikováno (návrh, podklad pro schvalování).
- Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). 2003. Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Kaczensky P, Blazic M, Gossow H. 2004. Public attitudes towards brown bears (*Ursus arctos*) in Slovenia. *Biol. Conserv.* 118: 661–674.
- Karlsson J., Sjöström M. 2007. Human attitudes towards wolves, a matter of distance. *Biol. Conserv.* 137: 610–616.
- Kleiven J, Bjerke T, Kaltenborn B.P. 2004. Factors influencing the social acceptability of large carnivore behaviours. *Biodiversity and Conservation* 13: 1647–1658. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Korenjak A. 1995. Man and large predators in Austria and Slovenia. Biotechnical Faculty of the University of Ljubljana: unpublished B. Sc. Thesis. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Koubek P. 1998. Velké šelmy – kam s nimi? *Veronica*. (11) 3: 14–15.
- Koubek P, Červený J. 1997. Perspektivy rysa ostrovida v České republice. *Veronica*. 10 (1): 20–22.
- Koubek P, Červený J. 2003a: Vliv rysa ostrovida na populace srnčí zvěře. *Svět myslivosti*. 4 (3): 8–10.
- Koubek P, Červený J. 2003b. Mají velké šelmy šanci přežít v našich honitbách? *Myslivost*. 51 (3): 12–14.
- Koubek P, Červený J. 2003c. Může být lov součástí ekologického hospodaření s velkými šelmami? *Svět myslivosti*. 4 (8): 16–18.

- Kunc L. 1996. Vlci opět v Beskydech. *Živa*. 82 (2): 82–83.
- Kunc L. 1998a. K výskytu vlků v Moravskoslezských Beskydech. *Veronica*. 11 (1): 8–11.
- Kunc L. 1998b. Minulost a dnešek našich velkých šelem. *Živa*. 84 (3): 135–136.
- Kunc L. 2000. Přežijí velké šelmy v Beskydech? *Ochrana přírody*. 55 (8): 232–233.
- Kunc L. 2001a. Deformovaný medvěd na Valašsku. *Ochrana přírody*. 56 (2): 50–51.
- Kunc L. 2001b. Problematika ochrany hospodářských zvířat před útoky šelem. Str. 14–16. In: Orálek M. (ed.). *Ochrana ovcí před velkými šelmami*. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí. 31 s.
- Kunc L. 2001c. Početní stavy rysů ostrovidů klesají. *Ochrana přírody*. 56 (7): 219.
- Kunc L. 2002. Přežijí velké šelmy v Beskydech? Str. 6–15. In: Orálek M. (ed.). *Velké šelmy v Beskydech*. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí. 24 s.
- Kunc L. 2005. Rys ostrovid v ohrožení? *Veronica*. 19 (1): 5–7.
- Kunc L. 2007. K ochraně hospodářských zvířat před šelmami. Str. 5–6. In: Orálek M. (ed.). 2007. *Ochrana hospodářských zvířat před velkými šelmami*. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí. 24 s.
- Kunc L. 2009. To, co mě naučil rys, bych nezískal ani za dalších 60 let chození po Karpatech. *Beskydy – Zpravodaj Chráněné krajinné oblasti*. 6 (4, 1): 5–7.
- Kunc L, Bartošová D. 2005. Patří velké šelmy do Beskyd? *Živa*. 92 (1): 37–40.
- Kunc L, Orálek M, Dvorský M. 2001. Odchyt beskydského medvěda. Str. 5–9. In: Orálek M. (ed.) 2001. *Ochrana ovcí před velkými šelmami*. ČSOP Valašské Meziříčí. 31 s.
- Kutal M. 2008. Co obnáší ochrana velkých šelem? *Veronica*. 22 (1): 19–20.
- Kutal M. 2011. Nejistá situace vlků na česko-slovenském pomezí. *Veronica*. 25 (2): in press
- Kutal M, Bartošová D. 2009. Pytlák v Beskydech zabil medvěda. Tisková zpráva Hnutí DUHA Olomouc a Správy CHKO Beskydy ze dne 2.5.2009. Dostupné z: <http://www.selmy.cz/tiskove-zpravy/pytlak-v-beskydech-zabil-medveda/>
- Kutal M, Bláha J. 2008. A public awareness campaign as part of a management plan for large carnivores in the Czech Republic, current conservation activities and problems. In: Kutal M, Rigg R. (eds.). *Perspectives of wolves in Central Europe: Proceedings from the conference held on 9th April 2008 in Malenovice, Beskydy Mts., Czech Republic*. Olomouc: Hnutí DUHA Olomouc. [CD-ROM].
- Kutal M, Váňa M, Bojda M. 2010. *Monitoring velkých šelem v Beskydech 2003–2010*. Olomouc: Hnutí DUHA Olomouc. 21 s.

- Kvaalen I. 1998. Acceptance of lynx by sheep farmers – a sociological comparison. Straßbourg Cedex: Council of Europe Publishing. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Moutains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Linnell J, Ericson M. 2009. Soužití s velkými šelmami. Náročný úkol i příležitost. Olomouc: Hnutí DUHA Olomouc. 64 s. (katalog stejnojmenné výstavy).
- Lipowski F. 2008. Mají velké šelmy místo v naší civilizaci přeměněné krajiny? Veronica. 22 (1): 20–21.
- Liukkonen T, Mykrä S, Bisi J, Kurki S. 2009. Conflicts and compromises in lynx (*Lynx lynx*) conservation and management in Finland. Wildl. Biol. 15: 165–174.
- Logar J, Komac U. 1999. Public opinion on bear in upper Selška valley case. Gozdarski vestnik. 57: 381–393. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Moutains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). 2003. Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Lopez B. H. 1995. O vlkoch a ľudoch. Tulčík: Abies. 304 s.
- Lukáč J. 1998. Monitoring vlka obyčejného v Beskydoch. Veronica. 11 (1): 5–7.
- Majić A. 2007. Human dimension in wolf management in Croatia: understanding public attitudes toward wolves over time and space. Master of science. Department of geography memorial univerzity of Newfoundland. 124 s.
- Majić A, Bath A. J. 2009. Changes in attitudes toward wolves in Croatia. Biol. Conserv. 143: 255–260.
- Mlčoušek J. 1993. Opět něco z Bruntálska – tentokrát vlk. Myslivost. 41 (5): 13–14.
- Niedziałkowska M, Jędrzejewski W, Mysłajek R. B, Nowak S, Jędrzejewska B, Schmidt K. 2006. Environmental correlates of Eurasian lynx occurrence in Poland – Large scale census and GIS mapping. Biol. Conserv. 133 (1): 63–69.
- Odden J, Linnell J. D. C, Moa P. F, Herfindal I, Kvam T, Andersen R. 2002. Lynx predation on domestic sheep in Norway. Journal of Wildlife Management 66: 98–105.
- Okarma H, Dovdanych J, Find'o S, Ionescu O, Koubek P, Szemethy L. 2002. Large carnivores in the Carpathian mountains: status and conservation problems. Nature Conservation. 59: 33–39.
- Pavelka J. 2001. Škody způsobené medvědy na Vsetínsku v letech 1973–1999 a v roce 2000. Str. 10. In: Orálek M (ed). 2001. Ochrana ovčí před velkými šelmami. Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí. 31 s.

- Pecáková I, Novák I, Herzmann J. 1998. Pořizování a vyhodnocování dat ve výzkumech veřejného mínění. 2. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická. Fakulta informatiky a statistiky. 146 s.
- Plesník J. 2000. Druhov a územní ochrana v Evropě: úloha Bernské úmluvy vzrůstá. *Ochrana přírody*. 58 (6): 184–186.
- Podlogar M. 1997. Man and bear in the area of Krim and Mokrec. University of Ljubljana, Slovenia: unpublished B. Sc. thesis. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B, Griffiths H.I. (eds.). 2003. Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Prosen M. 2001. The human dimension in managing the large carnivores in Slovenia, and developing the model of potential habitat with the human ecological dimension. Biotechnical Faculty, Department of Forestry at the University of Ljubljana, Slovenia: Unpublished M.Sc. thesis. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). 2003. Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Průšová P. 1998. Výběrové procedury. Str. 106–118. In: Šubrt J. a kolektiv. 1998. Kapitoly ze sociologie veřejného mínění. Teorie a výzkum. Praha: Karolinum. 241 s.
- Randveer T. 2001. Estonians and the wolf. 8 s. Workshop on human dimensions of large carnivores. Siauliai University, Lithuania. [internet]. [cit. 15.1. 2011]. Dostupný z: <http://www.lcie.org/Docs/HD/Randveer%20wolves%20in%20Estonia.pdf>.
- Reinhardt I, Kluth G, Blum C, Koerner S. 2011. Wölfe in der Lausitz. Statusbericht für das Monitoringjahr 2009/2010. 26 s. [internet]. [cit. 14.3. 2011]. Dostupné z: http://www.wolfsregion-lausitz.de/images/statusbericht_lausitz20092010.pdf.
- Røskaft E, Bjerke T, Kaltenborn B.P, Linnell J.D.C, Andersen R. 2003: Patterns of self-reported fear towards large carnivores among the Norwegian public. *Evolution and Human Behavior*. 24: 184–198.
- Røskaft E, Händel B, Bjerke T, Kaltenborn B.P. 2007: Human attitudes towards large carnivores in Norway. *Wildl. Biol.* 13: 172–185.
- Sajdl M. 2000. Vlk v Moravskoslezských Beskydech. Str. 115–121. In: Predátoři v myslivosti 2000. Dobříš: Česká lesnická společnost. Sborník referátů z celostátní konference konané v Hranicích 1.–2.9.2000. 176 s.
- Salvatori V, Linnell J. 2005. Report on the conservation status and threats for wolf (*Canis lupus*) in Europe. Large Carnivore Initiative for Europe. 27 s. [internet]. [cit. 15.1. 2011]. Dostupný z: <http://www.lcie.org/Docs/COE/Salvatori%20COE%20Status%20of%20the%20wolf%20in%20Europe.pdf>
- Skrbinšek M. A, Bath J. A. 2004. Attitudes of rural and urban public toward wolves in Croatia. Preliminary report. Toward a better understanding of human dimension in

- wolf management in Croatia. Zagreb. 43 s. LIFE – Third Countries project: “Protection and Management of Wolves in Croatia” of The State Institute for Nature Protection.
- Smolíková D. 2004a. V soužití s divokým zvířetem jsem se stal jemnějším. Sedmá generace. 13 (12): 12–15. (rozhovor s Ludvíkem Kuncem)
- Smolíková D. 2004b. Jak se žije českým šelmám? Sedmá generace. 13 (12): 4–11.
- Stýblo P. 2005. Ochrana velkých šelem v České republice. Metodika Českého svazu ochránců přírody č. 32. Praha: Český svaz ochránců přírody. 100 s.
- Swenson J E, Gerstl N, Dahle B, Zedrosser A. 2000. Action plan for the conservation of the Brown Bear (*Ursus arctos*) in Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern Convention). Nature and Environment. No. 114. Council of Europe Publishing. 68 s.
- Szinovatz V.J. 1998. Auswertung der Interviewdaten 1993–1997. Institute of Wildlife Biology and Game Management at the University of Agricultural Sciences in Vienna. Austria. Unpublished report. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Szinovatz V. J, Gossow H. 2001. Die Akzeptanz der Bären in Österreich in Abhängigkeit von der Saison – Eine Langzeitstudie. Forest, Snow and Landscape Research. 76 (1/2): 155–168. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B., Griffiths H.I. (eds.). Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.
- Šimková Z. 2005. Bobr evropský z pohledu veřejnosti. [bakalářská práce]. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc. 62 s.
- Šulgan F. 2008. Projekt Ochrana velkých šelem v Beskydech. Veronica. 22 (1): 16.
- Terborgh J, Estes J A. (eds.). 2010. Trophic Cascades: Predators, prey and the changing dynamic of nature. Washington: Island press. 464 s.
- Theuerkauf J, Jędrzejewski W, Schmidt K, Gula R. 2003. Spatiotemporal segregation of wolves from humans in Białowieża forest (Poland). Journal of Wildlife Management. 67 (4): 706–716.
- Ueberschär A. 2000. Die umstrittene Rückkehr des Wolfes in die französischen Meeralpen – Möglichkeiten zur Akzeptanzsicherung aus der Sicht der Schäfer im Nationalpark Mercantour. Lehrbereich für Wildbiologie und Wildtiermanagement der Technischen Universität München, Germany: unpublished B. Sc. thesis. In: Kaczensky P. 2003. Is coexistence possible? Public opinion of large carnivores in the Alps and Dinaric Mountains. Str. 59–89. In: Kryštufek B, Flajšman B, Griffiths H.I. (eds.). Living with Bears. A large European Carnivore in a Shrinking World. Ljubljana: Ecological Forum LDS. 367 s.

- Uhlíková J, Mináriková T, Červený J. 2008. Rys ostrovid v České republice. Ochrana přírody. 63 (2): 21–23.
- Wechselberger M, Rigg R, Beťková S. 2005. An investigation of public opinion about the three species of large carnivores in Slovakia: brown bear (*Ursus arctos*), wolf (*Canis lupus*) and lynx (*Lynx lynx*). Liptovský Hrádok: Slovak Wildlife Society. 89 s.
- Williams K Ch, Ericsson G, Heberlein T A. 2002. A quantitative summary of attitudes toward wolves and their reintroduction (1972–2000). Wildlife Society Bulletin. 30 (2): 575–584.
- Zibordi F. 2009. Large carnivores and public awareness campaigns: the role of protected areas. Str. 20–21. In: Alparc. 2009. Large carnivores in the Alps and Carpathians. Living with the wildlife. 23 s.
- Zákon č. 115/2000 Sb., o náhradách škod způsobených vybranými chráněnými živočichy ve znění pozdějších předpisů.

Seznam tištěných příloh

Příloha A. Dotazník použitý pro sběr dat.....	I
Příloha B. Rozdělení zkoumaného vzorku dle druhu chovaných zvířat, vztahu s chovatelem a myslivcem a dle vzdělání.....	VI
Příloha C1. Vliv proměnných na postoj respondenta k výskytu rysa, vlka a medvěda v Beskydech.	VII
Příloha D1. Zdůvodnění uvedená respondenty k výběru odpovědi na otázku, zda rys, vlk a medvěd je v naší přírodě užitečný, zbytečný či škodlivý.	IX
Příloha D2. Vliv proměnných na odpověď respondenta na otázku, zda rys, vlk a medvěd je v naší přírodě užitečný, zbytečný, škodlivý nebo neví, protože nemá dostatek informací.	XII
Příloha E2. Vliv proměnných na názor respondenta na to, zda rys, vlk a medvěd patří do beskydské přírody.....	XIV
Příloha F2. Vliv proměnných na názor respondenta na to, zda je potřeba rysy, vlky a medvědy regulovat lovem, aby se nepřemnožili	XVI
Příloha G1. Vliv proměnných na názor respondenta na to, zda rys, vlk a medvěd způsobuje mnoho škod na hospodářských zvířatech.....	XVIII
Příloha H1. Vliv proměnných na názor respondenta na to, zda rys, vlk a medvěd způsobuje mnoho škod na lesní zvěři.....	XIX
Příloha J1. Vliv proměnných na názor respondenta na to, zda je rys, vlk a medvěd důležitý pro regulaci počtu lesní zvěře.....	XXI
Příloha K1. Vliv proměnných na názor respondenta na to, zda je rys, vlk a medvěd plaché zvíře, které se člověku spíše vyhýbá.....	XXIII
Příloha L2. Vliv proměnných na odpovědi respondentů na otázku, zda setkání člověka s rysem, vlkem nebo medvědem v přírodě ČR je velmi, trochu nebo není nebezpečné	XXIV
Příloha M2. Vliv proměnných na respondentem projevený strach chodit do lesa kvůli výskytu rysa, vlka nebo medvěda.....	XXV
Příloha M4. Vliv proměnných na respondentem projevený strach chodit do lesa po setmění kvůli výskytu rysa, vlka nebo medvěda.	XXVII
Příloha M6. Vliv proměnných na respondentem projevený strach pouštět děti samotné do lesa kvůli výskytu rysa, vlka nebo medvěda	XXVIII
Příloha M8. Vliv proměnných na respondentem projevený strach z napadení jeho dobytka rysem, vlkem nebo medvědem	XXIX

Příloha N1. Vliv proměnných na respondentem uvedený odhad počtu šelem žijících v ČR.....	XXX
Příloha O2. Vliv proměnných na respondentem zvolená rizika, o kterých se domníval, že představují největší nebezpečí pro šelmy v Beskydech.....	XXXI
Příloha P1. Vliv proměnných na respondentem zvolené zdroje, odkud čerpá informace o velkých šelmách	XXXV
Příloha P4. Vliv proměnných na respondentem zvolený zdroj, odkud čerpá nejvíce informací o velkých šelmách.....	XXXVII
Příloha Q. Vliv proměnných na odpověď respondenta na otázku, zda by se chtěl dozvědět více informací o velkých šelmách v ČR.....	XXXIX
Příloha R. Vliv proměnných na respondentem nejvíce preferovaný způsob pro získávání informací o velkých šelmách.....	XL
Příloha S1. Vliv proměnných na respondentovu odpověď, zda někdy viděl v české přírodě rysa, vlka nebo medvěda.....	XLII
Příloha T. Vliv proměnných na respondentovu odpověď, zda někdy viděl v české přírodě pobytové znaky rysa, vlka nebo medvěda.	XLIV
Příloha U. Vliv proměnných na respondentovu odpověď, zda by chtěl pozorovat v české přírodě rysa, vlka nebo medvěda.....	XLVI
Příloha V. Vliv proměnných na respondentovu odpověď, zda by chtěl vidět pobytové znaky rysa, vlka nebo medvěda.....	XLVII
Příloha W3. Vliv proměnných na respondentem zvolené reakce na zprávu o člověku, který nelegálně zastřelil rysa, vlka nebo medvěda.	XLVIII
Příloha X1. Důvody a komentáře některých respondentů k otázce, zda by jim vadilo samovolné šíření velkých šelem na území ČR.....	LIII
Příloha X2. Vliv proměnných na respondentem vybranou odpověď na otázku, zda by mu vadilo samovolné šíření velkých šelem do dalších oblastí v ČR.	LIX
Příloha Z1. Vliv proměnných na respondentovu odpověď na otázku, zda ví o možnosti požádat stát o náhradu škody způsobené velkými šelmami	LXI
Příloha BB1. Vliv proměnných na respondentem vybrané vhodné způsoby řešení problému škod způsobovaných šelmami na hospodářských zvířatech.	LXII
Příloha CC. Vliv proměnných na respondentovu odpověď na otázku, zda by byl ochoten nějak pomoci s ochranou velkých šelem.....	LXIII
Příloha DD. Volné komentáře respondentů k výskytu velkých šelem v Beskydech, popř. v ČR.....	LXIV